Hoca Ahmed Yesevî ve Yesevilik

Article · January 2016

1 author:

Derya Kılıçkaya
Kocaeli University

www.somuncubaba.net

somuncubaba

AYLIK İLİM KÜLTÜR VE EDEBİYAT DERGİSİ

somuncubaba

AYLIK İLİM KÜLTÜR VE EDEBİYAT DERGİSİ • YIL: 23 • SAYI: 197 • MART 2017 • Fiyatı: 10 TL

197

Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri

Hak ve hakikat dostu Aziz Mahmud Hüdâyî hem bir âlim hem de iyi bir şairdir.

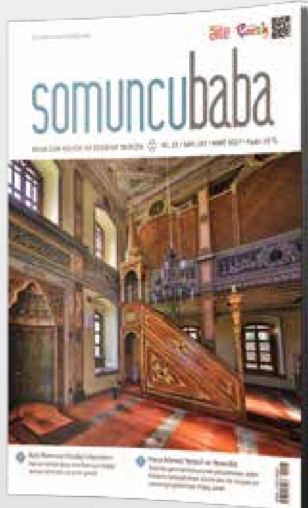

Hoca Ahmed Yesevî ve Yesevîlik

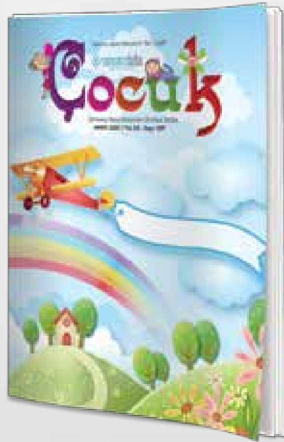
Yesevî'ye göre hakikat yolunda yürüyebilmek, nefsin hilelerini bertaraf etmek için bir pîre, bir mürşide, bir manevî yol göstericiye ihtiyaç vardır.

ISSN: 1302-0803

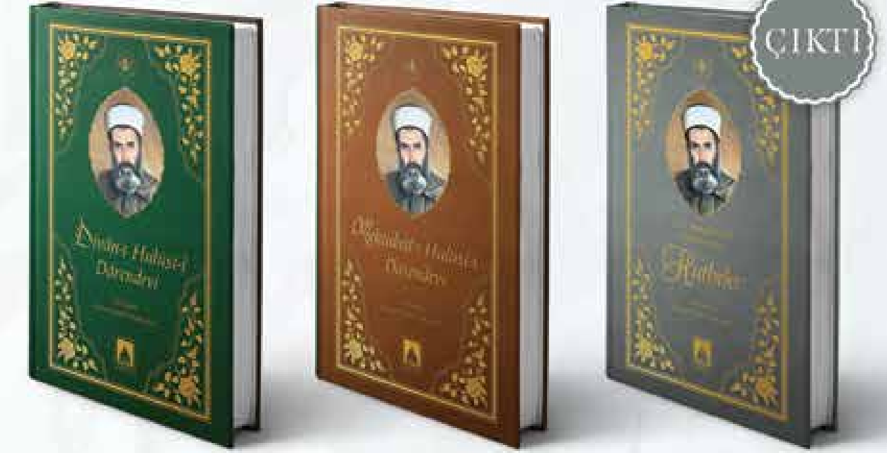
somuncubaba

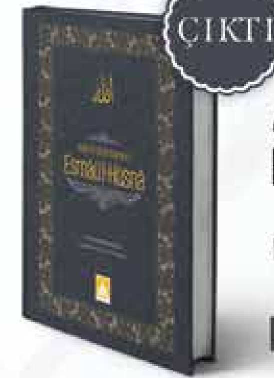
Çocuk

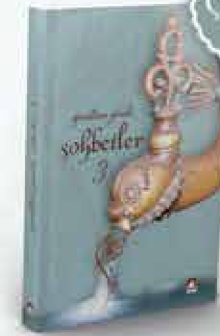
NASİHAT
YAYINLARI

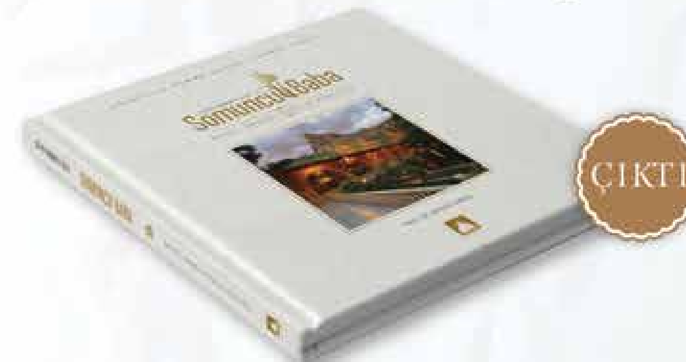
ÇIKTI

ÇIKTI

ÇIKTI

ÇIKTI

Bekir AYDOĞAN

BİR SIRLI HİKMET: HÜDÂYÎ YOLU

Tasavvuf büyükleri ilâhî sırların ve gerçeklerin bilgisine hikmet derler. Mânevî sırlara vâkıf olan kalpler, mârifet ehli insanlarda bulunur. Hikmet ehli çoğunlukla sükût eder ve ihtiyaçtan fazla konuşmaz ama söyledikleri söz ve hareketlerinde bir cevher vardır. Onlar Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in izini takip eden salih ve sıddîkların zümresinden olarak, Allah katında makbul insanlardır.

Şeyh Üftade Hazretleri, Akbıyık Sultan ve Hacı Bayram-ı Veli tarikiyle Şeyh Hamid-i Veli/Somuncu Baba Hazretleri'ne uzanan bir mâneviyat silsilesi vasıtasıyla, bu selsebil çeşmeden beslenen Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin hayatı hikmetlere doludur. Dergimizin bu sayısında bu konuyla ilgili birkaç yazı okuyacaksınız. Biz de o yüce insanın hikmetli hayatından bir iki hatıra nakledelim:

Bir gün Üftâde Hazretleri talebeleri ile kırlarda sohbet etmektedir. Bir ara talebeler etrafa dağılarak her biri birer demet çiçek toplarlar. Hüdâyî Efendi ise elinde kurumuş ve sapı kırılmış bir çiçek olduğu hâlde döner. Herkes hediyelerini şeyhleri Üftâde Hazretleri'ne takdim eder o da kabul ederek memnuniyetini belirtir ve dualar eder. Hüdâyî de hediyesini verince, Üftâde Hazretleri:

"Oğlum, arkadaşlarınız demet demet çiçek getirdiler. Siz bize bir tek solmuş çiçeği mi lâyık gördünüz?" buyurur. Hazret-i Hüdâyî de; "Efendimize ne getirsem azdır. Fakat koparmak için el uzattığım her çiçek Allahu Teâlâ'yı tesbih ediyordu. Bu tesbihi işiterek el çekip hiç birini koparamadım. Ancak kurumuş ve sapının kırılmış olmasından dolayı bu çiçeği tesbihten kesilmiş gördüm. Bu sebeple bunu getirebildim." diye cevap verir. Azîz Mahmûd Hüdâyî bu cevabıyla şeyhinin bir kat daha muhabbet ve teveccühünü kazanır. Çünkü Üftâde Hazretleri Hüdâyî'ye her zaman; "Evlâdım, her zerrede Hakk'ı göreceksin, her zerreye Hak muamelesi yapacaksın, başka yolu yok, bu böyledir." diye öğüt verirdi. Sevinci, talebesinin bu mertebeye ulaşmasından gelmektedir. Rivayet olunur ki, Sultan Ahmed Camii ve Külliyesi tamamlanınca, açılış merasimine başkanlık etmesi için Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri davet edilir. O gün deniz, çok fırtınalı ve dalgalıdır. Bu sebeple kayıkçılar, denize açılmaya cesaret edemezler. Hüdâyî Hazretleri, Üsküdar İskelesi'ne iner. Beş-altı müridiyle birlikte kendi kayığına binerek dalgalar arasında Sarayburnu'na doğru yol alır. Allahu Teâlâ'nın izni ile kayığın ön, arka ve yanlarından deniz, bir kayık mesafesinde süt liman olur ve dalgalar kayığa hiç tesir etmez.

Hiç kimse, korkudan denize çıkamazken, Hüdâyî Hazretleri kayığıyla selâmetle karşıya geçer. Sultan Ahmed Camii, muhteşem bir merasimle ibadete açılır. Cuma hutbesi, teberrüken bu büyük velîye okutturulur. Bu hadiseden sonra, hâlen Üsküdar ile Sarayburnu arasındaki bu deniz yoluna, "Hüdâyî Yolu" denmektedir. Kayıkçılar, şiddetli fırtınalarda bu yolu takip ederler. Bugün "Asrın Projesi" olarak nitelendirilen Marmaray, bir hikmet-i ilahi olarak, "Hüdâyî Yolu" olarak bilinen İstanbul Boğazı'ndaki o deniz yolunun altına inşa edilmiştir. Allah dostlarının söz ve hareketlerinde mutlaka hikmet vardır. Selâm ile...

Spiritual Wisdom: Hudâyî Route

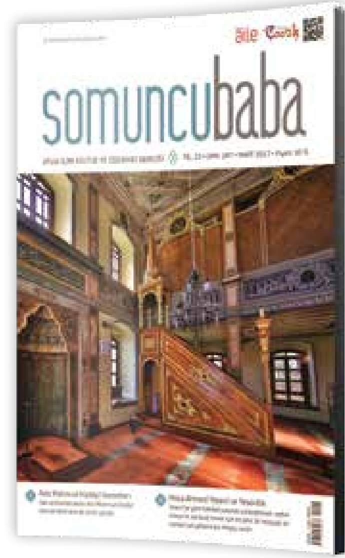
The life of Aziz Mahmud Hudâyi, who was spiritually enlightened by Sheikh Uftade, Akbıyık (the white mustache) Sultan, Hadji Bairam Wali's Tariqa (order), which also reached to Sheikh Hamid Wali (Somuncu Baba), is full of wisdom. It is storied that Aziz Mahmud Hudâyi was invited to the opening ceremony of Blue Mosque. That day the weather was stormy and the sea was rough; therefore, nobody was courageous enough to put off. However, Aziz Mahmud Hüdâyi crossed over and recited the Khutbah that day. As a result, from that day on this route has been called as "Hüdâyi Route". Today, the boatmen still follow this route in stormy days. Today, The Marmaray, which is known as "the project of the century", was built under the "Hüdâyi Route". All the actions of these wise people have wisdom and meaning.

Best regards....

künye

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı'nın Yayın Organıdır.

somuncubaba
İLİM KÜLTÜR ve EDEBİYAT DERGİSİ

Kurucusu
A. Şemsettin ATEŞ
Yaygın Süreli - ISSN: 1302-0803
Yıl: 23 Sayı: 197 - Mart 2017
Basım Tarihi: 01 Mart 2017

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Adına İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Bekir AYDOĞAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
M. Hulusi ERDEMİR

Yayın Editörleri
M. Nazmi DEĞİRMENCİ
Musa TEKTAŞ

Kapak Fotoğrafı
Cemil ŞAHİN
Aziz Mahmud Hüdâyî Camii

Yönetim Yeri-Basım-Yayım-Pazarlama
VİSAN İktisadi İşletmesi
Zaviye Mahallesi Hacı Hulûsi Efendi Caddesi No: 71
44700, Darende / MALATYA
Tel: (0422) 615 15 54 • Faks: (0422) 615 28 79
www.somuncubaba.net • bilgi@somuncubaba.net

/SomuncuBabaDergisi

Yapım
grafitürk
Design Media Yayıncılık
www.grafiturk.com.tr

Genel Sanat Yönetmeni
Serkan ÖZTÜRK

Sanat Yönetmeni
Enes İslâm

Baskı ve Üretim
İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. No: 11A /41
Yenibosna/İSTANBUL
Tel: 0 (212) 454 30 00

Kurum Abone : 180 ₺
Yurtdışı 1 Yıllık Abone : 72 EURO
Posta Çeki (Darende Postanesi) : 1361068
Ziraat Bankası : TR 56 0001 0003 2026 7984 8050 01 - Vakıf Bank: TR 04 0001 5001 5800 7299 7740 58
Gönderilerin abone adına yatırılmasından sonra lütfen arayınız.

ABONE İLETİŞİM HATTI
444 36 61
(0422) 615 15 54
(0546) 544 60 44

içindekiler

Şeyh Hamid-i Velî Minberinden Hutbeler

Elliüçüncü Hutbe

Muhterem Cemâat-ı Müslimîn!

Dinimiz, harekâtımızda en büyük kıymeti kalbimize ve kalbimizde saklı olan niyetlerimize vermiştir. Bütün ruhî, bütün bedenî fiil ve hareketlerimizin mebdeî kalbimiz ve niyetîmizdir ruhî temâyüllerimizdir. İnsanın insanlığı, vücûdunun kuvvetiyle, kılık ve kıyafetiyle ölçülmez. Belki taşıdığı kalp, beslediği niyetle tartılır. Temiz bir kalbe sâhib olanın ahlâkı güzel, ef'al ve harekâtı düzgün olur. Temiz bir kalp mıknatıs bir ibre gibidir; dâima doğruyu gösterir, doğruya sevk eder. Binâenaleyh; kalbimizden kibir ve hased, kin ve ihtiras gibi emrâz-ı bâtiniyyeden salim, temiz bir irâde südûr ederse derhal beden de o suretle harekete geçer, aksi de yine böyledir. Bede-nimizdeki her hareketin hayır veya şer olmasında onlara sevâb veya ukubet terettüb etmesinde en doğru mikyas, kalbî temâyüllerimizdir. Ağzımızdan çıkan bir sözün takdîrkâr veya tahkîrâmiz olması, bir âcize vurulan tokadın tahkîr veya terbiyeyi tazam-mun etmesi kalp ve niyetimizle alâkadardır.

İnsanın Allah (c.c.)'a yaklaşabilmesi de ancak böyle temiz, her türlü emrazı rûhaniyeden salim bir kalp iledir. İnsanı; dünyâ ve âhirette koruyacak olan budur. Hülâsa: Beden bir memleket, kalp de onun reîsidir. Azamızın her birinde onun hükmü, nüfuzu câridir. Bunun için Rasûl-ü Zîşânımız Efendimiz buyuruyorlar ki: *"Cesed dâhilinde bir çiynem et parçası vardır ki ona kalp derler. Bu kalp îmân ile irfan ile bezendikçe, zinde bulundukça, bütün bedende sıhhat de bulunur. Güzel güzel işlerle meşgul olur. Hassas bir makine gibi dürüst hareket ider. Şayet bu kalp (Allah esirgesin) inkâr ile küfür ile bozulmaya yüz tutar, kararırsa bütün beden de derhâl fesada uğrar. Bedeni teşkil eden azanın hepsinde isyan, fisk ufucûr başgösterir. Fazilet namına bir şey kalmaz."* İşte lisânımızda böyle kötü kalplerden kinaye olarak "Fesâd kumkuması" deriz.

Müslüman Kardeşlerim, Azîz Cemâat!

Kalbimizin hareketlerini temayüllerini, haricî her fiil ve hareketimizde dâima dikkatle murakabe etmeliyiz. Kibir, hased, kin, ihtiras gibi nefsânî temayüllerden kalplerimizi dâima uzak bulundurmalıyız. Kalbin dâima salâh ve sıhhatte tutulabilmesi için, başlıca dört şeye riâyet edilmelidir.

1. Kur'ân okumak.
2. İyi kimselerle görüşmek.
3. Helâl lokma yemek.
4. Sabah namazına erken kalkmak.

Hakîkaten insan Kur'ân okurken veya dinlerken, temiz yürekli insanlarla sohbet ederken duyduğu ruhî zevki ve neşeyi hiçbir şeyde duyamaz. Helâl lokmanın insanın ruhunda ne kadar faziletli te'sîrleri olduğunda da hiç şüphe yoktur. Sabahleyin erken kalkmanın te'sîri ise daha aşikârdır. Seher vaktinde uyanan, feyz-i İlâhiye açık bulunan bir kalbin, tecelliyyât-ı Sübhâniyyeye mazhar olduğunu her uyanık mü'minin kalbi hisseder. Her günün hayrı ve bereketi o günün sabahından başlar. Sabah namazına vaktiyle kalkan ve cemâatle namazını kılan her Müslüman o günü baştanbaşa, neşeli neşeli yaşadığı gibi fakr u ihtiyâç yüzü de görmez. Azîz bir Türk şâiri bu hakîkati şu selis rubâisiyle ne güzel söylemiştir:

Âlemin neş'eli sabahında
Göz açandan gider bütün korku
Her seher feyz-i Hak olur taksim
Rızka manîdir ol zaman uyku

Cenâb-ı Hak kalbimizi feyz-i îmân ile münevver buyursun. Bütün âzâ-yı bedenimizi hayırlı işlerle meşgul etsin.

DİLİNİ BURHÂNA VEREN PEYGAMBER HZ. İBRAHİM (A.S.)

"Hz. İbrâhim rûhu, Nemrut ise nefsi temsil eder. İbrâhim dostluğun, Nemrut ise düşmanlığın sembolüdür. Yüce Allah'ın nefse verdiği mülk, bedenî güçtür. Rabb'in diriltmesi, kendine yönelene hidâyet vermesi; öldürmesi ise, kendinden yüz çevireni dalâlete atmasıdır."

Her namazda okuduğumuz salavât duâlarında aile boyu günde onlarca kere andığımız Hz. İbrâhim Peygamber, Kur'ân'da kıssası çokça anlatılan kahramanlardandır. Onun güzelliklerini şu bir tek cümle veciz bir şekilde ifade eder: "*İbrâhim*, gönlünü Rahm*ân*'a, dilini burhâna, malını ihv*â*na, oğlunu kurb*â*na, canını n*îrâ*na/ateşe veren peygamberdir."

Hz. İbrâhim'i Kur'ân bize aslâ şirke yaklaşmayan, müşrikler ve onların taptıkları putlardan uzak duran, aslâ Yahudi ve Hıristiyan değil, Hanîf din İslâm üzere katıksız tevhîd adamı Müslüman olarak tanıtır. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı Yüce Rahmân onu, dost edinmiş, bu yüzden onun adı Halîl/dost olmuştur. "*İyilik yaparak kendisini Allah'a teslim edip, hakka yönelen İbrâhim'in dinine uyandan, din bakımından daha iyi kim olabilir? Allah İbrâhim'i dost edinmişti.*"[1] Âyet, Hz. İbrâhim üzerinden bize Yüce Rabb'imizin kimleri dost edineceğinin ipuçlarını vermektedir. Allah'a teslim olan, hakka yönelen, iyilik ihsan sahibi, en güzel/en doğru din İslâm üzere olanlar, Yüce Allah'ın dostluğunu hak eden kimselerdir.

Hz. İbrâhim'in en bâriz özelliklerinden biri de onun delilli, belgeli olarak konuşması, bilgiye dayalı olarak tartışma yapması ve iknâ edici bir üslûba sahip olmasıdır ki, bunlar davetçinin vazgeçilmez özellikleridir. Onun bu yönünü anlatan âyetlerden biri, zamanın azgını olan Nemrut'a karşı gerçekleştirdiği şu evrensel söylemidir:

"Allah kendisine hükümranlık verdi diye İbrâhim ile Rabb'i hakkında tartışanı görmedin mi? İbrâhim, 'Rabb'im, dirilten ve öldürendir.' demişti. 'Ben de diriltir ve öldürürüm.' dedi; İbrâhim, 'Şüphesiz Allah güneşi doğudan getiriyor, sen de batıdan getirsene.' dedi. İnkâr eden şaşırıp kaldı. Allah zulüm eden kimseleri doğru yola eriştirmez."[2]

Bu olaydan çıkarabileceğimiz dersleri şöyle özetleyebiliriz:

Zâlim Yöneticiye Karşı Hakkı Söyleyebilmek

Hz. İbrâhim, davetini tabandan tavana herkese ulaştırmaya çalışmıştır. O, kavminin bütün fertlerine tevhîdi ulaştırdığı gibi, en üst düzey yöneticiye de ulaştırmıştır. O, inancından ve inandığı Rabb'inden aldığı cesâretle, zamanın yöneticisine cesâretle karşı çıkmış ve onu hakka çağırmıştır. Nitekim bir hadislerinde Peygamberimiz, *"En üstün cihâd, zâlim yöneticiye karşı hakkı söyleyebilmektir."* buyurmuştur.

Nemrut'un bu kadar azgınlık ve taşkınlık yapmasına rağmen, ona da davetini götürmüş, onu muhâtap almış ve onu iknâ etmeye çalışmıştır.

Nemrut, kendisine verilen hükümranlık nimetiyle şımarmış ve Yüce Allah hakkında tartışmaktan çekinmemiştir. Hâlbuki nimet kişiyi, nimetin asıl sahibi olan Yüce Allah'a şükre götürmeliydi. Nimet azgınlık ve taşkınlık sebebi olmamalıydı.

Peygamberimiz, *"Yüce Allah'ın zatı hakkında düşünmeyin, onun nimetleri hakkında derinlemesine düşünün."* buyurmuştur. İnsanın, sınırlı aklıyla Yüce Yaratıcı'yı kavraması imkânsızdır. Akıllı insana düşen, Yüce Rabb'in varlığını birliğini kabul etmek ve O'nun yarattığı nimetlerindeki erişilmez kudretinin eserlerini görmeye çalışmaktır.

Nemrut ilahlık iddiasında bulunan bir zâlimdi. İlahlık ise, erişilmez kudrete sahip olmayı gerektiriyordu. Hz. İbrâhim de muhâtabın inkârına göre delillerle konuşmaya başlamıştı.

Hz. İbrâhim, *"Benim Rabb'im öldüren ve diriltendir."* dediğinde, Nemrut laf ebeliği yapmış, *"Ben de diriltir ve öldürürüm."* diyerek bir idamlık mahkûmu serbest bırakmış ve suçsuz birisinin de boynunu vurdurarak kendisinin de gûyâ dirilten ve öldüren olduğunu göstermeye çalışmıştır. Oysa onun yaptığı ile Yüce Allah'ın yaptığı aynı şeyler değildir. Yüce Yaratıcı, yoktan var eden ve her fânîye söz geçiren, istediği zaman onlara ölümü tattırandır. Nemrut da dâhil başka bir varlığın bunu yapması mümkün değildir. Gerçek anlamda öldürme ve diriltme yalnızca Yüce Yaratıcı'ya mahsustur.

Buna rağmen Hz. İbrâhim, Nemrut'un bu takıntısını fark etmiş ve hemen başka bir delile başvurmuştur. Bu onun, Nemrut'un öldüren ve dirilten olduğunu kabul etmesi anlamına gelmez. Zira her akıl sahibi bilir ki, Nemrut'un yaptığı, gerçek anlamda öldürme ve diriltme değildir. Onun yaptığını bir başkası da yapabilir. Ancak Hz. İbrâhim, onun mugâlata/demagoji yaparak bu gerçekten kaçtığını anlamış; bunu delîlinin zayıf olmasından değil muhâtabın kıt anlayışından kaynaklandığını görmüş, zaman kaybetmemek için onu âciz bırakacak daha açık ve net bir delile geçmiştir. Hz. İbrâhim'in bu yönteminden davetçilerin alacağı çok şey vardır. Şöyle ki: Muhâtap bir konuya, bir bilgiye şartlanmışsa, ısrarla onun üzerinde durulacağına, başka bir delille onu iknâ etmeye çalışmak en güzel olandır.

Madenler Gibi Olan İnsanların, Aklî Seviyelerine Göre Konuşmak

Muhâtapların eğilimleri farklı farklıdır. Her insanın etkileneceği ve iknâ olacağı delil farklı olabilir. *İnsanlar madenler gibidir ve onların aklî seviyelerine göre konuşmak önemlidir.* Kimi insanı gök cisimlerinden vereceğimiz bir delil/örnek iknâ eder, kimini yeryüzünden vereceğimiz bir delil. Kimini hayvanlardan vereceğimiz bir delil, kimini bitkilerden vereceğimiz bir delil iknâ eder. Kimini sosyal hayattan vereceğimiz bir delil iknâ eder, kimini tarihten vereceğimiz bir delil. Onun için davetçi, çok yönlü delilleri bilmeli ve muhâtabın durumuna göre bunları kullanabilmelidir. Nitekim Kur'ân muhâtaplarını, bu anlamda çok zengin delillere yöneltir, çeşnisi bol deliller, nimetler üzerinde onları düşündürür ve onları iknâ etmek ister. Onun için davetçi Kur'ân âyetlerini çok iyi bildiği gibi, Kâinat Kitabı'nın âyetlerini de iyi bilmeli, onları da satır satır okuyup anlamalıdır.

Hz. İbrâhim'in Nemrut karşısında sunduğu iki güçlü delil de hayatın içerisinden delillerdir. Biri *öldürme ve diriltme*, diğeri ise güneşin doğuşu ve batışıdır. Buna göre davetçi muhâtapların anlayabileceği hayatın içerisinden deliller getirmesini bilmelidir. O, Kâinat Kitabı'nı iyi okumalı, o kitabın içerisinden müsbet bilimlerle ilgili delilleri davetinde kullanabilmelidir.

Güneşin doğudan doğması ve batıdan batması, Yüce Yaratıcı'dan başka bir kimsenin güç yetireceği bir şey değildir. Yüce Rabb'imiz, tüm kâinâta ve güneşe hükmedendir.

Bizler Seferden Sorumluyuz

Davet yolunda biz, hangi seviye ve konumda olursa olsun muhâtabımızın iknâ olması ve hidâyete ermesi için çırpınmalıyız. Elbette sonuçları yaratacak olan, kullarını hidâyete erdirecek olan Yüce Allah'tır. Bu konuda "bizler seferden sorumluyuz", zaferi bahşedecek olan Yüce Allah'tır.

Hz. İbrâhim'in bunca çaba ve gayretine rağmen Nemrut ıslah olmamış, yola gelmemiştir. Nemrut, bu delil karşısında âciz kaldığı halde yine de iman etmemiştir. Çünkü hidâyet, hak edenlere Rabb'in lütfu idi. Nemrut ise hidâyeti hak etmemişti. Çünkü onun alıcıları kapalıydı. Hidâyet ise arayış çerisinde olan, alıcıları açık olana gelirdi. Ancak Hz. İbrâhim vazifesini yapmıştır. Onu bu samîmî gayreti Nemrut'ta tesirini göstermemiş olsa da, onun bu iknâ edici metodu asırlardır davetçilerin yolunu aydınlatmaya ve onların ufkunu açmaya devam etmektedir. Önemli olan ihlâs ve samimiyetle vazifemizi yerine getirmektir.

Âyette Hz. İbrâhim rûhu, Nemrut ise nefsi temsil eder. İbrâhim dostluğun, Nemrut ise düşmanlığın sembolüdür. Yüce Allah'ın nefse verdiği mülk, bedenî güçtür. Rabb'in diriltmesi, kendine yönelene hidâyet vermesi; öldürmesi ise, kendinden yüz çevireni dalâlete atmasıdır. Asıl kaynağından doğan güneş, beden ülkesine doğup onu nûruyla aydınlatan irfân güneşi ruhtur. Onun batması ise, ruhun irfandan yoksun kalıp ölmesidir. Sonunda kazanan/dirilen/doğan ruh olmuş, kaybeden/ölen/batan ise nefis olmuştur. Kazanan Halil İbrâhim, kaybeden ise Zâlim Nemrut olmuştur.

"İbrâhim ve onunla beraber olanlarda, sizin için uyulacak güzel bir örnek vardır."[3] *"Rabb'i ona: 'Teslim ol!' buyurduğunda, 'Âlemlerin Rabb'ine teslim oldum.' demişti."*[4]

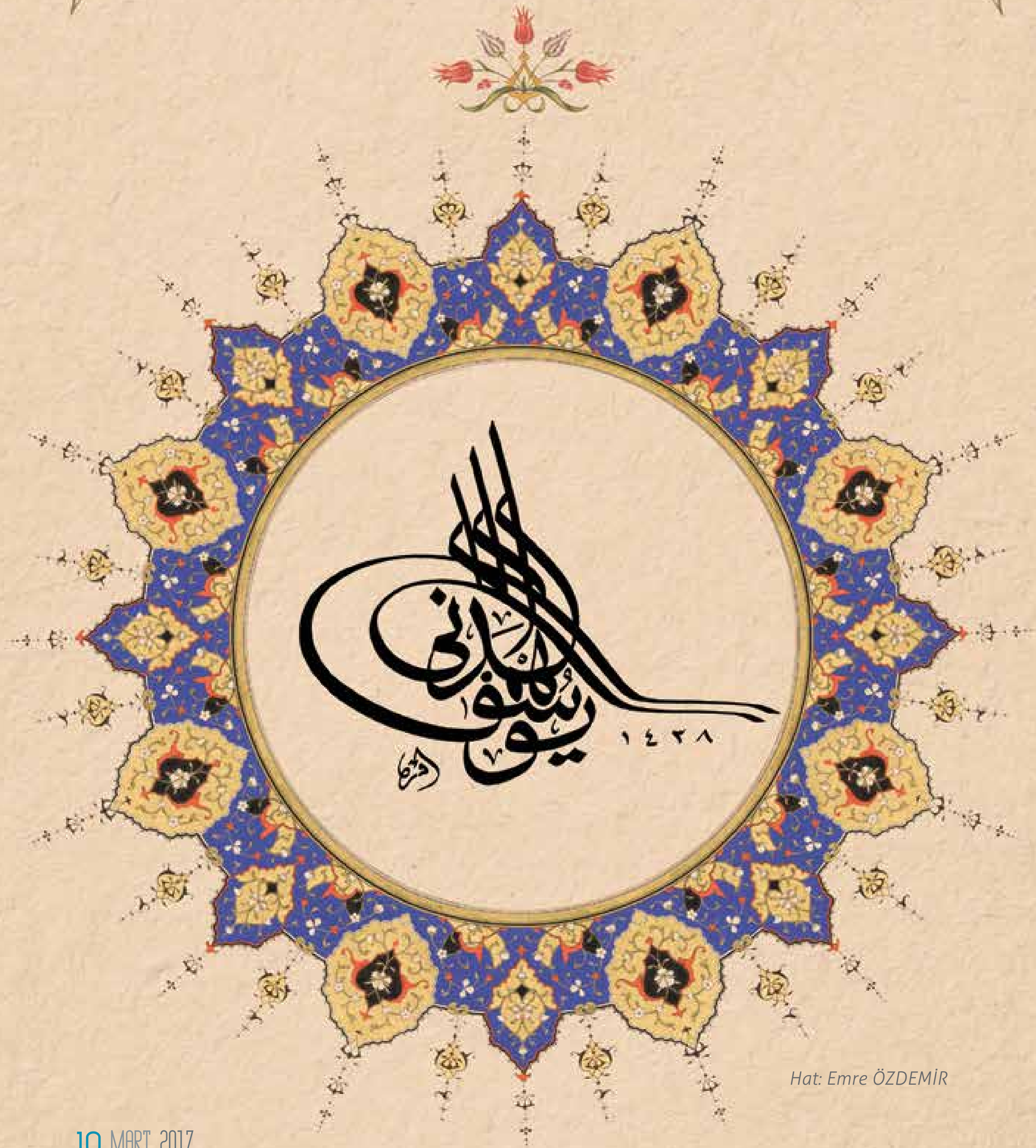
Onu örnek almak, onu doğru tanımak ve onun gibi içtenlikle Yüce Rabb'e teslim olmak demekti. Davetçiler olarak İbrâhim'i çokça okumak, onun kıssasındaki ibretleri hayatımıza taşımak borcundayız.

Dipnot

** Prof. Dr. Ali AKPINAR*

1. 4/Nisâ, 125.
2. 2/Bakara, 258.
3. 60/Mümtahine 4.
4. 2/Bakara 131.

Yusuf Hemedânî (k.s.)

Hat: Emre ÖZDEMİR

"Hemedânî (k.s.), fıkıhta Hanefî ve itikatta Mâturîdî idi. Müntesiplerinin dindarlıklarını İslâm, iman ve ihsan boyutunda derinleştirmelerini istedi. Ona göre İslâmî terbiye ve aydınlığın mekânı beden, imânî terbiye ve aydınlığın mekânı kalp, ihsânî terbiye ve aydınlığın mekânı da sır ve ruhtur. Onun ifadesiyle gaybı görme ve idrakte kalp esastır, beden ona tâbîdir. Gözün işleriyle ilgili konularda ise beden esastır, kalp ona tâbîdir."

Yûsuf el-Hemedânî (k.s.), Türk dünyasının İslâmlaşmasını ve Anadolu'nun Türkleşmesini sağlayan Yesevîlik ile Nakşîliğin kolbaşıdır. Tam adı, Ebû Yakup Yûsuf b. Eyüp b. Yûsuf b. Hüseyin b. Vehre el-Hemedânî el-Bûzencirdî olan Hemedânî, 1049 veya 1050 tarihinde Hemedân'a bağlı Bûzencird kasabasında dünyaya gelmiştir.

Çocukluk yıllarını memleketinde geçirdi, daha fazla okumak, ilim ve irfanını artırmak maksadıyla, 1067 yılında hilafet merkezi olan Bağdat'a gitti. Bağdat, Buhara, Isfahan, Semerkant'ta büyük âlimlerden fıkıh, kelâm, usûl ve hadis dersleri aldı. Özellikle meşhur Şafiî fakihi ve Bağdat Nizamiye Medresesi'nin müderrisi Ebû İshak Şîrâzî'nin ders halkasına devam etti. Hocası Ebû İshak eşŞirâzî, tamamen Şiî akımlara karşı Sünnîliği koruma amaçlı olarak inşa edilen Nizamiye Medresesi'nin ilk müderrisi olma özelliğine sahipti.

Fıkıh ve hilaf ilimlerinde ileri seviyede bir bilim adamı konumuna gelen, özellikle nazar ilminde akranlarını geride bırakan, şer'î ilimlerde büyük bir vukufiyet ve üstün başarı kazanan Yûsuf Hemedânî, daha sonra sûfiyâne mizacının da etkisiyle tasavvufa yöneldi. Tasavvuf yolunda üç ayrı şeyhten istifade etti. Bunlar Ebû Ali Fârmedî, Abdullah Cüveynî ve Hasan Simnânî'dir. Hem Fârmedî'den hem de Fârmedî'nin halifelerinden olan Simnânî'den istifade etmesi Hemedânî'nin Fârmedî'ye ait tasavvuf çeşmesinden beslenmiş olduğunu göstermektedir. Nitekim Hemedânî, halifesi Gucdevânî'ye kendi sülûkundan şu şekilde bahsetmektedir:

"Ey Abdulhâlik! Bilesin ki, Hak yolunun yolculuğu yani sülûk iki kısımdır: Sülûk-ı zâhir ve sülûk-ı bâtın. Sülûk-ı zâhir, daima ilâhî emir ve yasaklara riayet etmek, imkân ölçüsünde dinî esasları muhafaza etmek ve nefsin arzularından kaçınmaktır. İkinci kısım olan sülûk-ı bâtın ise, kalbi temizlemeye çalışmak ve nefsânî kötü sıfatları yok etmek için gayret sarf etmektir. Bâtın temizliği dedikleri işte budur. Kalp zikrinde sınırsız bir çaba ve azim gerekir ki, kalp Hak Teâlâ'yı zikreder hâle gelsin. Bu zikir telkini önce Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın kalbine, Selmânı Fârisî(r.a.)'ye, ondan Caferi Sâdık'a, ondan Sultan Bâyezîd'e, ondan Şeyh Ebü'l-Hasan Harakânî'ye, ondan büyük şeyh Ebû Ali Fârmedî et-Tûsî'ye ve ondan da bize ulaşmıştır."

Şeyhinin vefatından sonra Hemedânî, He-

rat, Merv ve Rey şehirleri arasında mekik dokudu. Bu bölge halkı âdeta onu paylaşamaz oldu. Bu şehirlerin her birinde zikir ve sohbet halkaları kurdu. Özellikle Rey şehrindeki tekkesi emsali görülmedik bir cemaatle dolup taştı. Hemedânî'nin Merv'deki tekkesine bu özelliğinden dolayı, hürmeten "Horasan'ın Kâbesi" denmekteydi. Fakat Hemedânî bu tekkede sürekli ikâmet etmezdi, halkı irşad için birçok şehre seyahat ederdi.

Nizamiye Medresesi'nde

Yaklaşık altmış beş yaşlarındayken büyük bir vaiz ve sûfî unvanıyla tekrar Bağdat'a geldi. Bir zamanlar ders okuduğu Nizamiye Medresesi'nde vaaz meclisi kurdu ve halktan büyük bir ilgi gördü. Bir yandan halka hadis naklederken, diğer yandan da Nizamiye Medresesi'nde fıkıh dersleri okuttu. Ebü'l-Fazl Sâfî b. Abdillah es-Sûfî'nin rivayetine göre, Bağdat'taki vaazlarından birinde İbnü's-Sekkâ isminde bir fakih, Hemedânî'yi incitecek bir üslûp ile soru sordu. Hemedânî; "Otur, senin sözlerinden küfür kokusu alıyorum. Korkarım ki sen İslâm'dan başka bir din üzerine ölürsün." dedi. İbnü's-Sekkâ daha sonra Rum diyarından gelen bir elçi ile Kostantıniyye'ye gitti ve Hıristiyan olarak öldü. İbnü's Sekkâ Kur'ân-ı Kerim'i tamamen ezberlemişti. Ölüm döşeğinde; "Kur'ân'dan hâfızanda bir şeyler kaldı mı?" diye soranlara; "Sadece Hicr Suresi'nin 2. âyetindeki; *'İnkâr edenler zaman zaman, keşke biz de Müslüman olsaydık, diye arzu ederler.'* ibaresinin kaldığını söyler."

Bağdat'ta bulunduğu sırada hac farizasını ifa için Harameyn'e giden Hemedânî, hac dönüşü Bağdat'a, oradan da eski hizmet bölgesi olan Herat, Merv ve Rey şehirlerine gitti. Vefatına kadar buradaki hizmet faaliyetlerine devam etti. Hemedânî, Herat'tan Merv'e dönerken Bagşûr yakınlarındaki Bâmeîn kasabasında, 4 Kasım 1140 tarihinde vefat etti. Naaşı önce oraya defnedildi, fakat bir süre sonra Merv'e nakledildi. Bugün mezarı, Türkmenistan sınırları içinde, Merv yakınlarındaki Bayram Ali denilen yerde olup "Hâce Yûsuf" adıyla ziyaretgâhtır.

Birçok müridin yetişmesine rehberlik eden Hemedânî'nin en meşhur halifeleri; Hâce Abdullah Barakî, Hâce Hasan Endakî Buhârî, Hâce Ahmed Yesevî ve Abdulhâlik Gucdevânî olup Hemedânî'den sonra birbiri ardınca hilafet görevini üstlenmiş, diğer halifeler edeben postnişin olana bağlı kalmışlardır. Hemedânî, ibadet ve irşad ile çok meşgul olduğu için geriye fazla eser bırakmamıştır. Onun eserlerini ise şu şekilde sıralayabiliriz: Rutbetü'l-hayât, Menâzilü's-sâirîn ve Menâzilü's-sâlikîn, Kitâb-ı Keşf, Üç Ayrı Risale, Safvetü't-tevhîdli tasfiyeti'l-mürîd, Vâridât.

Hemedânî (k.s.), suret ve sîreti kadar zühd ve takvası da mezhebinin imamı, İmâmı Azam Ebû Hanife'ye benzerdi. Kâl ve hâl sahibi, ilim ve irfan ehliydi. Sırtında daima yamalı yün elbise bulunurdu. Hilm ve merhamet âbidesiydi. Kur'ân okumaya çok düşkündü. Dünya işlerine ehemmiyet vermez, padişahların ve büyüklerin evlerine gitmezdi. Eline ne geçerse muhtaçlara verir, kimseden bir şey kabul etmezdi. Herkese karşı çok iltifat eder, halim ve merhametli davranır, misafirlere kendi vilayetlerindeki dervişlerin ahvalini sorardı. Kalben zikrederek nefsini hapsettiği cihetle çok terlerdi. Mescit kapısından Hâce Hasan Endakî ve Hâce Ahmed Yesevî'nin evine varana kadar Bakara suresini, geri dönerken de Âli İmrân Suresi'ni okurdu. Arada yüzünü Hemedân'a çevirir ve çok ağlardı. Selmânı Fârisî (r.a.)'nin âsâsı ile sarığı kendisinde idi. Her aybaşında Semerkant mollalarını çağırarak onlarla şer'î esaslar üzerine sohbet ederdi. Hızır(as) daima onun musahibi idi. Herkesin derdine yetişmeye çalışırdı. Türk ve Tacik bütün köylülere dinin farzlarını öğretmekten üşenmez, daima eğitim hizmetleri ile meşgul olurdu. İslâm'ın inanç esaslarını tevilsiz kabul eder, daima riyazet ve mücâhede hâlinde bulunur, müridlerine Peygamber(s.a.v.)'in sünnetine ve ashâbının izlediği yollara göre hareket etmeyi tavsiye ederdi. Kalbi, bütün mahlûkat için derin bir muhabbetle dolu idi. Fakra meyilli idi. Altın ve gümüş eşya kullanmaz, fakirlere zenginlerden daha fazla itibar eder, odasında hasır, keçe, ibrik, iki yastık ve bir tencereden başka bir şey bulundurmazdı. Müridlerine daima dört büyük halifenin menkıbe ve faziletlerinden bahseder, onlara namaz, oruç, zikir, riyazet ve mücâhedeyi tavsiye ederdi.

İhsan Mertebesinde

Hemedânî (k.s.), fıkıhta Hanefî ve itikatta Mâturîdî idi. Müntesiplerinin dindarlıklarını İslâm, iman ve ihsan boyutunda derinleştirmelerini istedi. Ona göre İslâmî terbiye ve aydınlığın mekânı beden, imânî terbiye ve aydınlığın mekânı kalp, ihsânî terbiye ve aydınlığın mekânı da sır ve ruhtur. Onun ifadesiyle gaybı görme ve idrakte kalp esastır, beden ona tâbîdir. Gözün işleriyle ilgili konularda ise beden esastır, kalp ona tâbîdir. Görülen öncedir, gayb sonra. Çünkü İslâm ile tesellide beden, iman ile tesellide kalp esastır. Diğer yandan kalp değişkendir, farklı âlemlerde dolaşır. Fakat sır, hâlden hâle dönüşmez, Kişi bazen ruh ve sır perdesinde Hakk'ın izzetini görür, bazen de meleklerin saflığını ve temizliğini müşahede eder. Bu ifadesiyle Hemedânî ihsan mertebesini gerçekleştirmiş müridlerinin Hak'ta karar kılacaklarını, imanlarının kavi, hâllerinin sağlam ve yaşantılarının istikamet üzere olacağını belirtir.

Yûsuf Hemedânî (k.s.), İslâmî emirlere son derece bağlı, sahv ve temkini esas alan bir tasavvuf anlayışına sahipti. Keramete ve keramet göstermeye iltifat etmez, sekr ve vecdin tesiriyle zuhur eden ölçüsüz söz ve davranışları tasvip etmezdi. Örneğin Ahmed Gazâlî'nin bazı söz ve davranışlarını beğenmediği bilinmektedir. Hemedânî, keramet gösterenlere iltifat etmediği gibi sûfîlerin keşflerinin çoğunlukla hayal olduğu kanaatinde idi. Tasavvuf anlayışında sahvı esas alan Hemedânî, Attâr'ın ifadesiyle, "Ene'lHak" diyen Hallâcı Mansûr konusunda özel bir yol tutturmuş, yani Hallâc'ı desteklemek ile ona muhalif olmak arasında orta bir yol tutturup böyle sözlerin alelâde konuşulmasını tasvip etmemiştir. Nitekim Hemedânî'nin; "Eğer Hüseyin b. Mansur (Hallâc) marifeti hakkıyla bilseydi 'Ene'l-Hak' yerine 'Ene't-Türab/ben toprağım' derdi" dediği bilinmektedir.

Yusuf Hemedânî'nin kendi müridi Abdulhâlik Gucdevânî'ye nasihati şu şekildedir: "Abdulhâlik! İki kapıyı kapat, iki kapıyı aç! Şeyhlik kapısını kapat, hizmet kapısını aç, halvet kapısını kapat, sohbet kapısını aç!" Kendisine, "Bu devir kapanır, gerçek şeyhler de ahirete göçerse selâmete ulaşmak için ne yapalım?" diye sorulduğunda, Hemedânî; "Bir pîrle sohbetten mahrum olan müridin her gün bu zümrenin eserlerinden sekiz varak (16 sayfa) okuması gerekir. Böyle yaptığı takdirde, bu sözler onun gönlünün dirilmesine sebep olur. Buna göre bir mürid yolunu ve gidişatını dört esas üzerine bina etmelidir. Birincisi, perhiz ve nefis riyazeti; ikincisi, lokmanın ve hırkanın helâl olması; üçüncüsü, mücâhede; dördüncüsü, zikirdir." diye cevap verir.

Dipnot

** Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE - ** Prof. Dr. H. İbrahim ŞİMŞEK*

1. *Bu makale Prof. Dr. Kadir Özköse ve Prof. Dr. H. İbrahim Şimşek'in Nasihat Yayınları'ndan neşredilen Altın Silsileden Altın Halkalar kitabının 137-150. sayfalarından özetlenmiştir.*

ÖLDÜKTEN SONRA YENİDEN DİRİLİŞ

"Ehl-i Sünnet inancına göre diriliş haktır. Kıyâmet koptuktan sonra Melek İsrâfîl (a.s.) tarafından sûra ikinci defa üfürülmesiyle birlikte bütün canlı yaratıklar tekrar diriltilecekler ve hesap vermek için Yüce Allah'ın huzuruna çıkarılacaklardır."

"İnsan, bizim kendisini az bir sudan (meniden) yarattığımızı görmedi mi ki, kalkmış apaçık bir düşman kesilmiştir. Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi; dedi ki: 'Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?' De ki: 'Onları ilk defa var eden diriltecektir. O her yaratılmışı hakkıyla bilendir."[1]

Bu âyetlerin iniş sebebi olarak tefsir kitaplarında şöyle bir olay anlatılır: Müşriklerin önde gelenlerinden biri Hz. Peygamber (s.a.v.)'e elinde çürümüş bir kemik parçasıyla gelir ve onu ufalayıp, "Böyle un ufak olduktan sonra Allah bunu diriltecek öyle mi?" der. Rasûl-i Ekrem de, *"Evet. Nitekim O seni de öldürecek, sonra diriltip cehenneme atacak!"* cevabını verir. Rivâyetlerde Rasûlullah'la konuşan kişi ile ilgili olarak Übey b. Halef, Âsî b. Vâil, Ebû Cehil ve Velîd b. Muğîre isimlerinin geçmesi, olayın benzerlerinin birkaç defa meydana gelmiş olması ihtimalini düşündürmektedir.[2]

Öldükten sonra dirilişle ilgili yukarıda geçen âyetlerde insanın kendi yaratılışı üzerinde düşünmeyi bir kenara bırakıp, küstahça bir tavırla Yüce Yaratıcı'nın ve Peygamberi'nin bildirdiklerini yalnızca aklıyla yargılamaya kalkışmasının ne kadar çelişkili olduğu bir örnek ışığında ortaya konmaktadır. Bu örnekte nutfe ve çürümüş kemik kıyaslanmaktadır. Bunlardan nutfe, Kur'an'daki kullanımlarına göre erkeğin menisi veya döllenmiş hücre (zigot) mânasına gelmektedir. Böylesine önemsiz görünen bir cismin belirli süreçlerden geçtikten sonra yetişkin bir insan haline gelebilmesini sağlayan İlâhî bir irâde ve kudretin bulunduğunu kabul eden kişinin işte bu gücün çürümüş kemiğe de can verebileceğini yadırgamaması gerekir. Ne var ki, Rasûlullah'ın peygamberliğini ve onun bildirdiklerini, dolayısıyla öldükten sonra dirilme gerçeğini kabul etmemek, sonuç olarak da Allah'ın yanı sıra başka mâbudlara tapma esasına dayalı kurulu düzenlerini sürdürmek için kırk dereden su getiren Mekke müşrikleri, akıllarınca bu tür örneklerden de yararlanarak alaycı ifadelerle çevrelerindeki kimseleri etkilemeye çalışıyorlardı.[3]

Öldükten Sonra Diriliş Aklî Bakımdan Mümkündür

Ehl-i Sünnet inancına göre diriliş haktır. Kıyâmet koptuktan sonra Melek İsrâfîl (a.s.) tarafından sûra ikinci defa üfürülmesiyle birlikte bütün canlı yaratıklar tekrar diriltilecekler ve hesap vermek için Yüce Allah'ın huzuruna çıkarılacaklardır. Öldükten sonra dirilişin aklî bakımdan mümkün olacağına dair Kur'an-ı Kerim'den bazı âyetler şöyledir:

"Ey insanlar! Eğer öldükten sonra tekrar dirilmekten şüphe içinde iseniz şunu bilin ki, biz sizi topraktan, sonra döl suyundan (nutfe), sonra aşılanmış yumurtadan, sonra da organları önce belirsiz, ardından belirlenmiş bir çiğnem etten yarattık ki, size kudretimizi gösterelim. Biz dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız, sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için sizi büyütürüz. Kiminiz ölür, kiminiz de ömrünün en verimsiz (ihtiyarlık) çağına kadar götürülür ki, bilen bir kimse iken bilmez hale gelsin. Sen yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün. Fakat biz üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten iç açıcı bitkiler verir. Çünkü Allah hakkın ta kendisidir; O, ölüleri diriltir, yine O, her şeye güç yetirir. Kıyâmet vakti de elbette gelecektir, bunda şüphe yoktur. Allah kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır."[4]

Meâli verilen bu ilâhî hitapta üç delil özellikle kendini göstermektedir: İnsan, toprak ve su. İnsanın kendi yaratılışı ve bunun safhaları, onun Allah'a ve âhiret gününe iman etmesi için en yakın ve en açık delildir. Zira insanın ana karnında oluşması, dünyaya gelişi, gelişme safhaları, ihtiyarlığı ve ölümü hep kendi dışında

vukû bulmaktadır. Aynı şekilde insan, kupkuru toprağın gökten inen su ile nasıl canlanıp kabardığını, hayatının devamı için kendisine neler hazırlayıp sunduğunu da her an müşâhede etmektedir. Bu olup bitenlerde yoktan var etme çerçevesinde kişinin hiçbir katkısı yoktur. Şu halde bütün bunlar Allah'ın vadettiği dirilişin en kesin aklî delilleridir.[5]

Diğer yandan, insanı çevreleyen tabiat, ölüm ötesi hayat için ölüm ve dirilişle ilgili açık misallerin tekrarlandığı bir mekândır. Kur'an-ı Kerim'de ölüm ve tekrar dirilişin varlığına şu âyetler işaret eder:

"Allah rüzgârları gönderendir. Onlar da bulutları hareket ettirir. Biz de bulutları ölü bir toprağa sürer ve onunla ölümünden sonra yeryüzünü diriltiriz. İşte ölümden sonra diriliş de böyledir."[6]

"Gökten de bereketli bir su indirip onunla kullar için rızık olarak bahçeler ve biçilecek taneler (ekinler) birbirine girmiş kat kat tomurcukları olan yüksek hurma ağaçları bitirdik ve böylece onunla ölü bir beldeye hayat verdik. İşte (dirilip kabirlerden) çıkış da böyledir."[7]

Rüzgâr da Cenab-ı Hakk'ın Varlığına ve Birliğine Delildir

Görüldüğü gibi Kur'an-ı Kerim'de; su, toprak ve ateş gibi rüzgâr da Cenab-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine delilidir. *"Rüzgârları, rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur."*[8] Rüzgâr anlamına gelen kelime, çoğul olarak kullanıldığı zaman "hayır", tekil olarak kullanıldığı zaman "şer" anlamına gelir. Bundan dolayı Hz. Peygamber (s.a.v.) bir duasında: *"Allah'ım, sen bunu rüzgârlar (riyâh) kıl, rüzgâr (rîh) kılma."* buyurmuşlardır. Ruh, rîh ve reyhân aynı kökten gelir. Reyhân, kokulu bir çiçek adıdır. Rüzgâr koku getirdiği için kokuya ve rüzgâra *"rîh"* denmiştir. Saba rüzgârı, reyhân için alem olmuştur. Şairin dilinde "rüzgâr, bir kanattır", Hz. Peygamber (s.a.v.)'e selâm taşır. Yerine göre rüzgâr, doğal bir esinti olabileceği gibi Hz. Yusuf'un kokusunu babası Hz. Yakup'a, Hz. Süleyman'ın haberlerini dünya liderlerine taşıyan bir araçtır. Evrende bulunan ateş, su, hava, toprak, rüzgâr gibi bütün nesneler, Allah'ın emrinde bulunan askerlerdir. Âyette ifade edildiği gibi rüzgâr da bulutları harekete geçirerek yağmurların oluşmasında kuvvetli bir etkendir. Bu sayede Yüce Allah gökten su indirerek baharın gelişiyle birlikte ölü olan tabiatı canlandırır. Toprak, titreşir, kabarır, şişer ve her güzel çiftten bitirir. Nemli bir toprağa konan tohumun kokuşması gerekirken, bakanlara güzellikler saçan bitkiler filizlenip yeşerir. Sonbaharın gelişiyle birlikte tabiatta bir ölüm hali yaşanır. Şüphesiz bu olup-bitenlerde Allah'ın kelamını işiten ve anlamını kavrayıp düşünenler için ölüm ve dirimi yaratan Allah'ın kudretine işaretler vardır.[9] İnsanoğlu, yaratılış üzerinde düşünmelidir. Yaratılış üzerinde düşünmek insanı Yüce Yaratıcı'ya götürür. Yaratan olarak Allah'ı kabul eden bir kimse, öldükten sonra tekrar yaratan olarak O'nu tanır.

Hâsılı Ehl-i Sünnet inancına göre, âhiretteki diriliş, çürümüş olan insan bedeninin parçalarının bir araya getirilmesi ve bu bedene rûhun iade edilmesiyle gerçekleşecektir. Dirilişte insan bedenine temel teşkil eden yapı taşlarının ya tümüyle veya bir kısmıyla dünyadaki bedenin aslî cüzlerinden oluşacağı, aksi takdirde bu bedene dünyadaki beden denilemeyeceği kabul edilmektedir. Azapla ilgili âyetlerde *"ağızların mühürlenmesi", "ellerin konuşması", "ayakların şahitlik etmesi", "tenlerin pişmesi ve yenilenmesi"* gibi bedenle ilgili tasvirler[10] dirilişin ruhla birlikte bedenle olacağını ortaya koymaktadır. Nitekim Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de ilk yaratmayı başlatan da, ölümden sonra zamanı gelince yaratmayı tekrar edecek olan da kendisinin olduğunu ve bunun O'nun için pek kolay bir iş konumunda bulunduğunu beyan etmektedir.[11] Diriliş insana ait bazı kök hücre ve genlerden olacaktır. Buhârî ve Müslim'de yer alan bir hadiste acbü'z-zeneb dışında insan cesedinin mezarda çürüyüp ortadan kalkacağı, yeniden dirilişin acbü'z-zenebden olacağı[12] bildirilmekte ve acbü'z-zeneb hardal tanesine benzetilmektedir.[13] Bu rivâyette geçen "acbu'z-zeneb" ise kuyruk sokumu demektir. İnsan ister mezara defnedilsin, ister yanıp külleri havaya savrulsun, isterse denizde balıklara yem olsun, hadislerde "acbu'z-zeneb" olarak geçen DNA, yani genetik kod/şifre kaybolmayacak ve varlığını devam ettirecektir. Yüce Allah her şeyin en iyisini bilir ama insan tekrar bu şifreden yaratılacaktır.

Dipnot

** Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ*

1. 36/Yâsîn, 77-79.
2. İbn Aşûr, Muhammed Tâhir, et-Tahrîr ve't-Tenvîr, Tunus, 1997, X1, 73-74.
3. Bkz. Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, Ankara: DİB Yayınları, 2007, IV, 514.
4. 22/Hac, 5-7.
5. Şerafettin Gölcük - Süleyman Toprak, Kelam, Konya, 2001, s. 468.
6. 35/Fâtır, 9.
7. 50/Kâf, 9-11.
8. 25/Furkân, 48.
9. Bkz. 16/Nahl, 65.
10. 4/Nisâ, 56; 36/Yâsîn, 65-66.
11. Bkz. 30/Rûm, 27.
12. Buhârî, "Tefsir", 39/3; Müslim, "Fiten", 141.
13. Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, III, 28.

AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ HAZRETLERİ

"Hak ve hakikat dostu Aziz Mahmud Hüdâyî hem bir âlim hem de iyi bir şairdir. O, ilmî ve tasavvufi eserlerinin yanında şiir ve ilâhîler de yazmıştır. O, Divan edebiyatına vakıf olmasına rağmen şiir alanında Hoca Ahmet Yesevî ve Yunus Emre gibi mutasavvıf şairlerin yolundan yürümeyi tercih etmiştir."

Foto: Cemil ŞAHİN

İnsanlar vardır, zifirî karanlıklarda insanlığa ışık olmuşlardır. İnsanlar vardır, uçurumun eşiğindeki çaresizlere el uzatıp onları sahil-i selâmete taşımışlardır. İnsanlar vardır, cehennemin dikenli yollarında ayakları kanayarak yürüyenleri, taşları yakuttan olan gül kokulu cennet yoluna sevk etmişlerdir. İnsanlar vardır, hayatın dik yokuşlarında soluksuz kalanlara soluk olmuşlardır. İnsanlar vardır, isarın zirvesine erişerek kendi nefislerini başkalarına tercih etmişlerdir. İnsanlar vardır, manevî erzakını bitirenlere umut olmuşlardır. İnsanlar vardır, dünyevîleşmenin batağına saplanıp kalanlar için kurtuluş olmuşlardır. İnsanlar vardır, yürekleri buz tutanlara güneş olmuşlardır. İşte bu insanlardan biri de Hakk ve hakikat dostu Aziz Mahmud Hüdâyî'dir. Bu yazımızda bu büyük insanı anlatmaya çalışacağız.

Asıl adı "Mahmud" olan Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri 1541 yılında Şereflikoçhisar'da doğmuştur. Fazlullah bin Mahmud'un oğludur. İlk eğitimini babasından almıştır. Çocukluğu Sivrihisar'da geçmiştir. İlk tahsilini de burada yapmıştır. Daha sonra ilmini ilerletmek için İstanbul'a gelerek Küçük Ayasofya Medresesi'ne girmiştir.

"Hüdâyî" ismi ve "Aziz" sıfatı kendisine sonradan verilmiştir. "Hüdâyî" ismini ona Şeyhi Üftâde Hazretleri vermiştir. 87 yıl ömür süren bu gönül sultanı sekiz Osmanlı padişahı(Kanûnî Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad, III. Mehmed, I. Ahmed, I. Mustafa. II. Osman-Genç Osman, IV. Murad) gören ender şahsiyetlerden biridir. Eminönü ve Üsküdar'da olmak üzere hayatının üçte ikisini İstanbul'da geçirmiştir. Kadılık ve müderrislik yapmıştır. Vazifesi gereği Bursa'da, Edirne'de, Mısır'da ve Balkanlar'da bulunmuştur.

Nefis terbiyesinde zirve şahsiyet olan Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Cüneyd-i Bağdadî'nin mübarek soyundan geldiği ve "Seyyid" olduğu rivayet edilir. O; mutasavvıf, âlim ve şairdir. Celvetiye Tarikatı'nın kurucusudur. Vicdanını bir yalınkılıç gibi kuşanan bu büyük Allah dostu; eserleri, sohbetleri, irşat, vaaz ve nasihatleriyle haklı bir şöhrete kavuşmuştur.

Hüdâyî'nin çok zekî bir insan olduğunu fark eden Nâzırzade onunla özel olarak ilgilenmiştir. Tefsir, hadis, fıkıh ve zamanın fen ilimlerinde büyük yol almıştır. Kâmil bir mürşid olan Aziz Mahmud Hüdâyî, Nâzırzade Ramazan Efendi'nin muîdi(asistanı) olmuştur. Hüdâyî, hocası Ramazan Efendi'ye yardım ederken, bir yandan da Küçük Ayasofya Camii Şeyhi Muslihuddin Efendi'nin sohbetlerine devam etmiş; tasavvuf yolunda ilerlemiştir. Hocası Nâzırzade'nin Edirne'deki Sultan Selim Medresesi'ne tayini üzerine onunla Edirne'ye gitmiş ve onun yardımcısı olmuştur. Nâzırzade Ramazan Efendi, Edirne'de müderrislik yaptıktan sonra Şam ve Mısır'a kadı tayin edilince talebesi Aziz Mahmud'u da oraya götürmüştür.

Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin İstanbul'a geldiği yıllarda Osmanlı tahtında III. Murad Han bulunmaktaydı. Şeyhülislâm Hoca Sâdeddin Efendi'nin emriyle tayin edildiği Küçük Ayasofya Camii Tekkesi'nde sekiz yıl şeyhlik yaptı. Bir yandan da Fatih Camii'nde vaizlik yaptı, tefsir ve hadis okuttu. Kanûnî'nin kızı Mihrimah Sultan'dan torunu Ayşe Sultan'la da evlendiği rivayet edilen Hüdâyî burada kaldığı müddet içinde, ilim ve devlet adamlarına kadar uzanan geniş bir muhit edindi. Daha sonra Üsküdar'da Hüdâyî Dergâhı'nın bulunduğu yeri 1589'da satın aldı. Bu araziye bir dergâh inşa eyledi. Burada binlerce talebe yetiştirerek İslâm'ın hizmetine sundu. 1599 yılında Fâtih Camii vaizliğini bırakarak Üsküdar Mihrimah Sultan Camii'nde perşembe günleri vaaz vermeye başladı. Sultan Ahmed Camii'nin açılı-

şında (1616) ilk hutbeyi okudu ve her ayın ilk pazartesi burada vaaz verdi.

Üftâde'nin Yolunda Bir Gönül Sultanı

Hüdâyî otuz üç yaşında iken, hocası Nâzırzâde ile Bursa'ya gelmiştir. 1573'te Bursa Ferhâniye Medresesi'ne müderris, Câm-i Âtik Mahkemesi'ne nâib olarak atanmıştır. Bursa'daki görevi esnasında gördüğü bir rüya üzerine müderrisliği ve kadılığı bırakarak Şeyh Muhammed Üftade'ye intisap etmiştir. Bunun ibretli bir hikâyesi vardır. Şöyle ki: "Hüdâyî, Üftâde'ye talebe olmak arzusuyla yanına gidince şu cevabı alır: "Yazıklar olsun ey Kadı Efendi! Herhâlde yanlış yere geldiniz. Burası yokluk kapısıdır ve biz bu kapının kuluyuz. Hâlbuki sen varlık sahibisin. Bu hâlde ikimizin bir araya gelmesi mümkün mü? Senin ilmin, malın, mülkün, şanın ve mamur bir dünyan var. Bizim gibi kulların Allahu Teâlâ'dan başka kimsesi yoktur. Atın bile gelmek istemeyip ayakları kayalara saplanmadı mı?" buyurdu. Bu sözler ve yaptığı hata Aziz Mahmud Hüdâyî'ye çok tesir etti. Gözlerinden iki sıra yaş döküldüğü hâlde; 'Efendim! Her şeyimi mübarek kapınızın eşiğinde terk eyledim. Dileğim talebeniz olabilmek ve hizmetinizi görmekle şereflenmektir. Her ne emrederseniz yapmaya hazırım.' dedi. Bu samimi ifade üzerine Üftâde tane tane buyurdu ki: 'Ey Bursa kadısı! Kadılığı bırakacak, bu sırmalı kaftanınla Bursa sokaklarında ciğer satacaksın. Her gün de dergâha üç ciğer getireceksin!' Her şeyi bırakacağına, her emri yerine getireceğine söz veren Mahmud Hüdâyî derhal kadılığı bırakıp ciğer satmaya başladı. Sırtında sırmalı kaftanı olduğu halde, ciğerleri, Bursa sokaklarında, 'Ciğerci! Ciğerci!' diye diye bağırarak satıyordu."Hüdâyî, Üftâde'nin rahle-i tedrisinden ve çilelerden geçerek manevî kemalâta ermiştir.

Bereketli Bir Ömrün Meyveleri

Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin 19'u Arapça, 7'si Türkçe olmak üzere tasavvuf, tefsir, fıkıh, siyer alanlarında, nasihat ve vaaz türlerinde eserleri bulunmaktadır.

Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Duası

Hüdâyî "ene/ben" değil, "ente/sen" diyen bir hakikat ışığıdır. Ziyasını rahmanî bir güneşten alan bu ışık, nice kör karanlıkları aydınlatmıştır. Anadolu toprağında yetişen bir gönül insanı olan Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin sevenlerine duâsı ne kadar da güzeldir: "Yâ Rabbî! Kıyamete kadar bizim yolumuzda bulunanlar, bizi sevenler ve ömründe bir kere türbemize gelip ruhumuza Fatiha okuyanlar bizimdir. Bize mensup olanlar, denizde boğulmasınlar; ahir ömürlerinde fakirlik görmesinler; imanlarını kurtarmadıkça ölmesinler; öleceklerini bilsinler ve haber versinler ve de ölümleri denizde boğularak olmasın!.."

Aziz Mahmud Hüdâyî Camii

Osmanlı Döneminden kalma bir mabet olan Aziz Mahmud Hüdâyî Camii, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde yer almaktadır. Caminin olduğu yere "Aziz Mahmud Hüdâyî Mahallesi" adı verilmiştir. 1589 yılında yapımına başlanan cami, 1595 senesinde ibadete açılmıştır. Kanûnî Sultan Süleyman'ın torunu olan Ayşe Hümaşah Sultan tarafından, üçüncü eşi Aziz Mahmud Hüdâyî adına yaptırılmıştır. Cami zaman içerisinde eskimiş, 1855 senesinde Sultan Abdülmecid tarafından tamir ettirilmiştir. Son olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restorasyon çalışmaları yapılmış ve 23 Mayıs 2014'te yeniden ibadete açılmıştır.

Aziz Mahmud Hüdâyî Camii önceleri bir tekke olarak inşa edilmiş olsa da daha sonra camisi, imareti, türbesi, kütüphanesi, hünkâr mahfeli, çeşmesi, derviş hücreleri, şeyh evi, fırını ve hamamı yapılmıştır.Aziz Mahmud Hüdâyî 'nin kabri külliyenin bahçesindeki türbededir. Aynı türbede Aziz Mahmud Hüdâyî'nin oğullarından Evliya Mehmet Muhtar Efendi, Mustafa Ebrar Efendi, Ali Murtaza Efendi, Abdülvahit Efendi, Ahmet Sıddık Efendi ile kızları Ayşe Hanım, Fatma Zehra Hanım, Zeynep Hanım ve torunu Fatma Zehra Hanım medfundur.

İstanbul'un en çok ziyaret edilen camilerinden olan Aziz Mahmud Hüdâyî Camii'nin giriş kitabesinde 1855'te Sultan Abdülmecid tarafından tamir edildiğine dair şu beyitler bulunmaktadır: *"Hazret-i Abdülmecid han-ı ila yevmi'l-hisab/Ömr-ü şevketle Hüda tahtında kılsun kâmyab//Pir Mahmud Hüdaî'nin uluvv-i himmeti/Asitanı niyledi ma'mure ve zerrin kubab (Hazreti Abdülmecid Han tarihi hesaplattı/Allah onu yüce ömrüyle tahtta muradına erdirsin//Pir Mahmud Hüdâyî'nin yüksek yardımı/İstanbul'u bayındır ve altın bir halk eyledi."*

Foto: Cemil ŞAHİN

Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Şairliği

Hak ve hakikat dostu Aziz Mahmud Hüdâyî hem bir âlim hem de iyi bir şairdir. O, ilmî ve tasavvufî eserlerinin yanında şiir ve ilâhîler de yazmıştır. O, divan edebiyatına vakıf olmasına rağmen şiir alanında Hoca Ahmet Yesevî ve Yunus Emre gibi mutasavvıf şairlerin yolundan yürümeyi tercih etmiştir. Tasavvufî halk edebiyatı alanında hikemî, tasavvufî ve ahlâkî konuları içeren pek çok şiir yazmıştır. Duygu ve düşüncelerini şiir diliyle ifade etmiştir. Aslında o, bu tarz şiirler yazarak dinî, tasavvufî ve ahlâkî malumatları geniş kitlelere aktarmaya çalışmıştır. Bu şiirlerin büyük çoğunluğu Divân'nda bulunmaktadır.

Vahdet-i Vücûd anlayışını benimseyen Hüdâyî, kaleme aldığı eserlerde ve şiirlerde bunu başarıyla yansıtmıştır. Bu şiirlerdeki derinlik ve içerik zenginliği kendisini belli eder.

Aziz Mahmud Hüdâyî ömrünü Rabb'ine iyi kul olma gayreti içerisinde geçirmiştir. Bununla kalmamış, bu yolda birbirinden kıymetli talebeler de yetiştirmiştir. O, Allah'ı dünyanın içindekilerden daima üstün tutmuş, onunla hemhâl olmuş, dünya malına, dünyevî makam ve mevkilere hiçbir zaman değer vermemiştir. Bu görüşünü şiirlerine şöyle yansıtmıştır: *"Neyleyeyim dünyayı/Bana Allah'ım gerek./ Gerekmez mâsivâyı/Bana Allah'ım gerek//Ehl-i dünya dünyada/Ehl-i ukbâ ukbâda/Her biri bir sevdada/Bana Allah'ım gerek//Dertli dermanın ister/Kullar sultanın ister/Âşık cânânın ister/Bana Allah'ım gerek/Bülbül güle karşı zâr/Pervâneyi yakmış nâr/Her kulun bir derdi var/Bana Allah'ım gerek//Beyhûde hevâyı ko/ Hakk'ı bulagör yâ hû/Hüdâyî'nin sözü bu/Bana Allah'ım gerek"*

Dünya kurulalı beri nice kere dolup boşalmıştır. Kimler gelmiş, kimler geçmiş bu fani dünyadan. Her gelen burada bir gurbet hayatı yaşayıp ömrün ahirinde asıl yurduna göçmüştür. Bazıları bu yalan dünyada hoş bir seda bırakırken, bazıları da zulmüyle anılmıştır. Onlardan geriye sadece mezar taşları kalmıştır. Onun içindir ki dünyadan vefa ummak kuru bir hayaldir. Bunu Hüdâyî Hazretleri bir şiirinde "Yalan dünya değil misin?" nakaratıyla bakın ne veciz bir şekilde ifade ediyor: *"Kim umar senden vefâyı/Yalan dünya değil misin?/ Muhammedü'l-Mustafâ'yı/Alan dünya değil misin?//Yürü hey bî-vefâ yürü,/Sensin hod bir köhne karı/Nice yüz bin erden geri/Kalan dünya değil misin?//Kastedip halkın özüne,/Toprak doldurup gözüne,/Ehl-i gafletin yüzüne/Gülen dünya değil misin?/Eğer, şâh u eğer bende/Her kişiyi salan bende/Kimse mekân tutmaz sende/ Vîrân dünya değil misin?//Kimisini nâlân edip/ Kimisini giryân edip/Âhir-i kâr uryân edip/Soyan dünya değil misin?//İşin gücün dâim yalan/Çok kişiden arta kalan/Nice kerre boşaluben/Dolan dünya değil misin?"*

Hüdâyî'nin Peygamber sevgisi tarif edilemeyecek kadar büyüktür. O, ömrü boyunca Peygamber-i Zîşan'ı kendisine rehber edinmiş, onun mübarek izinden aşkla yürümüştür. Hâl ve hareketlerini nebevî süzgeçten geçirmiştir. Peygamberimiz'e şöyle seslenmiştir: *"Kudûmun rahmet ü zevk u safâdır yâ Rasûlallah/Zuhûrun derd-i uşşâka devâdır yâ Rasûlallah/Nebî idin dahî Âdem dururken mâ u tıyn içre/İmâmü'l-enbiyâ olsan revâdır yâ Rasûlallah/Hüdâyî'ye şefâat kıl eğer zâhir eğer bâtın/Kapına intisâb etmiş gedâdır yâ Rasûlallah"*

Dostun Dost'a Hicreti Yahut Bereketli Bir Ömrün Hitamı

Hayat, doğumla ölüm arasında rüzgâr gibi geçen sert bir (a)kıştır. Her şey bir paranteze sığacak kadar kısadır. Doğumla ölümü ayıran o kısa çizgiye çok şey sığdırmıştır Hüdâyî. *"Buyruğun tut Rahman'ın, tevhide gel tevhide/Tazelensin imanın, tevhide gel tevhide"* diyen Hüdâyî son nefesine kadar ilmi, irfanı, tasavvufu ve irşat vazifesini aksatmadan yürütmüştür. Ömrünü Allah yolunda geçiren Aziz Mahmud Hüdâyî 1628 yılında Üsküdar'da vefat ederek çok sevdiği Rabb'ine kavuşmuştur. Allah rahmet eylesin.

ÖLMEDEN EVVEL NEFSİ ÖLDÜRMEK

"Ölmeden ön ölmek olsun dâim ârzun ey gönül
Nefs ü şeytânın elinden çeşm-i nem-nâk olagör"

"Ölüm gelip çatmadan evvel, hayatta iken nefsini öldürmek böylece yeni bir hayat kazanmak yegâne arzun olsun. Kötülüğü emreden nefsin ve kötülüğe teşvik eden aldatıcı şeytanın tuzaklarına düşmemek için ağla ve gözyaşı dök."

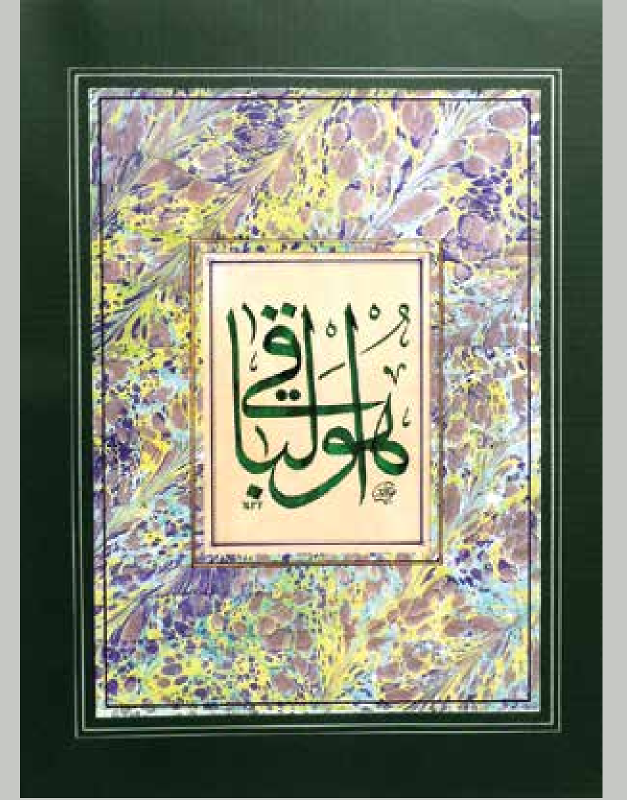
Tasavvufun başlıca gayesi, şeytanın tuzaklarına düşmeden, bedenin ve maddî isteklerin odaklandığı "nefs"in terbiye edilerek kemâle ermesini, bir bakıma onun ruh seviyesine çıkmasını sağlamaktır. Bu da sonuç olarak gafletten uzak bulunmak, uyanık olmak, manevî hayatla diri olmak demektir. Bir başka ifadeyle Rab'le birlikte olmaktır. Tasavvuf düşüncesinin temelini teşkil eden "ihsan" derecesini yakalamak, her an kendini Allah'ın huzurunda hissetmek, "O'nu görüyormuş gibi" kullukta bulunmaktır. En meşhur tasavvuf tariflerinden biri şöyledir. "Tasavvuf, Hakk'ın seni senlikten öldürmesi ve kendisiyle diriltmesidir." İşte bütün sır buradadır. Bu noktada çelişkiler yok olmakta, ölümle hayat birleşmekte, bir bakıma ölüm gerçek hayatın sebebi olmaktadır. Söylemeye hacet yoktur ki, bu tarifte geçen "ölüm" ve "hayat" kavramlarının fizyolojik/maddî ölümle bir ilgisi yoktur. Buradaki ölüm kibrin, gururun, enaniyetin, hasedin yok edilmesi; kısacası nefsin hâkimiyet altına alınması, sanki ölüymüşçesine etkisiz hale getirilmesidir. Tasavvuf terimiyle söylersek bu zühddür, terktir, nihayet "fenâfillâh"tır.[1]

Tasavvufta *"Ölmeden evvel ölünüz."* tavsiyesi adetâ bir emr-i zarurîdir. Çünkü Hulûsi Efendi Hazretleri'nin kelamlarıyla:

Ölmeden ön ölmek olsun dâim ârzun ey gönül
Nefs ü şeytânın elinden çeşm-i nem-nâk olagör[2]

(Ölüm gelip çatmadan evvel, hayatta iken nefsini öldürmek böylece yeni bir hayat kazanmak yegâne arzun olsun. Kötülüğü emreden nefsin ve kötülüğe teşvik eden aldatıcı şeytanın tuzaklarına düşmemek için ağla ve gözyaşı dök.)

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.) beytin içinde iktibas olarak bir nevi, Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'in *"Ölüm gelip çatmadan evvel, şehvanî ve nefsanî hislerinizi terk etmek suretiyle bir nevi ölünüz."*[3] hadis-i şerifini bizlere hatırlatmaktadır. Özellikle "ölmeden ön ölmek" veciz ifadesi bir nevi ön kayıt gibi bazı hazırlıkların yapılması gerektiğine işaret etmektedir.

Gerçek hayat ondan sonra ulaşılacak hayattır. Çünkü Hakk'la dirilmek; aşırılıklarını atmış ve hür olarak, adeta ilâhî bir kişilikle hayata devam etmektir. Bunun adı "Bekâbillâh"tır.

Hayât-ı câvidânı şeyh-i kâmilden suâl ettim
Ölmeden evvel ölmektir deyince intikal ettim[4]

Hayat ve ölüm iç içedir ve insanoğlunun nihaî mutluluk yolunun köşe taşlarıdır. Ölümü iyi düşünüp sırlarını idrak etmek, ölümü öldürenlerin, ölmeden evvel ölenlerin huzurunu insanoğluna sağlayabilir. Hayat pınarlarının her dem kurumaya devam ettiği, yoktan gelenin yoka gittiği ve bu kuralın hiç değişmediği ortadayken, yeniden dirilmek ve yeniden doğmak için ölüm, tefekkür edilip, idrak edilmeyi bekliyor.

Cesedi ölü, ruhu diri olanlar vardır bir de... Bunlar *"Ölmeden önce ölünüz."* hadis-i şerifine uygun olarak sefil ve iğreti tabiatlarından kurtulmuş bulunan ve ruhlarıyla sonsuzlaşan kişilerdir. Bunlar bedenleriyle aramızda olmadıkları zaman, maddî dünyaya tasarruflarıyla daha fazla yön verebilirler. Bunların bedenlerinden kurtulmaları, kılıcın kınından çıkmasına benzer. Kınından çıkan kılıç daha etkili olacaktır.[5] Bu anlamda bir şair mealen şöyle demektedir: "Her iki âlemde de velinin ruhu tasarruf ehlidir. Sakın, bu ölüdür, bundan nasıl derman olur, deme. Zira ruh, Hakk'ın bir kılıcı, ten de onun kınıdır. Kınından sıyrılmış bir kılıç daha güzel iş yapar." Peygamberler ve veliler Allahu Teâlâ'nın "Mutasarrıf" isminin mazharıdır. Onların tasarruf sahibi olduklarını ifade etmek mecazendir, çünkü hakikî mutasarrıf Cenab-ı Hakk'tır. Ölenlerin tasarrufu yine bir mazhariyettir. Veliler Allah'ın "Hay" ve "Mutasarrıf" isminin mazharıyla nefes-i rahmânînin nefhası olurlar. Ölenler ten kafesinden de kurtuldukları için, hür bir tasarruf içindedirler.[6]

Nefsin Ölümü Ruhun Dirilişidir

Tasavvufta ölüm; nefsin isteklerini gidermek, nefsin heva ve hevesinin kökünü kazımak anlamında kullanılır. Nefsi maddî haz ve bedenî zevklere sürükleyen heva ve hevesin yok edilmesi, nefsin ölümü demektir.

Mutasavvıfların, "ölmeden evvel ölmek" eklinde formüle ettikleri hedef budur. Nefsin ölümü için yapılan çalışmalara da "cihad-ı ekber" denir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.), *"Mücahid nefsiyle cihad edendir."*[7] hadisi ile iç düşman olarak tanımlayabileceğimiz nefse karşı verilecek mücadelenin, dışarıdaki düşmanlara karşı verilecek mücadeleden daha zor olduğunu ifade etmiştir. "Ölmeden evvel ölmek" olarak tanımlanan riyazî ölümün tasavvufta, insan-ı kâmil olma yolunda büyük önemi vardır. Kuşeyrî; "Ölüp de rahata kavuşan ölmüş sayılmaz, sağ iken ölen ölmüştür." sözüyle huzur ve rahatta bulunmanın ölmeden ölmekle gerçekleştiğini belirtiyor."[8] Şakik-i Belhî de, Allah'ın, kendisine itaat eden kimseyi ölümünde ihya ettiğini; âsî olanı ise hayatında öldürdüğünü söylemiştir.[9] Tasavvuf ehlince tefekkür-i mevt, seyr-i süluke girecek salik için vazgeçilmez bir araç olarak görülmüştür. Böylece "ölmeden evvel ölmek" hedefine ulaşmak için tefekkür-i mevt'te bulunan kişi her nefesini son nefesi bilecek, ölüme her an hazırlıklı olmaya çalışacaktır.[10]

Bâyezîd-i Bistâmî Hazretleri de şöyle buyuruyor:

"Aşırı arzularla (nefsânî ihtiraslarla) gönül âlemini mahvedeni, lânet kefenine sarıp nedâmet toprağına gömerler. (Süflî) arzulardan vazgeçmek sûretiyle nefsâniyetini bertaraf edeni ise, rahmet kefenine sarıp selâmet zeminine gömerler."[11]

Bu dünyada Hakk'a vuslatın yolu, *"ölmeden evvel ölmek"* sırrına nail olmaktan geçer. Bunun için de nefsanî arzuları bertaraf edip Cenab-ı Hakk'a tam bir teslimiyetle râm olmak gerekir. Yani ilâhî emir ve nehiylere, en ufak bir iç sıkıntısı veya üşengeçlik duymadan, cân u gönülden boyun eğmek ve aşkla, şevkle kullukta bulunmak icap etmektedir.

Nefs Kötülüğü Emredicidir

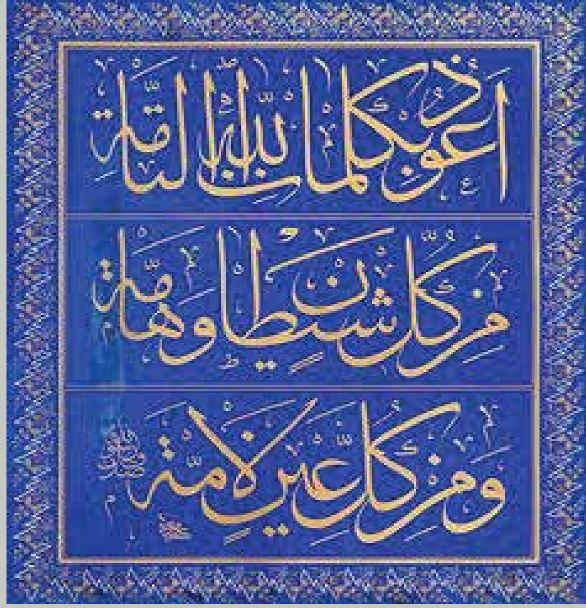
Kur'an'da, "kötülüğü emredici nefis" manasına gelen nefs-i emmare ile ilgili ayet-i kerimede Hz. Yusuf (a.s.) şöyle diyor: *"Ben nefsimi temize çıkarmıyorum çünkü nefs daima, kötülüğü emredicidir. Ancak Rabbimin esirgediği hariç, nefs aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."*[12] İnsan nefsinin yaratılışta şehvete, günaha ve kötülüğe doğru bir eğilim vardır. Nefs gücünü bu yönde kullanmaktadır. Bu nedenle insan kendi nefsiyle baş başa kaldığı zaman kötülüğe sürüklenmektedir. Ancak, yukarıdaki ayet-i kerimeden de anladığımız üzere Allahu Teâlâ'nın koruduğu, yani Hz. Yusuf'un (a.s.) nefsi gibi Cenab-ı Hakk'ın lütuf ve rahmetiyle tüm kötülüklerden arındırılıp temizlenmiş, başka bir deyişle terbiye edilerek ruhânâ ve manevî özellikler kazandırılmış nefisler bundan müstesnadır. Kur'an-ı Kerim'de nefsin aldatıcı ve insanı kötü işlere sürüklediği şu âyet-i kerimelerde de anlatılmaktadır: *"...Sizi nefsiniz bir iş yapmaya sürükledi, artık bana güzelce sabır gerekir."*[13] Nefis, insana birtakım kötülükleri yapması konusunda vesvese verir. *"İnsanı biz yarattık. Onun için nefsinin ona neler fısıldadığını pekiyi biliriz çünkü biz ona şah damarından daha yakınız."*[14] Nefsin fısıldadığı şey vesvese, gizli ses, bayağı düşünce gibi akla gelenlerdir. Biz ona şah damarından yakınız demek, ruhundan daha yakınız demektir. (Bu yakınlık manevidir) Herkes Hakk'a yakındır ama bu yakınlığa vâkıf değildir. Vâkıf olduğu zaman fikri, perdenin ötesine geçmemiştir. Hakk'a göre perde yok, kula göre vardır. Güneş herkesin gözüne eşit gelir, lâkin körün gözünde perde olduğundan o nuru algılayamaz. Nefs

insana cimriliği emredip onun cömert olmasına engel olur. *"Kim nefsin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."*[15] Öyleyse Yüce Rabb'in huzurunda verilecek hesaptan korkup nefsi hevâdan, kötü isteklerden alıkoymak gerekmektedir. *"Ama kim Rabb'inin azametinden korkup da kendini kötülükten alıkoymuşsa, varacağı yer şüphesiz cennettir."*[16] Müslüman cennete tâlip olandır. Cennet fedakârlık ister, nefse hâkim olmayı gerektirir. Nefsine hâkim olan âhiretini imar eder ve cenneti kazanır. Nefsine hâkim olamayan için ise cehennem müstahaktır.

Şeytan Bir İmtihan Vesilesidir

İnsan ve şeytanın birbirleri ile sınanması, yaşanılan dünya hayatının değer kazanması ve dünyevî referanslarının tespiti açısından önemlidir. Her ikisinin de varlığı Allah'a bağlı ve Allah tarafından yaratılmış olmalarına rağmen, referans olarak dini kabul edip, kulluk bilincinde olan kazanacak; kazanmış görünse bile şaşaalı bir hayatın sonucunda hevâ ve hevesini kendisine rab edinen şeytan gibi kaybedeceklerdir. Şeytan bir imtihan vesilesi, hayat ise bir yönüyle onunla mücadele neticesinde değer kazanan zorlu bir süreçtir. Aslında daha farklı bir okuma ile insanın terakki etmesi şeytanla mümkün olmaktadır. Kulluk noktası, İnsan ile şeytanın ayrıldıkları, zıt kutuplarda yer aldıkları bir noktadır. İnsanın sınırsız hayır ve şer ekseninde gidip geleceği, şeytanın her fırsatta kendi tarafına çekmeye çalışacağı, kendisinin ise kararlı bir şekilde kötülük noktasından ayrılmayacağı bir noktadır. Kur'an'da Âdem'le şeytan münasebeti yaratılış esnasında olup-biten bir hadise olarak ele alınmaz; dünya hayatı boyunca devam

edecek bir karşılaşmanın iki tarafı olarak bakılır. İlk karşılaşmadan sonra vahiy ile Âdem neslini bilgilendiren Allah, devamındaki süreçte, mücadelenin dinin insanın hayat anlayışı ve ahiret inancına uygun olmasını ister. İnsandan önce var olan Melek güzelin, iyinin ve kayıtsız şartsız isyanla kirlenmemiş itaatin, şeytan ise çirkinin, kötünün ve isyanın temsilcisidir. Cenab-ı Allah dünya hayatının meleklerin yaşadığı gibi bir hayattan ibaret olmasını istememiş; iyilik-kötülük, güzellik-çirkinlik, helâl-haram arasında tercih yapabilen bir varlığın dünya hayatını daha değerli kılacağı düşüncesiyle Âdem'i yaratmıştır. İnsanı sadece melek veya sadece şeytan olarak görmek yaratılma gerçeği ile de uyuşmamaktadır. Yeni yaratılan varlık, melek ve şeytanın özelliklerinin hepsiyle mücehhez; güzeli öne çıkarırsa Melekleşme, kötüyü öne çıkarırsa şeytanlaşma temayülü olan, hatta daha da aşağı düşmeye hayvanlardan kötü olmaya namzet birisidir. Din, insandan melek olmasını beklemiyor ancak şeytana doğru her gidişte ikaz ediyor, sonucun onu vahiy ekseninden uzaklaştıracağını bildiriyor. Dünyanın güzel ya da çirkin olması tamamen gayretlerine bağlı olan insanın kötü ve kötülükler karşısındaki duruşu çok önemlidir. Bu duruşun olumlu ve sürekli olabilmesi, devamlı mücadele ve iyiye koşmakla mümkündür. Dünyada bir ferdin bile mutluluğunu önemseyen İslâm açısından toplumların, milletlerin ve bütün insanlığın mutluluğu insanın temel gayesi ise, mutluluğun önündeki engel "kötü"nün iyi tanımlanması ve bilinmesi vazgeçilmez bir gerekliliktir.

Yaratılışında bilgi ile yüceltilerek meleklerin kendisine secde etmesi emredilen -ki bu secde Âdem nesli için de bir şereftir- varlık gaflette bulunarak şeytanın kendisinden kaçtığı zavallı hale gelmesin; rövanşı şeytan almış olmasın. Allah tarafından yaratılan, peygamberler ve vahiy ile doğru gösterilen, bilgi ile yüceltilen insanın kendisine secde emrine isyan eden şeytanla mücadelesinin yine vahiy eksenli bilgi ile donanarak kazanılacağı kesindir.[17]

Dipnot

1. *İsa Çelik, "Türk Tasavvuf Düşüncesinde Ölüm", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı. 40, Erzurum, 2009, s. 121.*
2. *Es-Seyyid Osman Hulûsi Ateş, Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî, (Haz: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz) Nasihat Yayınları, Ankara, s. 79.*
3. *el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 2:29.*
4. *Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yay. İstanbul 1996, s.332.*
5. *Çelik, age., s. 127.*
6. *Selçuk Eraydın, "Ölüm", Tasavvuf ve Edebiyat Yazıları, Mavi Yayıncılık, İstanbul 1997, s.89.*
7. *Tirmizî, Hadis no. 1671, III, 182*
8. *Abdülkerim Kuşeyrî, Tasavvufun İlkeleri: Risale-i Kuşeyrî, çev. Tahsin Yazıcı, Kervan Kitapçılık Basım Sanayi, İstanbul 1978, s.126.*
9. *Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatler, Marifet Yay., İstanbul 1981, s.36*
10. *Çelik, age.,s. 134.*
11. *Süleyman Uludağ, Bâyezîd-i Bistâmî, TDV Yayınları, Ankara 1994, s. 187.*
12. *12/Yusuf, 53.*
13. *12/Yusuf, 18.*
14. *50/Kaf, 16.*
15. *59/Haşr, 9.*
16. *79/Nâziat, 40-41*
17. *Mustafa Çoban, Kur'an ve Sünnet Rehberliğinde Şeytanla Mücadele Edecek İnsanın Eğitimi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya 2007. s. 9-10.*

Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri

Aziz Mahmud Hüdâyî, (kuddise sirruh) kimdir?
Gönülleri onaran, mübârek bir hekimdir

Şereflikoçhisar'da, bu fânîye gelişi
Cüneyd-i Bağdâdî'ye dayanmakta geçmişi

Kendi mısrâlarıyla, Habîbullah soyundan:
"Sensin yâ Rasûlallah/Ceddîm ü pîrîm sultan"

Yaklaşık doksan sene, verimli ömür sürdü
Sekiz Osmanoğlu'na, hürmetle el öptürdü

Muhteşem Sultanahmet minberinde ilk hutbe
Benzerini görmedi, asırlardır bu kubbe

Dördüncü Murad Hân'a, o kuşattı kılıcı
Mânevî tasarrufu, yüzyıllardır kalıcı

Çocukluk seneleri, Sivrihisar'da geçti
Kendine ilim-irfan, hikmet yolunu seçti

Dünyevî ve uhrevî, ilimleri öğrendi
Hak yolunu gösterdi, nümûne oldu kendi

Celvetiyye Dergâhı, İstanbul Üsküdar'da
Herkesin sığınağı, kalınca başı darda

Sohbet, irşad, vaazı, otuz kadar eseri
Ümmete feyz kaynağı, doğru yolun rehberi

Sâde ve hikmetlidir, tasavvuf şiirleri
Bestesiyle söylenir; dilde, gönülde yeri

Kibâr-ı evliyâdan Üftâde'den el aldı
Yaşadığı müddetçe, kalplere maya çaldı

Muhyiddîn-i Arabî, Şeyh Edebâlî gibi
Akşemseddin, Gürânî, Bayrâm-ı Velî gibi

Hem halkı irşâd etti; ricâli, sultanları
Yüz binlerce müridi, gül alıp satanları...

Bekir OĞUZBAŞARAN

AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ'NİN (K.S.) SÛFÎ ŞAHSİYETİ

Foto: Erol USUN

Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî, XVI. asrın ikinci yarısıyla XVII. asrın başlarında yaşamıştır. İlk dönem kaynaklarında "Üsküdarî Seyyid Mahmûd-ı Efendi" diye anılmıştır. Şiirlerinde kullandığı "Hüdâyî" mahlası şeyhi Üftâde (ö. 988/1580) tarafından kendisine verilmiştir. "Aziz" kelimesi ise çevresi ve kendisinden bahseden müelliflerin ona hürmeten vermiş oldukları bir sıfattır. İsmail Hakkı Bursevî, Hüdâyî hakkında; "Şeyh Hüdâyî, Cüneyd-i Bağdâdî neslinden olmak üzere kendi lisanlarından meşhûr ve mütevâtirdir. Ve siyâdetleri dahi vardır."[1] diyerek onun seyyid olduğuna işaret etmektedir. Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî' 948/1543 yılında bugünkü Ankara'ya bağlı Şereflikoçhisar'da doğmakla birlikte,[2] kendisinin de *Vâkıâtı*'nda sık sık bahsettiği üzere yetişip büyüdüğü yer Sivrihisar'dır. Babası Fazlullah b. Mahmûd'dur.

Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî, ilim ve irfan tahsili için İstanbul'a gidip Ayasofya Medresesi'ne dâhil olmuştur. Bu tahsil yıllarında bir yandan Nâzırzâde Ramazan Efendi (ö. 984/1576)'nin talebesi olurken, diğer yandan da Halvetî meşâyihından Nureddînzâde Muslihiddîn Efendi'nin sohbetlerine devam etmiştir. Hüdâyî, medrese tahsilini ikmâl ettikten sonra derslerine devam ettiği Nâzırzâde'ye muîd (asistan) olmuş ve uzun yıllar hocasının yanından ayrılmamıştır. Nâzırzâde 978/1571 yılında Edirne'deki Selimiye Medresesi'ne müderris olduğunda Hüdâyî'yi de muîdi sıfatıyla beraberinde Edirne'ye götürmüştür.[3] Bu tarihte mülâzemete nâil olan Hüdâyî, Mısır ve Şam kadılıklarında da hocası Nâzırzâdeye nâiblik yapmıştır. 981/1573'de hocası Nâzırzâde ile birlikte yine "nâib" sıfatıyla Bursa'ya tayin edilmiştir. Hocası Bursa Mevleviyetine getirilirken, kendisi de Ferhâdiye Medresesi'ne müderris ve "Mahkeme-i Suğrâ" olarak bilinen "Câmi-i Atîk" mahkemesine nâib olmuştur. Medrese tahsilinden sonra nâiblik ve müderrislik pâyelerini kazanan Hüdâyî, Bursa'da bir yandan halka hukûk-ı İslâmiyye çerçevesinde adâlet dağıtırken, diğer yandan da medresede genç dimağlara ilim öğretmiştir. Diğer taraftan ise gönlünde tasavvufa olan iştiyâkı neticesinde Bursa'nın büyük mürşidi Şeyh Üftâde'nin Kaygan Camii'ndeki va'zlarına devam etmiştir.[4]

Tasavvufa Girişi ve İrşâd Faaliyetleri

Nâiblik ve müderrislik hizmetleriyle ilmî pâyeler elde eden, hukuk adamlığı kisvesiyle büyük itibar gören Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî, öğrenciliği dönemlerinde gerek İstanbul'da gerekse Mısır'da kendisini tasavvufî atmosferin içerisinde bulmuş, tasavvuf ve tarîkat erbâbıyla yakınlığı olmuştur. Gençlik dönemlerinde tasavvufî çevrelerin yanında yer alan Hüdâyî, Bursa'ya yerleştikten sonra Şeyh Üftâde'nin va'zlarına devam etmiştir. Hocası Nâzırzâde'nin 984/1576 yılındaki vefatı sonrasında bazı mânevî işaretlerle Şeyh Üftâde'ye intisâbedip nâiblik ve müderrisliği bırakmıştır. Şeyhinin yanında riyâzât ve mücâhedesini üç sene gibi kısa bir sürede tamamlayan Hüdâyî, hilâfet alacak bir seviyeye gelmiştir. Şeyhi de onu memleketi Sivrihisar'a göndererek hilâfet ve irşâdla görevlendirmiştir. Sivrihisar'da altı ay kadar irşâd faaliyetlerinde bulunan Hüdâyî, Bursa'ya dönmüş ve şeyhini ziyaret etmiştir. Bir süre sonra Şeyhi Üftâde'nin vefatı üzerine (988/1580) Bursa'dan ayrılıp tekrar Sivrihisar'a dönmüştü.[5] Daha sonra İstanbul'a giden Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî, Çamlıca'da, Rum Mehmet Paşa Camii yakınında ve Küçükayasofya'da kaldıktan sonra Üsküdar'a geçmiştir. Ferhat Paşa ile Tebriz seferine katılmıştır.[6]

Vâizlik Hizmetleri

Küçükayasofya'daki ikâmeti esnâsında ilim tahsil eden ve devlet adamlarına kadar uzanan geniş bir muhit edinen, pâdişaha karşı samîmî bir yakınlık kuran Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî, Üsküdar'a geçtikten sonra bir yandan Rum Mehmet Paşa Camii yakınına yerleşirken, diğer yandan da âsitânesinin inşâatını gerçekleştirir. Âsitânenin 998/1589'da başlayan inşaatı 1003/1594 yılında tamamlanır.[7]

İstanbul'da bulunduğu bu dönemde gerek ilim erbâbının gerekse devlet erkânının saygısını kazanan Hüdâyî, olanca çabasıyla va'z ve irşâd hizmetlerini deruhte etmeyi sürdürmüştür. Allah vergisi bir şekilde va'z ve hitâbetiyle dikkat çekmiş, Muîd Dede'nin vefatı üzerine bizzat padişah tarafından 1002/1594 yılında Fâtih Camii vâizliğine tayin edilmiştir. Dört yıl devam eden Fâtih Camii vâizliği sırasında bir yandan da tefsir ve hadis derslerini vermiştir. 1007/1599 yılında tamamlanan Hüdâyî Hankâhı'nın yanına mescid ilave edilince Fâtih Camii'ndeki görevini Hüdâyî Âsitânesi'ne taşımıştır. Perşembe günleri de Üsküdar Mihrimah Sultan Camii'nde va'z görevini sürdürmüştür. Dolayısıyla Hüdâyî bundan sonraki görev ve hizmetlerini Üsküdar'daki dergâhı çevresinde toplamıştır. Sultan Ahmed Camii 1026/1617 tarihinde ibadete açılınca, her ayın ilk Pazartesi günleri de bu camide va'z programı uygulamıştır.

Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî'nin dergâhı hem ulemânın hem dervişlerin otağı konumuna gelmiştir. Onun dergâhı toplumun her kesiminden insanlarla dolup taşmış, sultandan reâyâya kadar Osmanlı toplumunu kendi dergâhında bir araya getirmiştir.

Foto: Erol USUN

Üç defa hacca giden Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî, sadece tarîkatına ait fikirleri yaymakla kalmamış, hutbeleri, tefsir ve hadis dersleri, rüya tabirleri ve telkinleriyle geniş kitleleri yönlendirmiş ve yetiştirmiştir. Fikirlerindeki ileri görüşlülük, görüşlerindeki isâbetlilik, kerâmet ve menkıbelerindeki mânevî nüfûz onun dikkat çeken ana özellikleridir. Etkileyici kişiliği kadar, tekkesi, camii, kütüphânesi ile âsitânesi de toplayıcı bir özelliğe sahiptir. Dergâhı ulemânın, urefânın, şuarânın, hattatların, musikişinasların, hatiplerin toplandığı merkezdir. Menkıbeleri dillerden düşmez olmuş, şer'-i şerîfe sadâkati önde tutmuş, tasavvufî düşüncelerinde itidâli öngörmüştür. Manzum ve mensur eserleri, mektupları, va'z ve hutbeleriyle dikkatleri üzerine çekmiştir.

Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî, Kanûnî Sultan Süleyman'dan IV. Murad'a kadar sekiz padişahın devrini idrak etmiştir. Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî, Sultan III. Murad'ın vefatı üzerine şu dörtlükle başlayan şiirini yazmıştır:

Yalan dünyâya aldanma ya hû
Bu dernek dağılır, dîvân eğlenmez.
İki kapılı bir vîrânedir bu
Bunda konan göçer, mihmân eğlenmez.[8]

"Padişahlar Rikâbında Yürüsün"

Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî için şeyhi Üftade, "Padişahlar rikâbında yürüsün." duâsında bulunmuştur. Bu duânın tecellîsi olarak Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî ile karşılaşan Sultan I. Ahmed, attan iner ve şeyhini bindirir. Bu ilgi daha sonra Padişah'a şu manzûmeyi yazdırmıştır:

Varımı ben Hakk'a verdim, gayrı varım kalmadı
Cümlesinden el çekip, bes, dû-cihânım kalmadı.

Çünkü hubbullâh erişti, çekti beni kendüye
Açtı gönlüm gözünü gayri gümânım kalmadı.

Evliyânın himmeti yaktı beni kâl eyledi
Safiyim, buldum safâyı, dû-cihânım kalmadı.

Ahmedî der, yâ ilâhî, sana şükrüm çok durur
Hamdü lillâh, aşk-ı Hak'tan gayrı varım kalmadı.[9]

Hüdâyî Efendi atın sırtında giderken, I. Ahmed arkasından yaya olarak yürümüştür. Yaptırdığı Sultanahmed Camii'nin temel atma merâsiminde duâ ettirmiş, açılış törenine davet ederek ilk Cuma hutbesini okutmuştur. Cuma va'zlarını yapmasını istemişse de, Hüdâyî Efendi bunu kabul etmemiş, ancak ayda bir Pazartesi günleri bu vazifeyi yapmaktan da geri duramamıştır.[10]

Sultan II. Osman, babası I. Ahmed gibi Hüdâyî Efendi'ye büyük bir saygı ve hürmetle bağlı olan bir sultandır. Şeyhülislâm Es'ad Efendi (ö.1034/1625)'nin kızı Âkile Hanım'ı nikâhladığı zaman, nikâh için kendi yerine Hüdâyî Efendi'yi tevkîl etmiştir. Yine İran Seferi'ne gidip başarılı olamayınca azledilen Sadrazam Halil Paşa, İstanbul'a geldiğinde Hüdâyî Âsitânesi'ne sığınmış, Hüdâyî Efendi'nin tavassutu ile Padişah sadrazamı affetmiştir. Ayrıca başta Şeyhülislâm olmak üzere diğer ileri gelenlerle birlikte Hüdâyî Efendi de II. Osman'ın hacca gitmemesini tavsiye etmiş, ancak bunları dinlemeyen sultanın başına fecî son gelmiştir.[11]

Fâtih Sultan Mehmed'in Eyüp Türbesi'nde Akşemseddîn (ö.863/1459) Hazretleri'nden kılıç kuşanmasıyla başlayan uygulama gelenek haline gelmiştir. Bu iş Şeyhülislâm, Nakîbüleşrâf veya devrin şeyhleri ile çelebileri tarafından gerçekleştirilmiştir. Bundan da gerek kılıç kuşatan zevâtın, gerekse bu büyük sahâbenin mâneviyâtından hayır, bereket ve feyz celbedilmesi umulmuştur. Bunun bir devamı olarak IV. Murad'ın saltanat kılıcını ise en saygın şeyhi Hüdâyî Efendi kuşatmıştır.[12]

Hüdâyî Efendi Bir Ankâdır

I. Ahmed, Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî ve Abdülmecîd-i Sivâsî arasında geçen bir hâdise meşâyih arasındaki nezâket, zarâfet ve tevâzuun derecesini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Buna göre I. Ahmed, Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî'ye bir hediye gönderir. O da bunu kabul etmeyerek iâde eder. Padişah bu sefer aynı hediyeyi Abdülmecîd-i Sivâsî'ye gönderir, o da kabul eder. Bunun üzerine Padişah, "Bu hediyeyi Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî'ye gönderdiğim halde kabul buyurmadı." dediğinde, Abdülmecîd-i Sivasî, "Hüdâyî Efendi bir ankâdır ki, lâşeye tenezzül etmez." cevabını verir. Birkaç gün sonra Hüdâyî Efendi ile karşılaşan Padişah, "Hediyyeyi Abdülmecîd Efendi kabul buyurdu." deyince, Hüdâyî Efendi de, "Padişâhım, Şeyh Abdülmecîd bir deryâdır ki, deryâya bir katre çirkef mâsivâ düşmekle mülevves olmaz." der.[13]

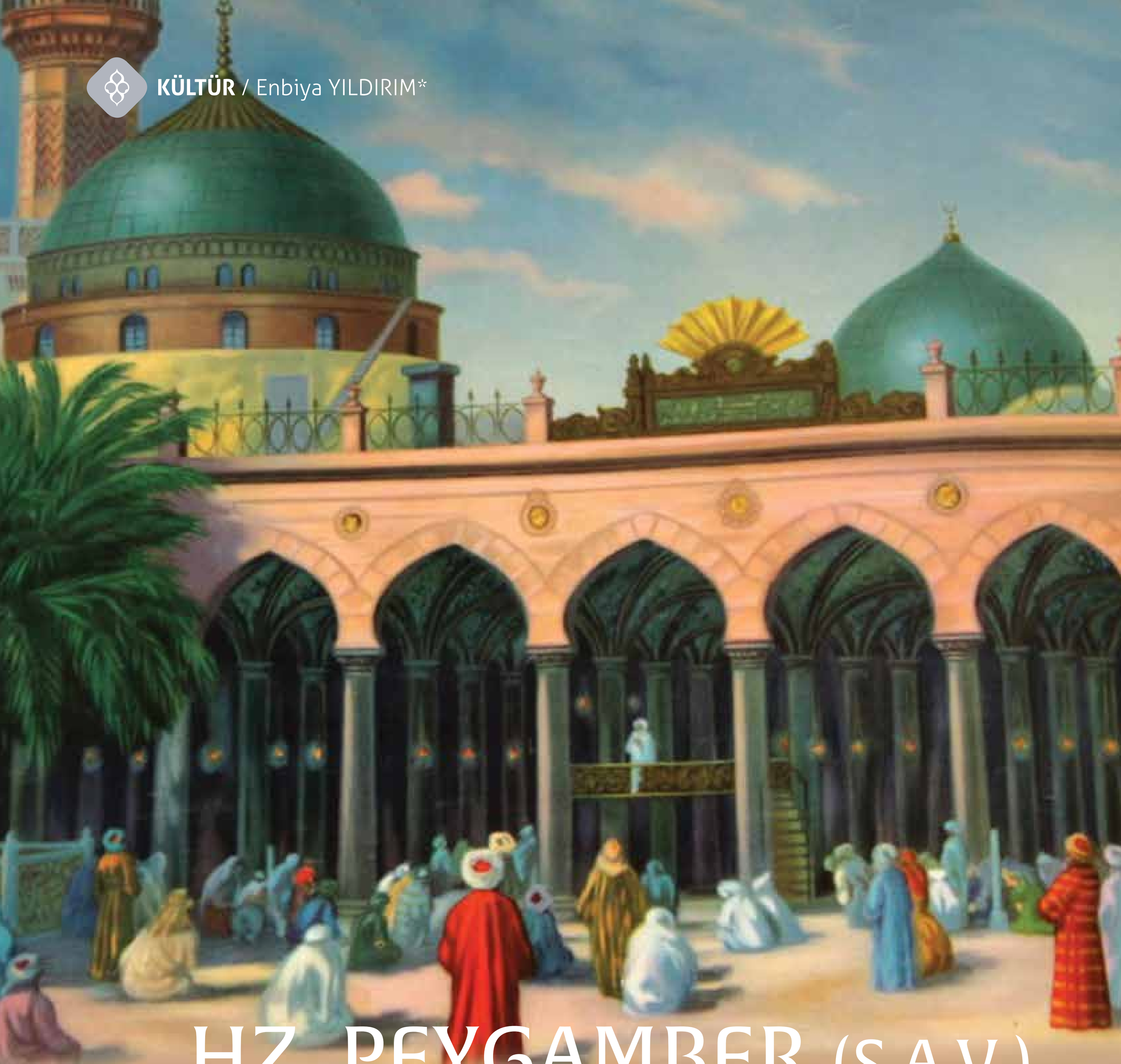
Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî Efendi'nin yetiştirdiği sayısı altmışı aşkın halîfesi vardır.[14] Bunların önde gelenlerinin isimlerini şu şekilde sıralayabiliriz: Serhalîfe Muk'ad Ahmed Efendi (ö.1040/1639), Mehmed Fenâyî (Ehl-i Cennet) Efendi (ö.1075/1664), Dirdârzâde b. Yûsuf Efendi (ö.1032/1623), Üftâdezâde Kutub İbrâhim Efendi (ö.1089/1678), Saçlı İbrâhim Efendi (ö.1067/1657), Aksaraylı Abdürrahîm Efendi (ö.1054/1645), Kemâleddîn Efendi (ö.1067/1657), Arap Yahyâ Efendi (ö.1077/1666), Eyüb Efendi (ö.1108/1697), Serzâkir Şabân Efendi (ö.1061/1650), Tophâneli Veli Efendi (ö.1108/1697).

Dipnot

* Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE

1. Hasan Kâmil Yılmaz, Azîz Mahmûd Hüdâyî Hayatı-Eserleri-Tarîkatı, Erkam Yayınları, İstanbul 1990, s. 38.
2. Hasan Kâmil Yılmaz, a.g.e., s. 41,42.
3. Hasan Kâmil Yılmaz, a.g.e., s. 43.
4. Hasan Kâmil Yılmaz, a.g.e., s. 44, 45.
5. Hasan Kâmil Yılmaz, a.g.e., s. 48, 49.
6. Hasan Kâmil Yılmaz, a.g.e., s. 51.
7. Hasan Kâmil Yılmaz, a.g.e., s. 52.
8. Mustafa Kara, Din Hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler, İstanbul 1990, s.167.
9. Fevziye Abdullah Tansel, "Seyyid Aziz Mahmud Hüdayi", Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, c. XV, s. 35, 1967; Kara, Tekkeler ve Zâviyeler, s.167.
10. Necdet Yılmaz, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf -Sûfîler, Devlet ve Ulemâ (XVII.Yüzyıl)-, Osmanlı Araştırmaları Vakfı , İstanbul 2001, s. 430.
11. Necdet Yılmaz, a.g.e., s. 432.
12. Necdet Yılmaz, a.g.e., s.432.
13. Necdet Yılmaz, a.g.e., s. 460.
14. Hasan Kâmil Yılmaz, Aziz Mahmud Hüdâyî, s.125-131.

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.) VE İSTİŞARE

"Allah ve Rasûlü'nün buyruklarını hayatımızda tatbik ettiğimiz oranda başarılı ve huzurlu oluyoruz."

Allah Rasûl'ünün vefatından sonra Müslümanlar her ne zaman Kur'an ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'i kendilerine rehber edindilerse hep başarılı oldular. Her ne vakit de ikisinin emirlerine kulak asmadılarsa zillete düştüler. Oysa her ikisi de mü'minleri doğru yolda tutmak ve başarılı kılmak için vardı. Bu durum ümmetin genel işleri için söz konusu olduğu gibi şahsî hayatlarında da geçerlidir. Bu nedenle Allah ve Rasûlü'nün buyruklarını hayatımızda tatbik ettiğimiz oranda başarılı ve huzurlu oluyoruz. İkisinden uzaklaştıkça kalbimizde bir daralma oluyor, işlerimizin sonu hüsranla neticeleniyor, ahiret sermayemizi artıramadan hayatımız akıp gidiyor. Akşamları günün manevî muhasebesini yapmaya bile korkuyoruz. Çünkü sonucun nasıl çıkacağını biliyoruz. İbadetlerimizden biz bile memnun değiliz, etrafımızdaki insanlarla ilişkilerimizde de çok hak-hukuk çiğniyoruz. Böyle olunca da sonucun nasıl olacağı bellidir.

Bir enaniyet içindeyiz ve tevazu hayatımızdan çıkıp gitmiş durumda. Kur'an ve hadislerde anlatılan ahlakî değerler sanki bizim için değil de etrafımızdaki kimseler için geçerli. İşin daha kötüsü, başkalarının hatalarına bakarak herkesi suçluyoruz ancak kendi kusurlarımızı görmezlikten geliyor ve nefsimizi masum konumuna yükseltiyoruz.

Nefsimizin zebunu olmamızın göstergelerinden birisi de her şeyi en iyi bizim bildiğimizi düşünmemiz ve başkalarının aklına ihtiyacımız olmadığını var saymamızdır. Bu o derece ileri boyuttadır ki, Müslüman olduğumuzu haykırmamıza rağmen dinimizle uzaktan-yakından alakası olmayan bu kötü hasleti hayatımızın ayrılmaz parçası yapmış durumdayız. Kendimizi adeta putlaştırmış durumdayız.

Danışmayan Kibirlidir

Başkalarını küçük gören ve onların aklına ihtiyacı olmadığını düşünen insan öncelikle büyük bir enaniyet ve nefis sahibi demektir. Kendisini yukarıda görmekte, etrafındakileri de küçük insanlar olarak telakki etmektedir. Oysa mağruriyet Allah'tan başkası için söz konusu olacak bir durum değildir. Ne Rabb'imizin ne de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in beğendiği bir haslettir. Hatta yerilmiş ve kınanmış bir özelliktir. Allah Rasûlü, son peygamber olmasına ve Allah ile doğrudan iletişim içinde olmasına rağmen hayatının hiçbir safhasında benlik göstermemiştir. Bu nedenle, sahip olduğu bir takım meziyetlere bakarak veya bazı meziyetleri olduğunu sanarak insanın civarında bulunanlara tepeden bakmasının İslâm dairesinde yerleşeceği bir zemin yoktur.

Kişi kendisini ne kadar akıllı ve zeki olarak görürse görsün, her şeyi ihata edemez. Hatta en iyi bildiği konuda bile zaman zaman gözünden kaçan hususlar olabilir. Yorgunluk, hastalık, sıkıntılar ve benzeri nedenlerden dolayı ele aldığı meseleyi etraflıca düşünemez. Bu nedenle yanlış kararlar aldığı olur. Etrafımızdaki nice insanın, başarısız giden işinden dolayı "Nasıl oldu da şu noktayı fark edemedim?" diyerek hayıflandığını gördüğümüz çok olmuştur. Bazen önüne çıkacak problemi kestiremeyip bir işe girişen ama ardından karşılaştığı sorunlar nedeniyle yıkılan insanlar da az değildir. Oysa tenezzül edip tevazu göstererek birilerine danışsaydı belki de önüne çıkan engelleri öngörecek ve tedbiri aldıktan sonra o işe girişecekti veya girişmeyecekti.

Danışılacak Kişi Güvenilir Olmalıdır

İslâmî değerlerden uzaklaşılmasıyla birlikte toplum başka bir hale bürünmeye başlamış ve insanlar arası ilişkilerde güven fazla kalmamıştır. Öyle ki, herkesin önceliği kendi hakkını kanuni açıdan sağlama almak olmuştur. Bu arkadaşlıkları da etkilemiş, insanlar etraflarında istişare edebilecekleri, gerektiğinde gözyaşı döküp içlerini açabilecekleri kimseler bulmak-

ta zorlanır olmuşlardır. Çünkü istişare yaptığı insanın yarın sırrını ifşa etmeyeceğinden, arası bozulacak olsa olup biten her şeyi başkalarına anlatmayacağından emin olamamaktadır. Bu da insanın kendi içine kapanmasına ve sorunlarla karşılaştığında iyice bunalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla karşı tarafın da iman zafiyeti söz konusudur.

Bu durum bize dini değerlerimizin ve ahlaklı nesil yetiştirmemizin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Kendi kendimize bir soralım: En mahrem sırlarımızı kendilerine açıp fikirlerinden istifade edebileceğimiz üç tane evet sadece üç tane insan var mı? Belki oturup çay içtiğimiz, gülüp neşelendiğimiz çok ahbabımız var ancak sırdaşımız yok. Bu gerçekten de büyük bir acıdır ve toplumun nereye sürüklendiğinin bir göstergesidir. Oysa Hz. Peygamber (s.a.v.) *"İstişare edilen kimse güvenilir kimsedir."*[1] buyurmuştur. Dolayısıyla istişare edilecek kimse güvenilir bir insan olacak, ayrıca istişare yapıldıktan sonra da ondan yana bir endişe taşınmayacak demektir. Başta biz olmak üzere böylesi kaç insan var acaba?

İşin Uzmanından Yararlanmak

İnsanın her alanda bilgi sahibi olması imkânsızdır. Özellikle de günümüzde ihtisaslaşma önem arz etmektedir. Bir insan bir ilim dalının minicik bir alanında ömrünü tüketebilmektedir. Bu nedenle her insanın her şeyi bilmesi mümkün değildir. Bu da tabii olarak yardımlaşmayı zorunlu kılmaktadır.

Tek bir aletle bir bina yapmak nasıl mümkün değilse insanın girişim gerektiren bir işte başkalarından yardım almadan ilerleme kaydetmesi de aynı şekilde mümkün olmayabilir. Bu nedenle fabrikalar çeşitli iş kollarında mühendisler ve işçiler alırken, devlet de farklı alanlarda memur alımı yapmaktadır. Öğretmenlikten hastane personeline varıncaya kadar farklı branşlarda yetişmiş insanlar istihdam edilmektedir. İstanbul'u fethetmek için nasıl sadece Fatih yetmiyor idiyse bir işi başarabilmek için de çoğu zaman insan kendi başına yeterli olmaz. Bundan dolayıdır ki Hz. Peygamber (s.a.v.) bunu hayatında sürekli uygulardı.

Kutlu elçi Bedir Savaşı öncesinde bazı düşüncelere sahip olmasına rağmen Hubâb bin Münzir Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu düşüncesinin vahiy kaynaklı olup olmadığını sordu. Son Peygamber kendi düşüncesi olduğunu söyleyince Hubâb, böylesi mevzilenmenin savaşı uzatacağını ve daha fazla insanın şehid olmasına sebep olacağını belirtir. Bu uyarı üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) hemen arkadaşlarıyla istişare yapar ve ordugâhı kuyuların arka tarafına kurdurur.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu tavrı bizim için rehberdir. Farklı düşüncenin hem dile getirilmesine imkân vermiş hem de daha makul olan yaklaşımdan yararlanarak savaş için çok daha iyi bir strateji geliştirmiştir. Nitekim aynı Hz. Peygamber (s.a.v.), ziraat bilgisinin az olması nedeniyle hurma aşılama işinde ashabına yol göstermiş ancak sonuç iyi olmayınca *"Sizler dünya işlerinizi benden daha iyi bilirsiniz."*[2] buyurmuştur. İnsanın kendi sınırlarını bilmesi açısından Hz. Peygamber (s.a.v.)'den öğreneğimiz çok şey bulunmaktadır.

Danışılana Kızmamak Gerekir

İnsan farklı konularda birileriyle istişare ederek bir girişimde bulunabilir. Bir işe teşebbüs edebilir, hayatında dönüm noktası olabilecek bir karar alabilir, çocuklarından birini evlendirirken karşı tarafı tanıyanlara fikir sorabilir, mutfakta hangi ürünleri kullanacağı hususunda başkalarının tecrübelerinden yararlanabilir hatta en basitinden çocuğunu hangi okulda okutacağı hususunda etrafından akıl alabilir. Tüm bunları yanlış yapmamak ve doğru adım atmak için yapar. Lakin sonuçta herkes insandır. Alınan karar doğrultusunda hareket edilmesine rağmen bazen sonuç istenildiği gibi olmaz. Öngörülemeyen gelişmeler olur veya gözden kaçan hususlar belirir. Sonuçta insan başarısız olur. Nice şirket yanlış yatırım nedeniyle iflas etmiştir ve nice insan attığı adımlardan sonra pişmanlık duymuştur.

Böylesi durumlarda öncelikle yapılacak olan, dost çevremizi daraltmamak, bize yardımcı olanlara küsmemek ve sitem etmemektir. Sonuçta biz güvendiğimiz insanlarla istişare ettik ama kararı veren biz olduk. Bu nedenle kimsenin kalbini kırmaya hakkımız yoktur. Riskli bir işe girdik, başarmak da kaybetmek de vardı ve biz kaybettik. Kazanmış olsaydık kimseye sitem etmeyeceğimize göre kaybettiğimizde de sabretmek durumundayız.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Uhud Savaşı öncesi düşüncesi düşmanı Medine dışında karşılamaktı. Ancak özellikle gençler savaşın illâ da şehir dışında olmasını istemelerinden dolayı harp Uhud'a taşınmıştır. Savaş Müslümanlar açısından başarılı geçmemiş ancak savaş sonrasında Hz. Peygamber (s.a.v.) hiç kimseye sitem etmemiş ve "Sizin aklınıza uyduğumuzdan dolayı bu başımıza geldi." dememiştir. Çünkü sonuçta karar ortak alınmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) okçular tepesini terk ederek savaşın gidişatının değişmesine neden olan sahabilerini de rencide etmemiştir. Zaten ortaya çıkan sonuçtan herkes en ağır dersi almış, bunun üzerine bir şey söylemeye gerek kalmamıştır.

Allah'ın Emrine Yapışmak

Allah'ın kitabını gönlüne hükümran kılıp onun buyruğunu tatbik edenlere ne mutlu:

"İş hakkında onlarla istişare et!"[3]

"Onlar işlerini aralarında istişare ile yürütürler."[4]

Dipnot

**Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM*

1. Ebû Davud, 5128.
2. Muslim, 2363.
3. 3/Âl-i İmrân, 159.
4. 42/Şûrâ, 38.

DANİŞMEND GÜMÜŞTEGİN "AHMED GAZİ"

HAÇLILARLA MÜCADELE VE MALATYA'NIN FETHİ

"Danişmend adı bir lâkaptan ibaret olup isim değildir. Ahmed Gazi ve Gümüştegin Gazi aynı kişilerdir. Çünkü Türkler İslâmiyet'i kabul ettikten sonra bu dinin etkisiyle İslâmî isimler almaya başladılar, ancak Türk adlarını da terk etmediler."

Danişmend Gazi'nin kaynaklarda adı Melik-i Muazzam Danişmend Ahmed Gazi bin Ali et-Türkmânî olarak geçmektedir. Fetih menkıbelerinden oluşan ve tarihî kaynak olmaktan ziyade destânî bir roman özelliği gösteren Danişmendnâme'de Malatya Emiri Ömer'in kızıyla evlenen Ali b. Mızrab'ın oğlu olarak dünyaya geldiği ve asıl adının Ahmed olduğu, Battal Gazi'nin torunu Sultan Turasan ile arkadaşlık ettiği, ondan gündüzleri savaşçılık öğrendiği, geceleri de dinî ilimler tahsil ederek âlimlik mertebesine ulaştığı ve bundan dolayı da kendisine "Danişmend" denildiği ifade edilmektedir. Ortaçağ'ın en güvenilir tarihçilerinden İbnü'l- Esîr Danişmend'in asıl adının Taylu olduğunu, Türkmenlere öğretmenlik yaptığı ve zamanla hükümdarlığa kadar yükseldiğini; İbn Bîbî, Danişmendli hânedânı hakkındaki rivâyetlerin çelişkili olduğunu; Aksarayî, Danişmend'in Malazgirt Zaferi'nden sonra Niksar, Tokat, Sivas, Elbistan ve civarını ele geçirdiğini; Reşîdüddîn Fazlullah-ı Hemedânî de onun Malazgirt Savaşı'na katılan ve zaferin kazanılmasında önemli rol oynayan kumandanlardan biri olduğunu söyler.

Danişmend adı bir lâkaptan ibaret olup isim değildir. Ahmed Gazi ve Gümüştegin Gazi aynı kişilerdir. Çünkü Türkler İslâmiyet'i kabul ettikten sonra bu dinin etkisiyle İslâmî isimler almaya başladılar, ancak Türk adlarını da terk etmediler. Her iki ismi birlikte kullandılar. Bunun örnekleri oldukça fazladır. Mesela, Selçuk Bey'in büyük oğlu Arslan Yabgu'nun İslâmî adı İsrâil'dir. Selçuk Bey'in torunlarından ve Büyük Selçuklu Devleti'nin kurucularından olan Çağrı Bey'in İslâmî adı Dâvud'dur. Onun oğlu ünlü Selçuklu Hükümdarı Alp Arslan'ın İslâmî adı Muhammed'dir. İşte bu örneklerde olduğu gibi Danişmend Gazi'nin de Türk adı "Gümüştegin", İslâmî adı "Ahmed"dir. Danişmend'liler Beyliği'nin kurucusu ve ilk hükümdarı "Danişmend" lâkaplı Gümüştegin Ahmed Gazi'dir. Haçlılarla mücadele eden, Malatya'yı fetheden, Bohemund'u yakalayıp sonra da fidye karşılığı serbest bırakan ve Sultan I. Kılıç Arslan ile savaştıktan sonra 1104 yılında vefat eden Danişmendi hükümdarı Danişmend Taylu Ali'nin oğlu Danişmend Gümüştegin Ahmed Gazi'dir.

İslâm Ordularını Mansûr ve Muzaffer Eyle

Kaynaklardaki bilgilerden anlaşıldığına göre Azerbaycan'da Arrân ve civarında yaşayan bir Türkmen ailesine mensup olan Danişmend Gazi, hem Türkmenlere muallimlik yapıyor hem de Türkmen emirleriyle beraber kâfirlere karşı cihat ediyordu. Sultan Alp Arslan'ın 1064 yılında çıktığı Kafkasya seferi sırasında diğer Türkmen beyleriyle ordugâha giderek Selçuklu Ordusu'na yol gösterdi. Bu tarihten itibaren Sultan Alp Arslan'ın hizmetine girdi. Bilgeliği, cesareti, yiğitliğiyle onun dikkatini çekti ve en güvenilir emirleri arasına girdi. Malazgirt Savaşı'na da katılarak zaferin kazanılmasında tavsiyeleriyle manevî bakımdan önemli rol oynadı. Nitekim Sultan Alp Arslan barış teklifinin Bizans İmparatoru Romanos Diogenes tarafından reddedilmesi üzerine Artuk, Saltuk, Mengücük, Danişmend, Çavlı ve Çavuldur adlı emirleriyle yüksek bir yerden Bizans ordugâhını gözetledikten sonra savaşla ilgili olarak onların görüşlerini sormuş, bunun üzerine Danişmend: "Bugün çarşambadır, saadetle geri dönelim. Bugün ve yarını silahlarımızı hazırlamakla geçirelim. Elbiselerimizi temizleyip zemzemle yıkanmış kefenlerimizi hazırlayalım. Cuma günü hatiplerin minberlerde 'Ya Rabbi, İslâm Ordularını mansûr ve muzaffer eyle!' diye duâ ettikleri zaman, samimiyetle tekbir getirip kâfirlerin üzerine saldıralım; eğer şehitlik saadetine erişirsek, '(Bu) ne güzel mükâfat' ve eğer galip ve muzaffer olursak, 'Bu ne büyük başarıdır.' Bu veciz sözlerden sonra bütün beyler, Danişmend 'in fikrini beğenip geri döndüler. Kararlaştırılan

zaman gelince tekbir getirip düşmanın üzerine saldırarak galip geldiler.

Sultan Alp Arslan savaşa katılan emirlerinden Anadolu'da fetihlerde bulunmalarını istemiş ve fethedecekleri yerlerin kendilerine ikta edileceğini bildirmişti. Zaferin ardından fetihlere girişen beyler, Anadolu'nun muhtelif şehirlerini fethederek buralarda kendi adlarıyla anılan beylikler kurmuşlardı. Bunlar arasında Danişmend Ahmed Gazi de bulunmakta idi. XII. yüzyıl müelliflerinden Zâhirüddîn Nîşâbûrî, Malazgirt Zaferi'nin ardından Sultan Alp Arslan'ın Erzurum ve civarını Saltuk Bey'e; Mardin ve Harput yörelerini Artuk Bey'e; Erzincan, Kemah ve Şebinkarahisar'ı Mengücük Gazi'ye; Maraş ve civarını Emîr Çavuldur'a; Sivas, Tokat, Amasya ve Kayseri'yi de Danişmend Gazi'ye iktâ ettiğini söyler. Danişmend Ahmed Gazi Malazgirt Zaferi'nden sonra Sivas'a geldiğinde şehri harap halde bulmuştu. Çünkü imparator Malazgirt Seferi sırasında burayı tahrip etmişti. Danişmend Gazi fazla bir mukavemetle karşılaşmadan Sivas'a girdi ve Danişmendi hanedanını kurdu (1071). Daha sonra Sivas'ı bir üs olarak kullanarak Çavuldur, Tursan (Turasan), Kara Doğan, Osmancık, İltegin ve Kara Tegin adlı emirleriyle Amasya, Tokat, Niksar, Kayseri, Zamantı, Elbistan, Develi ve Çorum'u zapt ederek Danişmendi topraklarına kattı.

Haçlı Seferleri ve Danişmend Gümüştegin Ahmed Gazi

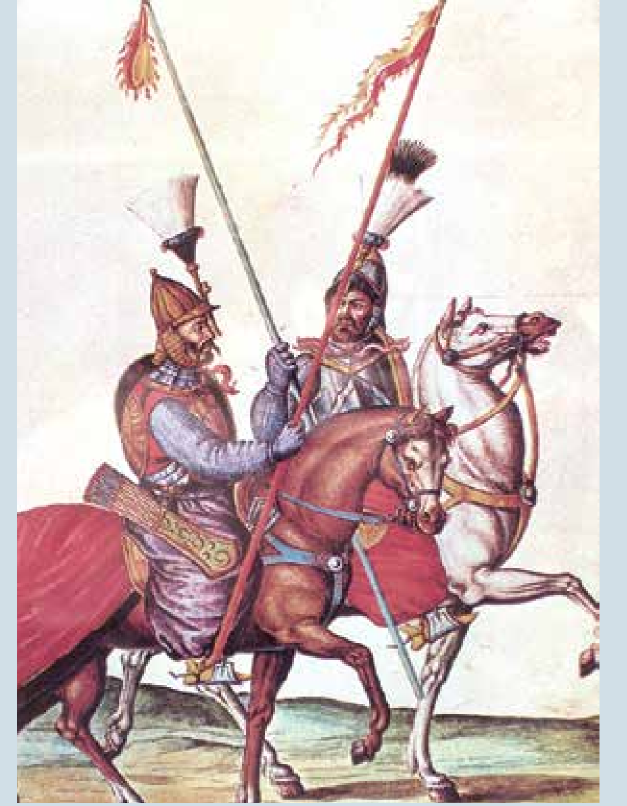
1096 yılında Avrupalı Hıristiyan topluluklarının gerçekleştirdiği Birinci Haçlı Seferi'nin başarıya ulaşması nedeniyle ve aynı zamanda Doğu'da kurulan Haçlı devletçiklerinin idarecilerinin sürekli Avrupa'dan yardım istemeleri ve yine ilk haçlı seferine katılıp geri dönen kimselerin Doğu'daki zenginlikleri anlatmaları gibi nedenlerle Avrupa Hıristiyan Dünyası Papa'nın teşvikleriyle yeni ordular hazırlayarak bunları Anadolu üzerinden Doğu'ya göndermeyi kararlaştırdılar. 1101 Yılı Haçlı Seferleri'nin birleşik birinci ordusu Danişmendli başkentine doğru harekete hazırlanırken Danişmend Gazi de Haçlıların hareketinden zamanında haberdar olmuş ve Artukluların Mardin, Meyyâfârıkîn (Silvan), Âmid (Diyarbakır) ve Harput beyleri ile Mengüceklilerden Erzincan ve Divriği meliklerine birer haberci gönderip "Büyük bir düşman Müslümanların üzerine gelmektedir. Eğer hep birlikte yardıma gelmezseniz, bu fitne uzaklaştırılamadığı gibi artar. İslâm'a büyük zarar ve ziyan verir. Bu zarar ve ziyan her tarafa yayılır." diyerek onları Anadolu'ya doğru gelmekte olan düşmana karşı uyardı.

Danişmend Gazi aynı zamanda Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan'a da haberci gönderip onu bu durumdan haberdar ederek Haçlılara karşı birlikte hareket etmeyi teklif ediyordu. Haçlılar 5 Ağustos sabahı Türklere saldırdılar. Sultan I. Kılıç Arslan, Danişmendli Gümüştegin Ahmed Gazi, Artuklu Belek Gazi ve Harran Emîri Karaca Bey'in idaresi altındaki Türk ordusuna sayıca kalabalık olmalarına rağmen yenildiler. Türkler 1101 yılı içinde Anadolu'ya gelen üç büyük Haçlı ordusuna karşı büyük bir mücadele vermiş, 1097'de uğranılan başarısızlığın aksine yapılan mücadelelerden zaferle çıkmışlar, Anadolu'daki Türk beyleri düşmana karşı milli birlik ve beraberlik şuuru içinde hareket ederek kendilerinden sayıca çok üstün bu üç orduyu da bozguna uğratmasını bilmişlerdir. Yapılan mücadele Anadolu'nun Türk yurdu olarak kalmasını sağlayan önemli mücadelelerden biridir. Türk beyleri üç orduyu da imha etmeyi başardılar. I. Haçlı Seferi'nin bir devamı niteliğinde olan 1101 yılı Haçlı Orduları ile yapılan mücadele Danişmend Gazi ve Kılıç Arslan için Anadolu'da var olma mücadelesiydi.

Danişmend Gümüştegin Ahmed Gazi'nin Malatya'yı Fethi

Danişmend Gümüştegin Gazi, 1101 yılında Anadolu'ya giren Haçlı Ordularına karşı Sultan I. Kılıç Arslan ile birlikte başarıyla karşı koyup bu tehlikeyi savuşturduktan sonra Malatya'yı muhasara etti. Malatya halkına karşı daha merhametsizce davranan Gabriel'in zulmü dayanılmaz hale geldiğinden iki asker, şehri Danişmendiler'e teslim ettiler ve Gümüştegin Gazi de 18 Eylül 1102 Çarşamba günü Malatya'ya girdi. Sultan Kılıç Arslan ve Gümüştegin Gazi tarafından art arda düzenlenen kuşatmalar ve Ermeni hâkimi Gabriel'in kötü idaresi sonucu büyük ıstıraplar çeken, açlık ve yokluğun pençesinde kıvranan Malatya halkı, şehrin Gümüştegin Gazi'nin eline geçmesi sonucu rahat bir nefes alabildi. Gümüştegin Ahmed Gazi'nin emri uyarınca, askerler şehre girince halka dokunmadılar, sadece şehirde değerli gördükleri şeylere el koydular. Danişmend Gümüştegin Gazi, halka gayet iyi davrandı ve onların evlerine dönmelerini sağladı. Sonra kendi ülkesinden gıda maddeleri, tohumluk bitki, damızlık hayvan ve Malatya halkı için gerekli olan diğer şeyleri getirterek halka dağıttı. Zindanlarda mahkûm olarak tutulan kimseleri serbest bıraktı ve onlara topraklarını geri verdi.

Fakat iki Türk hükümdarı; Danişmend Gazi ve Sultan I. Kılıç Arslan'ın arası açıldı. 1101 Yılı Haçlı Ordularına karşı girişilen mücadelelerden önce Danişmend Gazi'nin Sultan I. Kılıç Arslan'a Haçlıların mağlup edilerek Anadolu'dan uzaklaştırılması halinde yerine getireceğini taahhüt ettiği sözleri tutmaması Sultan Kılıç Arslan'ı kızdırdı. Sultan I. Kılıç Arslan kendisine yollanan 100.000 dirhemi Danişmend Gazi'ye geri göndererek, "Benim onun dirhemine ya da dinarına ihtiyacım yok. Ben para için değil İslâm'ı korumak için yardım ettim." diyerek kırgınlığını dile getirmiş ve bu olaydan sonra Sultan Kılıç Arslan, Danişmend Gazi'ye saldırmak için sürekli fırsat kollamaya başlamıştı. Danişmend Gazi'nin hasta olduğunu duyunca Elbistan ve Zıbatra (Doğanşehir)'yı zapt ederek Malatya üzerine yürüdü. Danişmend Gazi sağlığına kavuşunca onun üzerine yürüdü.

Sultan Kılıç Arslan, Danişmend Gazi'ye karşı koyamayacağını anladığından derhal geri çekildi. Daha sonra Maraş yakınlarında Sultan I. Kılıç Arslan'a karşı uğradığı mağlubiyet Gümüştegin Gazi'nin itibarını çok sarstı. Bu olaydan yaklaşık bir yıl sonra 1104 yılında Gümüştegin Gazi, Sivas'ta vefat etti.

Kaynakça

Abdülkerim Özaydın, "Dânişmend Gazi" , Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

Claude Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler (Çeviri: Yıldız Moran), İstanbul, 1994.

Işın Demirtkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", İstanbul, 1995.

İbn-i Bibi El Hüseyin Bin Muhammed El Evamirü'l Alaiyye Fi'l Umuri'l Alaiyye, Ankara,1996.

İbnul Esir, El Kamil Fit Tarih (10 Cilt), İstanbul. 2008.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı - Rıdvan Nafiz Edgüer , Sivas Şehri, (Haz: Recep Toparlı), İstanbul, 2014.

Kerimüddin Mahmud-i Aksarayi, Müsâmeretü' l-ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr, Ankara, 2000.

Mükrimin Halil Yinanç Türkiye Tarihi: Selçuklular Devri I, Anadolu'nun Fethi, İstanbul, 1944.

Reşîdüddîn Fazlullah, Câmi'u't- Tevârîh, (Haz. Ahmed Ateş), Ankara, 1960.

PEYGAMBERİMİZ'İN İZİNDE EHL-İ SÜNNET

"Sünnet, bir hayat tarzı ise -ki öyledir- bu hayat tarzını gerçek manasıyla idrak etmek, onun arkasındaki hayat anlayışını bilmeye bağlıdır. Bu hayat anlayışını kavrayabilen kişi şuurlu bir şekilde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetini hayatında yaşayabilir."

"Ehlu's-sünnet" tabiri, dinde bid'atlerin ve Hariciyye, Mu'tezile, Mürcie ve Şîa gibi çeşitli fırkaların ortaya çıkmasından sonra, sünnetin savunulması ve ümmetin bütünlüğünün korunması hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Ehlu's-sünnet, bid'at fırkalarına karşı bir tepki, onların dindeki yerini belirleme, onların ortaya attığı meselelerin dinî cevaplarını tespit etme ve bid'atlara karşı İslâm cemaâtinin tavır alma hareketidir diyebiliriz.

Sahâbîlerin fitne çıkmadan önceki haline uyan, fitneler çıktıktan, Müslümanlar fırkalara ayrıldıktan sonra da, sahabîlerin çoğunluğunun tutumunu benimseyen topluluk, kendilerini diğer bid'at fırkalarından ayırmak için, zaman zaman ehl-i sünnet, ehlü'l-hakk, ehlu's-sünneve'l-istikâme, ehlu'l-hadis, ehlu'l-cemaâ, ehlu'l-hadis ve's-sünne ve ehlu's-sünneve'l-cemaâ" isimlerini kullanmışlardır.

Ehlü's-sünnet terimini ilk kullanan, Muhammed b. Sîrîn (ö.110/728), "ehlu'l-hakkve'l-cemâ'a" terimini ise, ilk defa kullanan Ebu'l-Leys es-Semerkandî (ö.373/898)'dir.

Bu terim, Hicrî II. asır başlarından itibaren "ehlu'l-hakk ve'l-istikâme", "ehlu's-sünne ve'n-nakl", "ashabu'l-hadis" şekillerinde kullanılmıştır. Bu topluluk hakikatte bir fırka değil, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ve ashabının yolunu takip eden çoğunluktur. Sonraki dönemlerde bu isimler içerisinde diğerlerindeki ortak noktaları da toplaması açısından "ehlu's-sünne ve'l-cema'ât" ismi yaygınlaşmış ve kabul edilmiştir. Bu kullanışa yakın bir ifadeyi, Ahmed b. Hanbel (241/855), "ehlü's-sünneve'l-cemâ'ave'l-âsâr" şeklinde kullanmıştır.[1] "Ehlü's-sünneve'l-cemâ'â" şeklindeki ifade tarzına da Ebûl-Leys es-Semerkandî (373/898)'nin "Şerhu'l-Fıkhı'l-Ekber" isimli eserinde rastlanmaktadır.[2]

Ehl-i sünnet, Kur'an ve sünnete dayanmayan hiçbir inanç ve ibadeti kabul etmez. Kur'an ve sünnetten tasdik almayan bütün inanç, fikir ve felsefeler batıldır.

Kur'an-ı Kerim, Allahu Teâlâ'nın kelamı olup ilâhî koruma altındadır. Onu açıklayan ve uygulayan sünnet de bu korumanın içindedir. Din işlerinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'e tabi olmak farzdır.

"Kur'an ve aklım bana yeter, peygamberin görevi sadece Allah'ın ayetlerini tebliğ etmektir, vefatıyla vazifesi bitmiştir, bundan sonrası bize aittir, onun sünnetine tabi olmak gibi bir görevimiz yoktur." demek küfürdür. Çünkü bu anlayış, bizzat Kur'an ayetlerine aykırıdır.

Kur'an ve sünneti anlamak için elbette aklı kullanmak gerekir. Bazen ayet ve hadisleri yorumlamak icap eder. Buna tevil etmek denir. Usul ve edebine göre tevil etmek, yeni yorum yapmak günah değildir; ihtiyaç anında gereklidir. Bütün mezhepler, işte bu yorum farkından dolayı ortaya çıkmışlardır.

Bugün Müslümanların güçlenmesi, yeniden kendilerini idrak etmeleri, yabancı ideolojilere yem olmamaları, birlik ve beraberliklerini yeniden kurmaları ve gerçek anlamda hem Müslüman olmaları hem de çağdaş hayata ve teknolojik gelişmelere ayak uydurmaları için ehl-i sünnet akîdesine dört elle sarılmaları gerekir.

Ehl-i Sünnetin Temel İnanç Esasları

- Ehl-i sünnete göre dinin temel iki kaynağı vardır. Birincisi Kur'an-ı Kerim, ikincisi ise Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetidir.
- İman ve amel birbiriyle sıkı bir ilişki içerisindedir. Ancak ameller imana dâhil değildir.
- Bütün inananlar kardeştirler. Ehl-i kıbleyi tekfir etmek kesinlikle caiz değildir.
- Ehl-i kıble olmasına rağmen, büyük günah işleyenler, imandan çıkmazlar fakat

günahkârdırlar. Ancak işledikleri günahlardan tövbe etmeleri farzdır.

- Allah katında insanlar ancak takvayla üstünlük sağlarlar.
- İman edilecek hususlar açısından iman artıp eksilmez. Ancak kalplerdeki iman nuru, Allah sevgisi, kulluk şuuru ve ibadet zevki, kulun haline, edebine ve niyetine göre artar ve eksilir. Sürekli işlenen günahlar kalbi öldürür, imanı zayıflatır ve ibadet neşvesini yok eder.
- Bütün mü'minler Allah'ın dostudur. Ancak mü'minlerden muttaki olanlar, takvada üstün olanlar Allah'ın veli kullarıdır. Allah dostlarından ve veli kullardan sadır olan kerametler haktır. Fakat velilik için keramet şart ve lazım değildir.
- Ehl-i sünnet, sevdiğini Allah için sever, buğz ettiğine de Allah için buğz eder. Nefsi için kimseye düşman olmaz.
- Ehl-i sünnet, bütün âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.v.), Efendimiz'i hayatında örnek edinir. Bunun için bir Müslüman, hiçbir halde hiçbir kimseye zulüm yapamaz. Müslümanın temel ahlâkı, kusurları affetmek, insanları güzel öğüt ve ikna yoluyla hayra davet etmek, doğruyu yaşayarak göstermek ve herkese iyiliği emretmek ve kötülüklerden de sakındırmaktır.
- Ehl-i sünnete göre, ahirette peygamberlerin ve Allahu Teâlâ'nın izin verdiği salihlerin şefaati haktır. Allahu Teâlâ ahirette mü'minlere cemalini gösterecektir.
- Eh-i sünnete göre, cennet ve cehennem ebedidir. Kalbinde zerre kadar iman ve Allah sevgisi ile ilâhî huzura gelenler, günahları yüzünden cehenneme girseler de, orada ebedî olarak kalmayacaklardır.

Dipnot

**Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI*

1. *İbn Ebi Ya'la, Tabakatu'l-Hanâbile, Kahire 1952, I, 31.*
2. *Bkz., ttp://www.fatihberat.netteyim.net/ebedisaadet/ehlisunnet.htm (09.01.2005)*

Kul İçinde 'Kul'u Bilsem!..

Bir halvette ağlar mıydım?
Dört kapıda dili bilsem!..
Kor yüreği dağlar mıydım?
Odda açan gülü bilsem!..

Tut, "ne" diyor ahde vefâ?
Kim sürmüş ki burda safâ?
Çeker miydim cevr ü cefâ?
Bu tuttuğum dalı bilsem!..

Gönül, hani o kul farkım?
Bir menzile çağlar arkım!..
İnler miydi bu aşk çarkım?
"Mevlâ" diyen seli bilsem!..

Sırr-ı Sübhân, aç bu özü;
Yak, Elest'ten gelen közü!..
Söyler miydim bunca sözü?
Edep, erkân, yolu bilsem!..

Ger bir ömrün baht yayını;
Duy bu kulluk sarayını!..
Almaz mıydım kul payını?
"Gayb" söyleyen hâli bilsem!..

Aşk derdiyle içim oyuk;
Yan ki dolsun bu ham koruk!..
Uzar mıydı seyr ü sülûk?
Kul içinde 'Kul'u bilsem!..

Rıfat ARAZ

BATTALNÂME'NİN DEVAMI

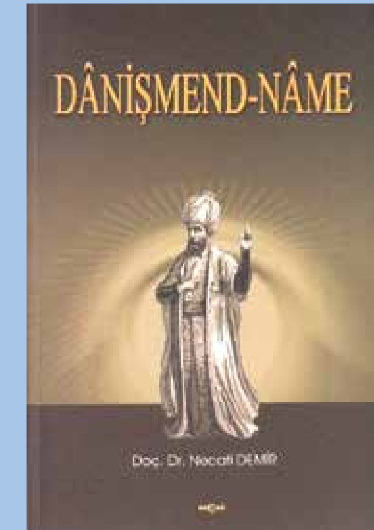
DANİŞMENDNÂME

"Melik Danişmend, Sivas'tan Karadeniz'e kadar olan bölgeyi fethetmeğe karar veriyor. Birçok maceralar ve çarpışmalardan sonra Tokat'ı alarak halkını Müslüman ediyor, burayı hareket merkezi yapıyor. Bundan sonra çeşitli maceralar sonunda Zile, Amasya, Çorum, Niksar bölgesini, fethediyor."

Anadolu'da Malatya'dan başlayıp İstanbul'a kadar uzayan çizginin kuzeyinde kalan kısmın (Sivas, Tokat, Kayseri, Ankara, Çorum, Kastamonu) Danişmend Gazi ve gaza arkadaşları tarafından fethini anlatan Danişmendnâme, İslâmî-Türk destanlarının ilk örneğidir. Battal Gazi'nin soyundan olduğu yönünde görüşler de olan Melik Danişmend Ahmed Gazi'nin (?-1104) etrafında Anadolu'daki Türk-Bizans savaşlarını destanî bir şekilde dile getirmek üzere Cenabi'ye göre Tokatlı Hasan b. Ali'nin, Âli'ye göre de Selçuk Sultanı Melik İzzeddin Keykâvus b. Gıyaseddin'in emriyle münşisi İbni Âlâ tarafından H. 643 (M. 1245/46) yılında yazılmıştır. Edebiyat tarihlerinde, nüshalarda ve değişik kaynaklarda; Kıssa-i Melik Danişmend Gazi, Hikâyet-i Melik Gazi, Kitab-ı Melik Danişmend Gazi, Melik danişmend Gazi Tarihi, Tevârih-i Melik Danişmend Gazi, Danişmend Gazi Destanı, Melik Gazi Destanı olarak adlarla yirmiye yakın yazma nüshası bulunmaktadır.

Vasfi Mahir Kocatürk de eser hakkında şu bilgileri vermektedir: "Selçuk hükümdarı Melikşah'ın komutanlarından Emir Danişmend (?-1104)'in Anadolu fütuhatına ait menkıbelerini anlatan Danişmendnâme, şekil, ruh ve konu bakımlarından Battalnâme'nin devamıdır."[1] Ancak Danişmendnâme, Battalnâme'ye nispetle daha küçük, daha az vakalı, daha basit fakat daha yerli (mahallîdir.)

Danişmendnâme, Battal Gazi Destanı'nın tamamlandığını, Battal Gazi ve gaza arkadaşlarının ebediyete intikal ettiğini bildiren cümlelerle başlar: "... Abdülvehhâb ve diğer gaziler ahirete intikal ederler. Bu durumdan Malatya halkı haberdar olup mâtem tutar. Bir araya toplanıp kendilerine yönetici olarak Yunus oğlu Eyyüb'ü seçerler. Ayrıca Emir Ömer'in oğlu Sultan Turasan'ı ve kızının oğlu Melik Danişmend'i eğitim gördükleri Çehar Bağ'dan çağırmaya karar verirler. Bu iş için Numan oğlu Süleyman'ı görevlendirdiler. Aynı günlerde Melik Danişmend'i Hz. Muhammed (s.a.v.), Sultan Turasan'ı da dedesi Battal Gazi rüyada gaza ile görevlendirmiştir. Bu durum metinde nesir olarak aynen şöyle geçmektedir:

"...Andan sonra Malatyye uluları bir yire cem oldılar. Eytdiler kim: ' bu şehirde bir sözi geçer ulu kişi kalmadı,' diyicek pes içlerinde birisi eytdi: 'bunda bir ulu kişi vardur adına Eyyüb bin Yunus dirler. Muhammed'i ve evladını sever, müsliman kişidür dedi. Andan eydiler: 'battal gazi'nin kızı oglınıokınuz, gelsün.' Didiler ve dahı Emir 'Ömer'in bir oglıvarıdı adına Sultan Turasanidirlerdi ve bir kızı daha varıdı adına Nazirül cemaldirlerdi. Anı Ali bin Mızrab'a virmişleridi. Anun bir ogl dünyaya geldi. Adını Melik Ahmed kodılar. Katı 'akıl ve kâmil kopdı. Lakabın Melik Danışmend kodılar. Gicevü gündüz Melik Ahmed, Sultan Turasan ile Çehar Bağ dirler, ma'rufyirdür, anda varup silahşorlukta 'limiderlerdi... çün kim gice oldı. Sultan Turasan bağda kalur Melik Ahmed şehre gelürdi. Ta sabaha dek 'ilm tahsil iderdi. Her bir 'ilim 'ilm içinde örtülüyidi. Ana yüz virmezdi, ya'ni anlayumazdı. Resul hazreti salla'allahu 'aleyhi vesellem düşinde gelüp ta'lim iderdi..."[2]

Öndersiz kalan Malatya ileri gelenlerinin bu konuya bir çare aramaları sonucunda tespit ettikleri isimlerin yine Battal Gazi'nin soyundan gelmesi bu destanın, Battalnâme'nin bir devamı olduğunu ortaya çıkartmaktadır. M. Fuat Köprülü'nün tespiti de bu yöndedir: "...Ahmet Gazi de dedesi gibi tamamen dinî mefkûre ile dolu, aldığı mal ve ganimetlerden aslâ hisse almayan, akıl üstü kahramanlıklar gösteren bir şahsiyettir. Rüyasında sık sık dedesini (Battal Gazi)

veya Peygamberi görür..."[3] V. Mahir Kocatürk de bu fikirdedir: "Melik Danişmend, evsaf itibariyle aynen Battal Gazi'dir. Tam dindar, bilgili aynı zamanda harp hilelerini yapar..."[4] Eserin kahramanları ile ilgili bilgiyi de İslâm Ansiklopedisi'nden aktaralım:"...Danişmendnâme'de 'Hızır' motifinden başka Battalnâme ve Ebu Müslim-nâme'de görülen tabiatüstü motiflere hiç rastlanmaz. Cinler, periler, cadılar yoktur. Danişmend Gazi, gösterdiği birkaç keramet dışında sıradan özellikleri olan bir kahramandır. Kendisi de kahramanları da beş vakit namazlarını kılar ve asla içki içmezler. Yalnız Danişmend Gazi'nin düğününde 150 atın kesilmesi olayı, Şamanist dönemi yansıtan tek motif olarak değerlendirilebilir..."[5] Danişmendnâme'de geçen yer isimlerinin doğu sınırı Dede Korkut Hikâyeleri'nin coğrafyasının hemen hemen batı sınırıdır. Yani Trabzon ve Bayburt civarıdır. Danişmendnâme, tarihî olaylar ve mekânlarla ilgili bazı ayrıntılarla beraber Türklerin o devre ait gelenek, görenek ve hayat tarzları ile ilgili bilgileri de günümüze ulaştırmaktadır.

Danişmendnâme'nin konusu özet olarak şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hicretinden 360 yıl sonra (M. 970), Battal Gazi'nin torunlarından Melik Ahmed Dânişmend ile Sultan Durasan, halifenin izniyle(Halife ferman yazdırıp Melik Danişmend ile Sultan Turasan'ı İslâm askerine komutan tayin eder. Hilatler ile birlikte Battal Gazi'nin sancağını ve Ebu'l-Müslüm'ün bayrağını bunlara gönderir.) Malatya'dan kalkıp Rumlar üzerine cenge, Anadolu illerini fethe gidiyorlar. Sivas'a gelince askeri ikiye ayırıyorlar. Durasan, İstanbul üzerine gidiyor. Melik Danişmend, Sivas'tan Karadeniz'e kadar olan bölgeyi fethetmeğe karar veriyor. Birçok maceralar ve çarpışmalardan sonra Tokat'ı alarak halkını Müslüman ediyor, burayı hareket merkezi yapıyor. Bundan sonra çeşitli maceralar sonunda Zile, Amasya, Çorum, Niksar bölgesini, fethediyor. Nihayet Danişmend Gazi rüyasında öleceğini görerek Niksar Kalesi karşısında kondukları yere gömülmesini vasiyet eder. Oğlu Gazi Bey Niksar'da babası için türbe ve tekke yaptırır. Melik Danişment'in ölümüyle biten ve oğlu Gazi Bey'e ait hususları söyleyen destan bundan sonra Gazi Bey'in oğlu Yağı Basan'ın hâkim olduğu ve daha sonra Kutbeddin, Rükneddin, İzzeddin, Gıyaseddin ve Sultan Alaâddin'in tahta geçtiklerini söyleyerek Danişmend Gazi fütuhatını Anadolu Selçuklularının hâkimiyetine bağlamaktadır. Bütün bu vakalar birbirinin devamı olmak üzere 17 mecliste anlatılmaktadır. Son meclis ise: "18. Meclis adını taşıyan ve manzum olan son kısım bir sonsözden ibarettir. Burada dünyanın faniliğinden bahis ile ananevi, dini, tasavvufi ve ahlâkî öğütler yer alır. Eser meclislerde okuma geleneğine uygun olarak yazılmıştır. Nazım ve nesir karışıktır. Olaylar nesirle, duygular nazımla ifade edilmiştir."[6] Toplam 6376 satırı nesirdir. Bu da eserin %80'i demektir. Manzum nasihat olan son kısımdan birkaç beyit sunarak; "okuyanı, yazanı rahmetinle yarlıga ya Gani" diyelim. Buyurun:

...Dünye bir köpri ya bir kervan-saray
Muttasıl konargöçer yohsul u bay

Bilürsin kim işi nedür cihanun
Vefâsını bulam dimegil anun

Tut ki Karun malını cem' idesin
Assı ne çün anı koyup gidesin

Muttasıldır saglıgı sayrulıga
Ulaşukdur vuslatı ayrulıga

Gülmegi aglamagadur muttasıl
Gelmegi gitmeğe olmaz munfasıl

Bu Melik kıssasın eyledük tamam
Hakk'dan anun ruhına her daim selam...

Dipnot

** Yrd. Doç. Dr. Cemil GÜLSEREN*

1. Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1964,s.295.
2. Danişmend-nâme, Doç. Dr. Necati Demir, Akçağ Yay., Ankara, 2004. s. 60-61.
3. M. Fuat Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, Ötüken, İstanbul, 1980. s.259.
4. Kocatürk, a.g.e. s.295.
5. TDV-İslâm Ansiklopedisi, C.8, s. 479.
6. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.2, s.193.

Maziden İlhamla

Anadolu'ya kapı ta Malazgirt'ten beri,
Bir kutsi kardeşlik ki tarih verir haberi.
Her cenkte ruhu şehit kanıyla karılarak,
Birlikte yazılmışız biz bu has topraklara.

Gönülde aynı vatan aynı bayrak aynı din!
Çıktı bağrından nice Fatih ve Selahaddin.
Haçlı teslise karşı tevhide sarılarak,
Birlikte yazılmışız biz bu has topraklara.

En son Çanakkale'de yazdık ortak destanı,
Bin yılın tapusuyla kovduk cümle mestanı.
Türk'ü, Kürt'ü, Laz'ıyla vahdete varılarak,
Birlikte yazılmışız biz bu has topraklara.

Bir medeniyet kurduk tarihin akışına,
Kim zincir vurabilir eriten bakışına!
Bedenimiz harlanıp ruhumuz yarılarak,
Birlikte yazılmışız biz bu has topraklara.

Etle kemik gibiyiz vatan denen vücutta.
Aynı kıbleye döndük cem olarak sücutta.
Her zaferle gönenip ricatla darılarak,
Birlikte yazılmışız biz bu has topraklara.

İbrahim Milletiyken nasıl döneriz ırka?
Bizden koparılanlar bölündü fırka fırka.
Tarihin raflarından dersler çıkarılarak,
Birlikte yazılmışız biz bu has topraklara.

Her cenkte ruhu şehit kanıyla karılarak,
Haçlı teslise karşı tevhide sarılarak,
Türk'ü, Kürt'ü, Laz'ıyla vahdete varılarak,
Bedenimiz harlanıp ruhumuz yarılarak,
Her zaferle gönenip ricatla darılarak,
Tarihin raflarından dersler çıkarılarak,
Birlikte yazılmışız biz bu has topraklara.

Mehmet SERTPOLAT

ALLAH'IN KULLARI İÇİN BELİRLEDİĞİ KIRMIZI ÇİZGİLERİ "HUDÛDULLAH"

"Hudûdullah, Kur'ân'da, helal veya haram kılındığı beyan edilip, muhâlefet edilmemesi ve çiğnenmemesi emredilen hükümleri ifade eder. Bu ifadenin, Allah'ın Kur'ân'da yer alan bütün hükümlerini kapsayacak şekilde kullanıldığı da görülmektedir."

Bugün Müslümanlar olarak en temel sıkıntımız Allah'ın bizim için belirlediği sınırları aşmamız ve kırmızıçizgileri hiçe saymamızdır. Halbuki Yüce Kitabımız bu konuda bizi defalarca uyarmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'de yer alan hükümler hükmü gösterme ve kulları bağlama açısından aynı derecede değildir. Bazı âyetler gayet açık ve gösterdiği hükümler diğerlerine göre daha kesindir. Hükme delâleti açık ve kesin olan âyetler yanında, yoruma müsait âyetler de vardır. Bu sebeple yer yer kesinlik ifade eden âyetlerin içerdiği hükümlerin altı çizilir ve bunlara özellikle dikkat çekilir. Dikkat çekilirken de kesinlikle riâyet edilmesi istenir; aynı zamanda bu hükümlerin *"Allah'ın hadleri"* olduğu vurgulanır. Allah'ın hadleri, Allah'ın kulları için çizdiği sınırlar ve kırmızı çizgiler demektir. İslâm bilginleri hükme delâleti açık ve kesin olan âyetleri kat'î ve taabbudî hükümler kategorisinde değerlendirmişlerdir. Bu gibi hükümlerin ictihâda konu olmayacağını da belirtmişlerdir. Böylece inanç, ibâdet, miktarlar (mukadderât), keffâret, miktarı belli cezalar (hudûd), miras payları, temel ahlâkî özellikler ve genel kurallarla ilgili âyetler kat'î hükümlerdir. Aynı zamanda bu hükümler her Müslümanın dinde zorunlu olarak bilmesi gereken zarûrât-ı diniyyeden sayılmaktadırlar.

Allah'ın Sınırları

Yüce Kur'ân, belirtilen bu hükümlerin bir kısmını Allah'ın hadleri/sınırları, yani hudûdullah olarak adlandırmış ve aşılmamasını istemiştir. "Hudûdullah" ifadesindeki had kelimesi, "iki şeyin birbirine karışmaması için araya konulan sınır" ve "her şeyin varabileceği son sınır" gibi anlamlara gelmektedir. Hudûdullah Kur'ân'da, helal veya haram kılındığı beyan edilip, muhâlefet edilmemesi ve çiğnenmemesi emredilen hükümleri ifade eder. Bu ifade, Allah'ın Kur'ân'da yer alan bütün hükümlerini kapsayacak şekilde kullanıldığı da görülmektedir.

Hudûdullah Kur'ân'da değişik şekilde toplam on dört kere geçmektedir.[1] Bu ifade, geçtiği yerlerin tamamında "Allah'ın sınırları ve hükümleri" anlamını ifâde etmektedir. Bu ifadenin yer aldığı âyetlerin bir kısmında, *"Bunlar Allah'ın sınırları/hükümleridir. Onları çiğneyip geçmeyin."*[2], *"Onlara yaklaşmayın."*[3], *"Kim Allah'ın sınırlarını çiğnerse gerçekten o kendi nefsine zulmetmiş demektir."*[4] şeklindeki ifadelerin yer alması ayrıca dikkat çekmektedir. Dikkat çeken bir başka husus ise boşamayı konu eden Bakara Suresi'nin 229. âyetinde bu kelimenin dört, yine aynı konudan bahseden Bakara Suresi'nin 230. âyeti ile Talak Suresi'nin birinci âyetinde iki defa tekrarlanmış olmasıdır.

İçerisinde "hudûdullah" ifadesinin geçtiği âyetlerin şu konulardan söz ettiklerini görmekteyiz: Oruç gecelerinde, mescitlerde itikâfta bulunulmuyorsa, cinsel temasın helal olduğu, bu gecelerde yeme ve içmenin ne zamana kadar devam edeceği[5], boşamada gözetilecek hususlar, üçüncü defa boşanan karı-kocanın tekrar bir araya gelebilme şartları ve iddet ile ilgili helal-haram sınırları[6], mirasla ilgili hükümlerin Allah'ın sınırları olduğu[7], zıhar yapma ve ondan dönebilmenin şartları ile ilgili hususlardaki helal-haram sınırları.[8]

Bunlar yanında Tevbe Suresi'nin 97. ve 112. âyetinde bu kelime, Allah'ın bir çok hükmü ya da bütün hükümlerini ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Yine Tevbe 112'de Allah'ın belirtilen bu sınırlarını korumanın mü'minlerin bir özelliği olduğundan bahsedilmiştir.

Görüldüğü üzere "hudûdullah" kavramı Kur'ân'da sadece sınırlı birkaç konuyu ifade etmemiştir. Aksine Allah'ın din olarak insanlara sunduğu bütün hükümleri ifade edecek tarzda da kullanılmıştır. Allah'ın sınırları olarak belirlenen bu hükümlere bağlı kalınması ve sınırlarının aşılmaması da istenmiştir. Allah'ın sınırları olarak tanımlanan dinî hükümlere bu şekilde

yapılan vurgularla mükellefin zihninde şöyle bir kanâat uyandırmak istenmiştir: Bu hükümler aslâ değişmez ve olduğu gibi kabul edilip uygulanmaları gerekir. Bunlarla ilgili yorum ve ictihadlar ancak anlaşılıp uygulanması yönünde olabilir.

Hudûdullah'a ait hükümlerden bir kısmını ifade eden âyetlerden sonraki iki âyetin meâli şöyledir:

"Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itâat ederse Allah onu, altlarından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları cennetlere sokar. İşte büyük başarı budur. Kim de Allah'a ve O'nun elçisine karşı gelir, O'nun sınırlarını aşarsa, Allah onu, sürekli kalacağı ateşe sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır."[9]

Hadislerde Hudûdullah

Hudûdullah kavramının geçtiği hadislere baktığımızda şunu görmekteyiz: Hadislerde bu tabir, bazen Allah tarafından belirlenen bütün hükümleri ifade edecek şekilde kullanılmıştır.[10] Bazen de bu kelime bağlayıcılığı kesin olan hükümleri[11] anlatmak için kullanılmıştır. Ancak bu tabirin, hadislerde daha çok sınırları belli cezâ hükümlerini ifade etmek için kullanıldığı da görülmektedir.[12] Söz konusu hadislerde geçen "hudûdullah" ile ilgili olarak şu hususların altı çizilmektedir:

1. Allah'ın cezâ olarak belirlediği hususların uygulanmasına engel olmak için aracılık yapılmaması,
2. Allah'ın hadlerinin, oyuncak haline getirilmeyip bu konuda ciddî davranılması,
3. Allah'ın hadlerini koruyanlarla onlar karşısında kayıtsız kalanların mukâyese edilmesi,
4. Allah'ın koyduğu sınırlar ihlâl edilirse bu sınırları koruyanların da korumayanların da zarara uğrayacağının vurgulanması.

Konuyla ilgili Hz. Peygamber (s.a.v.)'den nakledilen bazı hadisler şöyledir:

"Allah'ın kitabında helal olarak belirlediği helal, haram olarak ifâde ettiği ise haramdır. Sükût edip değinmediği hususlar(dan) ise (kulları) muaf tutulmuştur, Allah'ın muaf tutmasını kabulle karşılayınız, zira Allah hiçbir şeyi unutmaz."

"Allah (sizin için) birtakım hudûdlar belirlemiştir, onları aşmayın; bir takım farzlar ortaya koymuştur, onları (terk ederek) zâyi etmeyin; bazı şeyleri haram kılmıştır, onları çiğnemeyin. Bazı konularda, unuttuğundan değil, sadece size olan rahmetinden dolayı sükût etmiştir, onları da araştırmayın."[13]

Söz konusu hükümlerin kabulü için Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sâdır olmasını yeterli gören kimi sahabîler, bu gibi hükümleri olduğu gibi kabul etmişlerdir. Bu konularla ilgili hadislerin ifade ettiği hükümleri bazı gerekçelere dayandırmak mümkündür. Ancak söz konusu hükümlerin gerekçesini araştırmadan kabul etmek Müslüman âlimler arasında daha yaygın bir kanâattir. Bu konu ile ilgili en çok öne sürülen örnek şudur: Âdetli kadın namaz ve orucu terk edip, temizlendikten sonra orucu kazâ ile yükümlü olduğu halde namazı kazâ ile sorumlu tutulmaz. Yine kerâhet vakitlerinde namaz kılma yasağı da bu kabil hükümlerdendir. Bu hüküm şu hadise dayandırılmıştır: Hz. Peygamber (s.a.v.)'den nakledilen, *"Üç vakit vardır ki, Rasûlullah (s.a.v.) bize, bu vakitlerde namaz kılmamızı ve ölülerimizi defnetmemizi yasakladı: Güneş doğduğu zaman yükselinceye kadar, güneş tepe noktasına geldiği zaman zevaline kadar, güneş batmaya meylettiği zaman."*[14]

Dipnot

**Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN*

1. *2/Bakara, 187, 229, 230; 4/Nisâ, 13,14; 9/Tevbe, 97, 112; 58/Mücâdele, 4; 65/Talâk, 1.*
2. *2/Bakara, 229.*
3. *2/Bakara, 187.*
4. *65/Talâk, 1.*
5. *2/Bakara, 187.*
6. *2/Bakara, 229, 230.*
7. *4/Nisâ, 13, 14.*
8. *58/Mücâdele, 4.*
9. *Nisâ, 13-14.*
10. *Buhârî, Şirket, 6, Şehâdat, 30; Tirmizî, Fiten, 12; Dârekutnî, Sünen, IV, 184, 298; Hakîm, Muhammed b. Abdullah, el-Müstedrek, IV, 129.*
11. *İbn Mâce, Talâk, 1.*
12. *Buhârî, Meğâzî, 53, Enbiyâ, 54, Hudûd, 12, 42; Müslim, Hudûd, 8, 9, 40; Ebû Dâvûd, Akdiye, 14, Hudûd, 4, 38; Tirmizî, Hudûd, 6; İbn Mâce, Hudûd, 6, 32; Muvatta, Hudûd, 12.*
13. *Bazı lafız farklılıklarıyla birlikte bk. Dârekutnî, Ali b. Ömer Ebû'l-Hasen, es-Sünen, IV, 184 (no: 42), IV, 298 (no: 104); Hakîm, el-Müstedrek, IV, 129 (no: 7114); Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X, 12.*
14. *Müslim, Müsâfirîn, 293; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 51; Tirmizî, Cenâiz, 41, Mevâkit, 31, 34; İbn Mâce, Cenâiz, 30.*

HOCA AHMED YESEVÎ VE YESEVÎLİK

Minyatür: Cihangir ASHUROV

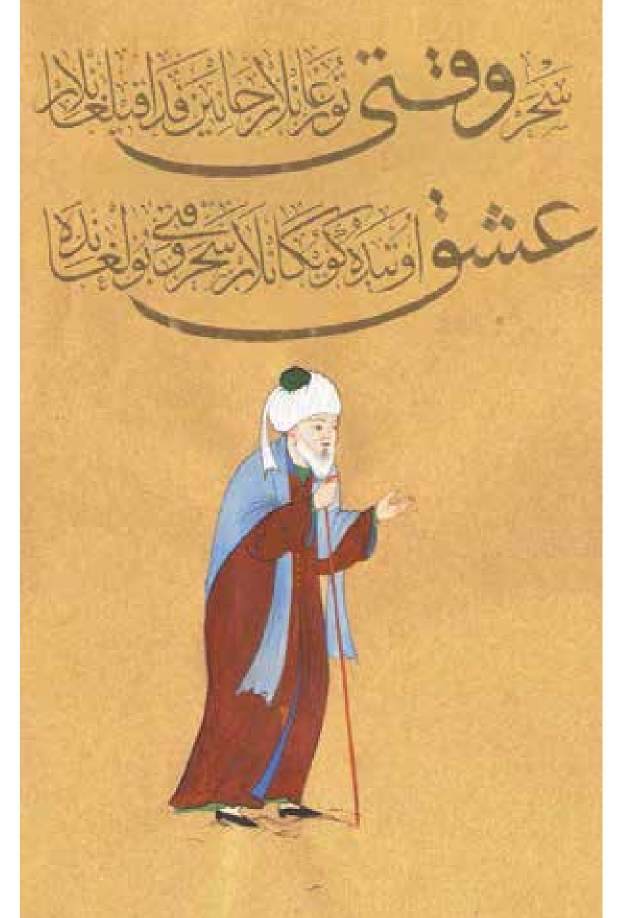
"Ahmed Yesevî gerek hikmetlerinde gerekse Fakr-nâme'de sık sık şeriatsız tarikatın olamayacağını, şeriat olmadan tarikata girenlerin şeytanın oyuncağı olacaklarını ifade etmekte, kendi tasavvuf anlayışının ve yolunun şeriat üzerine kurulduğunu belirtmektedir. Yesevî'ye göre hakikat yolunda yürüyebilmek, nefsin hilelerini bertaraf etmek için bir pîre, bir mürşide, bir manevî yol göstericiye ihtiyaç vardır."

UNESCO, doğumunun 900. yıldönümüne rastladığı için 1993 yılını Ahmed Yesevî yılı olarak ilan etmişti. Türkiye'nin önerisi ile 38. UNESCO genel konferansında 2016 yılı, ölümünün 850. yılı nedeniyle Ahmed Yesevî'yi anma yılı olarak kabul edildi. Bu sebeple ülkemizde birçok anma toplantısı düzenlenmiş ve Ahmed Yesevî her yönüyle ele alınmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra Hoca Ahmed Yılı anısına, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı tarafından hazırlanan ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa Tatcı'nın editörlüğünü yaptığı *Dîvân-ı Hikmet Hoca Ahmed Yesevî* başlıklı eser yayımlandı. Özbek minyatür üstadı Cihangir Ashurov'un minyatürleriyle desteklenen kitapta, Ahmed Yesevî'nin hayatı, eserleri ve tarikatı anlatıldıktan sonra, iki yüz elli hikmetine yer verilmiştir. Biz de bu Ahmed Yesevî çalışmalarına kendimizce bir katkı yaparak, onu ve özellikle de Yesevîliği işlemek istedik.

Ahmed Yesevî, özellikle Orta Asya Türkleri için dinî-tasavvufî yönden kuvvetli etkiler bırakan ve Şeyh Ferîdü'd-dîn-i Attâr'ın 'Pîr-i Türkistan' diye vasıflandırdığı, Yeseviyye\ Yesevîlik tarikatının kurucusu mutasavvıf bir şairdir.

"Yusuf el-Hemedânî'nin (ö. 535/1140-41) üçüncü halifesi olan ve 'Pîr-i Türkistan' diye anılan Ahmed Yesevî'nin, Yesi'de irşada başladığı sıralarda Türkistan'da, Yedi Su havalisinde kuvvetli bir İslâmlaşma yanında İslâm ülkelerinin her tarafına yayılan tasavvuf hareketleri de vardı. Tekkeler bu hareketin merkezi durumundaydı. Medrese, zahirî ilimlerin merkezî müessesesi olduğu gibi tekke de manevî ve ruhanî ilimlerin merkezî bir müessesesi olmuştu."

"Ahmed Yesevî'nin Yesi'de irşada başladığı sıralarda Orta Asya'da İslâmlaşmanın yanı sıra yaygın tasavvuf hareketleri de vardı. Bu dönemde Yesevî, Taşkent ve Sirderya ötesindeki bozkırlarda yaşayan göçebe Türkler arasında büyük bir etkiye sahip olmuştu. İslâm'ın esaslarını, güzel ahlâkı, tasavvufun âdâb ve erkânını basit ve yalın bir dille öğretiyordu. Bunun için, halk edebiyatından alınan anlatım teknikleriyle örülmüş hece vezninde manzumeler söylüyordu. Hikmet adı verilen bu

manzumeler, dervîşleri vasıtasıyla en uzak Türk topluluklarına kadar ulaştırılıyordu. Bu sayede Yesevîlik, kısa süre içinde Orta Asya Türkleri arasında yayıldı."

Şeriata Dayanan Yesevîlik, İlk Türk Tarikatı

Şeriata dayanan Yesevîlik, ilk Türk tarikatı olarak bilinir:

"Ahmed-i Yesevî'nin hikmetlerinde şeriatla tasavvufun iç içe olduğu, kurucusu olduğu Yesevîlik Tarikatı'nın şeriatı temel aldığı görülür. Ona göre imanın postu şeriat, esası ise tarikattır.

Post-ı iman şeriatdur, mağzı tarik

Tarik kirgen Hak'dın ülüş aldı dostlar

(İman postu şeriat, esası ise tarikattı; dostlar, tarikata giren ancak Hak'tan nasip alır.)

Şeriata dayanmayan tarikat batıldır ve İslâm'la ilgisi yoktur.

Şeriatke rast muvafık tarikatını
Meşâyıhlar tarika-i bih- bûd dirler

(Şeriata uygun tarikata şeyhler iyi olma yolu derler.)

Yesevîliğin Sünnî Türkler arasında kolayca yayılıp yerleşmesinin başlıca sebebi, İslâm şeriatına ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetine sıkı sıkıya bağlı olan Ahmed Yesevî'nin şeriat ve tarikatı uzlaştırmasıdır. Ahmed Yesevî, Divân-ı Hikmet'teki hikmetlerinde ve Fakr-nâme isimli risalesinde şeriat ve tarikatın, birbirleriyle nasıl kuvvetli bir şekilde ilişkili olduğunu anlatmaya çalışmıştır:

"Ahmed Yesevî gerek hikmetlerinde gerekse Fakr-nâme'de sık sık şeriatsız tarikatın olamayacağını, şeriat olmadan tarikata girenlerin şeytanın oyuncağı olacaklarını ifade etmekte, kendi tasavvuf anlayışının ve yolunun şeriat üzerine kurulduğunu belirtmektedir."

Yesevî'ye göre hakikat yolunda yürüyebilmek,

nefsin hilelerini bertaraf etmek için bir pîre, bir mürşide, bir manevî yol göstericiye ihtiyaç vardır. Ahmed Yesevî'nin kurucusu olduğu Yesevîliğin temel esasları ise şöyledir:

1. Tevhid inancı (Allah'ın birliğine inanma)
2. Şeriata sıkı bağlılık (Ayet ve hadislere dayanan kurallar)
3. Riyazet ve mücahede (Nefsin isteklerini kırma ve bu uğurda çalışma)
4. Halvet ve zikir (Yalnız kalma ve Allah'ın adını anma)

"O, sohbet ve hikmetlerinde bu temel esasları ilk defa döneminin ve çevresinin anlayabileceği anadili Türkçeyi esas alarak bir ilki gerçekleştirmiştir. Bu sebeple Yesevî, Türk Edebiyatı Tarihinde "İlk Türk Mutasavvıfı" olarak haklı bir şöhret kazanmıştır. Hiç şüphesiz bu ifade Yesevî Hazretleri'nden önce bir Türk sûfisinin yetişmediği anlamına gelmeyecektir. Fakat Yesevî Hazretleri'yle birlikte Türkçe bir aşk, irfân ve manâ dili olarak karşımıza çıkmaktadır. Hazret-i Türkistan mahallî Türkçeyi vahyin gücü ile tezyin ederek semavîleştiren ve anadilini bir "manâ dili" haline getiren ilk Türk mutasavvıfıdır."

Hoca Ahmed Yesevî ve onu takip edenler, eserlerinde Kur'an ayetlerine ve hadislere doğrudan yer verirler. Zaten, onun şiirlerinin yer aldığı esere "Divân-ı Hikmet" adının verilmesinin sebebi de Kur'an ve hadistir:

"Esere Divân-ı Hikmet adının verilmesinde; Kur'an-ı Kerîm'de yirmi ayette geçen hikmet sözünün Kur'an-ı Kerîm'in muhtevası, hükümleri veya ilim anlamlarını taşıması ve 'Şiirin bir kısmı şüphesiz ki hikmettir.' hadisinin rolü olması muhtemeldir."

Ancak, Fakr-nâme ve Hikmetlerde sahih hadislerin yanı sıra, sahih olmayan hadislere de yer verilmiştir. Bunun sebebi şudur:

"Bu durum bu eserlerin vaaz ve irşat kitabı olmasından kaynaklanmaktadır. Yesevî veya onun ardılları, tasavvuf ehli tarafından sık sık kullanılan veya şeyhlerinden duymuş oldukları bazı güzel sözleri, sahih hadis olup olmadıklarına bakmadan, kaynak göstermeden Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ağzıyla kullanmışlardır."

Dervişlik Kitabı

Ahmed Yesevî tarafından yazıldığı varsayılan ya da Yesevî dervişleri tarafından yazılıp ona atfedilen "Fakr-nâme" risalesinin adının nereden geldiğine baktığımızda, karşımıza yine bir hadis çıkmaktadır. Peygamberimiz'in *"El-fakru fahrî/Fakirlik övüncümdür."* hadisi doğrultusunda hayatını sürdüren Yesevî'nin, risalesinin adı Fakr-nâme olmuştur. Ancak, "fakr" kelimesinin fakirlik anlamının yanı sıra, tasavvufta dervişlik anlamı da vardır. Bu yüzden eser Türkçeye "Dervişlik Kitabı" diye çevrilebilir. Fakr-nâme, muhteva olarak Yesevîlik tarikatının adâbını, usulünü, erkânını, tasavvuftaki dört kapı kırk makamı temsil eder ve Ahmed Yesevî, eserinde Hz. Ali'den naklen dervişliğin kırk makamını anlatır. Bu dört kapı şeriat, tarikat, marifet ve hakikat kapılarıdır. Her kapının ise ayrıca on makamı vardır. Dört kapı kırk makam düşüncesinin ilk defa Ahmed Yesevî'nin Fakr-nâme isimli eserinde dile getirildiği bilinmektedir.

Ahmed Yesevî'de ve Yesevîlikte Allah ve Rasûlullah sevgisi üst düzeydedir. Onun hikmetlerinde bu sevginin yansımaları rahatlıkla görülebilir:

"Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in sünnetine bağlı, gönlünü ilahi aşla donatmış olan Ahmed Yesevî'nin, "Dîvân-ı Hikmet" adlı eseri incelendiğinde, bütün dörtlüklerin Allah, Peygamber ve insan sevgisi üzerine temellendirildiği görülmektedir. Kaynağını Kur'an'dan alan aşk kavramı Ahmed Yesevî'de önemlidir, çünkü o'na göre ilâhî aşk varlığın sebebi ve manasıdır. Ahmed Yesevî'ye göre Marifet-i Mevlâ, Muhabbet-i Mevlâ iledir. Yani Allah'ı tanımak onu sevmeye bağlıdır."

Ahmed Yesevî'nin ve Yesevîliğin Hz. Muhammed (s.a.v.) ile olan bağına baktığımızda, bir rivayetten özellikle bahsetmek gerekir. Rivayete göre, Hz. Muhammed (s.a.v.)Ahmed Yesevî'ye ulaştırmak üzere, onun ilk hocası, şeyhi ve aynı zamanda akrabası olan Arslan (Baba) Bâb'a bir hırkayla

bir hurma verir. Emanet hurmayı alan Arslan Bâb, dört yüz yıl kadar sonra Hoca Ahmed'in babası İbrahim Şeyh'i bulur ve aileyi yakinen tanımaya çalışır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tarif ettiği kişinin Ahmed Yesevî olduğuna kanaat getirir. Emanet hurmayı teslim eder. Hatta bazı araştırmalarda, Ahmed Yesevî'nin ilk şeyhi Arslan Bâb'ın, aslında Hz. Muhammed (s.a.v.)'in meşhur sahabelerinden Selmân-ı Farisî olduğu düşüncesi ortaya konmuştur:

"Bu ilgi ve alâka Selmân-ı Farisî'nin iki yüz, üç yüz, hatta beş yüz elli üç yıl yaşadığı hakkındaki rivayetlerle Arslan Bâb'ın dört yüz veya yedi yüz yıl yaşadığına dair olan rivayetler arasındaki benzerlikten kaynaklanmaktadır. Kısacası, Arslan Bab'ın Hz. Peygamber (s.a.v.)'den Hoca Ahmed'e hurma ve hırka getirmesi, beş yüz yıla yakın yaşadığına dair halk arasındaki inancın bu kadar yaygın olması, bu şahsın Türkler arasında geniş şöhret kazanan bir sûfi olduğunu göstermektedir."

Ahmed Yesevî'nin ikinci şeyhinin de İmam-ı Azam Ebû Hanife mezhebinde olan Şeyh Yusuf-ı Hemedânî olduğu bilinmektedir:

"Bütün ömrünü ilim ve tasavvuf yolunda hasretmiş, Merv, Herat, Semerkand, Buhara gibi İslâm merkezlerinde dolaşarak halkı irşada çalışmış bir zattı. Dünyaya değer vermez, ikbal peşinde koşmaz, padişah ve devlet erkânının huzuruna var-

maktan kaçınırdı. Azla kanaat eder, sade bir hayat yaşar, eline geçenleri muhtaçlara dağıtırdı. İrşad dışında kalan zamanını Kur'ân-ı Kerim tilaveti ve riyazetle geçirirdi. Herkese mültefit ve merhametli idi. Hz. Hızır'la daima sohbet halinde bulunurdu."

Hoca Ahmed Yesevî, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetine öylesine bağlıdır ki İslâm Peygamberi 63 yaşında vefat ettiğinde dolayı, kendisi de o yaşa yaklaştığında yeraltında bir çilehaneye girme gereği duyar: "Hoca Ahmet Yesevî'nin peygamber sevgisi, o kadar ileri bir düzeydedir ki, ne kendisinden önce ne de kendisinden sonra gelen insanların yapmadıkları bir fiille, onu gerçekleştirmeye çalışmıştır. Altmış üç yaşına geldiği zaman, Peygamber Efendimiz'in yaşadığı ömrünü düşünmüş, sevgisinden bir çilehâne kazdırıp, geri kalan ömrünü burada geçirmiş."

"Malûmdur ki ipekböceği kozasını içerden örer; onun Hazret-i Peygamber (s.a.v.)'in sünnetine uyarak altmış üç yaşından itibâren ömrünü halvette geçirmesi esasen pasif bir muvahhid olmasından değil, yetiştirdiği alperenlerin manevî gıdalarına gönül desteği vermek istemesindendir. Ehlinin malûmudur ki erenlerin halveti maddî gıdanın kesilmesi, manevî gıda ile beslenilmesi ve bunun insanlık hayrına rahmete dönüştürülmesi hadisesidir. Yesevî Hazretleri'nin halvet hayatını da bu şekilde anlamak gerekir."

Yalnız burada, şeriata dayanan bir tarikat olmasına rağmen Fuad Köprülü'nün Yesevîliği heteredoks yani Müslümanlık akidelerinden, inançlarından uzaklaşmış tarikatlar arasında saydığını ayrıca belirtelim. Bu düşünceye karşı çıkan, Ahmed Yesevî'nin Hz. Muhammed (s.a.v.)'in sünnetine bağlı olduğunu dile getiren âlimler hep olmuştur:

"Bir sünnî-hanefi olan Ahmed Yesevî'nin eserinde Hz. Muhammed (s.a.v.)'in sünnetine bağlılık, düşünce ve aksiyonun temelini oluşturur. Onun tasavvufi anlayışı şeriata yani Kur'an ve sünnetin dogmalarına tam uygunluk esasına oturmaktadır. Bu bakımdan, Köprülü'nün, Yesevîlikte 'heteredoks' unsurlar arayan gayretlerinin, bizce hiçbir inandırıcı yanı olamaz."

Yesevîlik Tarikatı'na mensup olanların, Mâtürîdî ve Hanefî olduğunu gösteren işaretler ise şunlardır:

"Ahmed Yesevî'nin müridi Sûfi Muhammed Dânişmend'in Mir'âtü'l-kulûb adlı eserinde Yesevî'den naklettiği, âhir zamanda sahte şeyhlerin ortaya çıkacağı ve bunların Ehl-i Sünnet'i sevmeyeceği şeklindeki rivayetlerle Hoca İshak'ın Hadîkatü'l-ârifin'inde İmam Mâtürîdî'ye atıf yapılması ve Yesevî kaynaklarında cehrî zikri müdafaa için sürekli Hanefî fıkıh kitaplarına referansta bulunulması, Yeseviyye mensuplarının diğer Orta Asya Türkleri gibi Mâtüridî ve Hanefî olduğunu göstermektedir."

Yesevîlik, Türk Kabile Geleneklerinden İzler Taşır

Yesevîlik, aynı zamanda eski Türk kabile geleneklerinden izler taşıyan bir tarikattır:

"Ahmed Yesevî'nin etrafında toplananlar İslâmiyet'e yeni girmiş fakat ona çok kuvvetli bağlarla bağlanmış göçebe veya köylü Türklerdi. Bu yüzden Yesevîlik ister istemez bu çevrenin şartlarına uymak zorunda kaldı. Bu Türkler samimi Müslüman olmakla beraber bunların İslâmiyet'i anlayışları çok sathî ve şeklî idi. Bu yüzden Yesevîlik bu göçebe Türk çevresinde eski Türk kabile gelenekleriyle karışmak zorunda kaldı."

Yesevîlik, her ne kadar Osmanlı topraklarında doğmasa da ve Ahmet Yesevî Osmanlı döneminde yaşamasa da Osmanlı coğrafyasında varlığını sürdürmüş bir tarikattır:

"Elde edilen verilere göre Yesevîliğin Osmanlı coğrafyasında iki şekilde varlığını sürdürmüş olduğu görülmüştür. Bunlardan ilkinin Yesevîliğin düşünce yapısının, âdâb ve erkânı denilen uygulamalarının Nakşibendîlik ve Bektaşîlik içerisindeki etkisine bağlı varlığı, ikincisi ise bazı arşiv belgelerinin işaret ettiği gibi bizzat Yesevîlik tarikatı olarak varlığıdır."

Kısacası, Bektaşîlik ve Nakşbendîlik, Yesevîliğin uzantıları ve kolları olarak görülmektedir. Nakşbendîliğin temel karakterinin Yesevîliğe benzediği bilinmektedir. Bektaşîliğin ise aslında doğrudan Yesevîlikle bir ilişkisi yoktur. Menkıbelerde, Hacı Bektaş Velî, Ahmed Yesevî'nin müridi ve halifesi gibi gösterildiği için gelenek yoluyla bir etkileşim olduğu bilinmektedir. Bu iki farklı tarikatın, silsileleri bakımından Ahmed Yesevî'ye dayanıyor olmaları ilgi çekicidir:

"Nakşbendîlik gibi sünnî bir tarikatla, Bektaşîlik gibi sünnî olmayan bir tarikatın silsilelerini Ahmed Yesevî'ye bağlamaları, bu Türk mutasavvıfının asırlar boyunca süren ve ortak bir kimlik oluşturmada görmezden gelinemeyecek etkilerini göz önüne koymaktadır."

On üçüncü yüzyılın başlarında Moğol hükümdarı Cengiz, 1209'da Uygur Türklerini egemenliği altına aldı ve 1219'da Harezm'e saldırdı. 1227 yılında ölen Cengiz'in ardından Türkistan ve Harezm bölgesi Moğolların eline geçmiştir. O çağların önemli şehirleri olan Buhara, Semerkand, Taşkent, Merv'den kaçan büyük kalabalıklar Anadolu'ya göç etti. Türkistan, Harizm ve Horosan'dan Anadolu'ya gelen 'Yesevî' dervişleri, kendileriyle beraber Ahmed Yesevî'nin ve onun takipçisi şairlerin Türkçe ilahilerini, hikmetlerini de getirmişlerdir. Kısacası, Yesevîlik Seyhun, Taşkent, Maveraünnehir ve Harizm sahalarına yayılmakla kalmamış, XIII. yüzyılda Anadolu'ya da girmiştir. Yesevî dervişlerinin Anadolu'daki Türk birliğinin sağlanmasında büyük payları vardır:

"Moğol istilasında veya istiladan sonra Orta Asya'nın çeşitli şehirlerinden; Türkistan, Sayram, Buhara, Harezm, Horasan, Semerkand'dan ayrılıp Selçuklulara sığınan dervişler, Anadolu'da Türk birliğinin sağlanmasında öncü ve önemli görevler yüklenmişlerdir. Gelen dervişlerin büyük bir bölümü Pîr-i Türkistan Ahmed Yesevî'nin öğretilerinin izleyicisiydiler."

Yesevîlik, sadece Osmanlı coğrafyasında bu şekilde başka tarikatların oluşmasını sağlamamış, aynı zamanda ortaya çıktığı Orta Asya'da da başka adlar altında yaşamayı sürdürmüştür. Buna örnek olarak, Yesevîliğin Kırgızistan'da oluşmuş bir türevi olan Laçilik verilebilir. Ancak kimi araştırmacılar Laçilerin, Yesevîlikle bağlantılarının ispat edilemediğini dile getirirler. "XIX. yüzyılın sonlarında Orta Asya'nın Fergana Vâdisi'nde ve Kırgız bölgelerinde görülen Laçiler ile Saçlı İşânlar'ın da Yesevîlikle bağlantısı ispat edilememiştir. Bunlar Orta Asya Kalenderîlerinin son kalıntıları olmalıdır."

Yesevîlik Tarikatı 19. asrın başlarına kadar devam edebilmiş ya da Yesevîliğin bir uzantısı olan Nakşbendîliğin içinde erimiştir: "XIX. yüzyılın başlarına kadar izi sürülebilen ve zayıflamış ya da Nakşbendîliğin içinde erimeye başlamış olsa da silsilesi takip edilebilen Yesevîlik bu tarihten sonra yazılı kaynaklarda izlenemez olmuş ve XIX. yüzyılın sonlarında Rusların Orta Asya'da hâkimiyet kurmasının ardından gözden kaybolmuştur."

Dipnot

** Okt. Dr. Derya KILIÇKAYA (Bu metin, Kocaeli Üniversitesi Rektörlük Türk Dili Bölümü'nün 28.12.2016 tarihinde düzenlediği "Ahmed Yesevî" panelinde sunulmuştur. Bu makalenin geniş dipnotlu hali dergimizin internet sayfasında yayınlanacaktır.*

TEVHİDE GEL TEVHİDE

"Buyruğun tut Rahman'ın
Tevhide gel tevhide"

Aziz Mahmud HÜDÂYÎ

"Modern kabul edilen telakkiler, insanı gaflet tuzağına çekerek, dünyevileştirmekte, kendinden, özünden dolayısıyla Yaratıcı'dan uzaklaştırmaktadır. Bu yüzden çağdaş insanın asıl sorunu ne ekonomik, ne siyasi ne de toplumsal sorunlardır. Asıl sorun tevhid (birlik) bilgi ve şuurunda uzak kalmaktır."

Hemen bütün çağlarda insanlığın en önemli meselesi savaşlar ve kavgalar olmuştur. Hayatları çekilmez hale getiren bu kadim problemin temelinde ise "ayrılık", "gayrılık" fikri yatmaktadır. Kendisini başka insanlardan ayrı ve üstün düşünmek, kendi dışındakini öteki olarak görmek ise; sonuçta "öteki" üzerinde tahakküm duygusunu uyandırmaktadır insanda... Yüreğinde böyle bir olumsuzluğa yer veren insan, artık iflah olmaz bir bencilliğin esareti altına girmekte, dünyayı ve onun imkânlarını sadece kendi için kullanmak istemektedir. Bunun sonucu ise kavga ve savaş olmaktadır.

Bir barış ve esenlik dini olan İslâm, insanı bu durumdan uzak tutmak için sürekli olarak onu bu olumsuz duruma, nefsin bu aşırı ihtirasına karşı uyarmaktadır. Bu uyarının temelinde kardeşlik fikri yatmakta ve bu duygunun yaygınlaşmasını nerdeyse hayatın tek hedefi olarak görmektedir. Tevhid olarak isimlendirilen anlayış, işte bu birlik ve kardeşlik anlayışının bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır.

Tevhid anlayışının elbette akidevî, tasavvufî bir anlamı vardır. Ama bir hayat dini olan İslâm, 'tevhid'e aynı zamanda "sosyal" bir fonksiyon da yüklemektedir. Bu çerçevede konuya bakıldığında esas olanın yeryüzünü bir barış ve esenlik yurdu haline getirmek olduğu görülecektir. İnsanlar, ancak böyle bir coğrafyada emniyet içinde yaşayabilir, kulluk görevlerini şuurlu bir hareke dönüştürebilirler. O zaman sen, ben, öteki fikri ortadan kalkar; biz anlayışı hâkim olur ve böylece sosyal birlik gerçekleşir.

Birlik meselesi önemlidir ama bu nasıl gerçekleşecektir? İnsanlar, bu amaçla siyasî bir fikri, bir ideolojiyi vb. çözüm için önermektedir. Fakat bu anlayışların insanlar arasında ideal manada birliği sağlayamadığı/sağlayamayacağı ortadadır. Çünkü insan zihninin üretimi olan ve vahyi bir referans noktası olmayan bu anlayışlar, özlerinde bir birlik fikrini taşımazlar. İşte İslâm, bu yapay birlik projelerinin yerine kalıcı bir fikir olarak ilâhî referanslı 'tevhid'i teklif etmektedir. Yazımızın başına aldığımız, ünlü mutasavvıf Aziz Mahmud Hüdâyî'nin *"Buyruğun tut Rahman'ın"* şiirini de işte bu anlayışla okumak gerekir. Bu şiir, eğer özetle söylemek gerekirse baştan sona tevhid fikri etrafında söylenmiş bir metindir ve bu özelliğiyle, okuyana bu anlamda bir yol haritası göstermektedir. Şimdi, şiirin ilk dörtlüğüne bakalım ve söylenenleri yorumlamaya çalışalım:

Buyruğun tut Rahmân'ın
Tevhîde gel tevhîde
Tâzelensin imânın
Tevhîde gel tevhîde

Şaire göre 'tevhid'in ilk şartı Rahman'ın buyruğunu tutmaktır. Zira bu ilk şart, imanı tazeler, kişiye yaradılışta verdiği *"Evet, sen bizim Rabb'imizsin."* sözünü hatırlatır. Hatırlamak ise, bilinçteki uyanışın ilk adımıdır. Hüdâyî Hazretleri, insana bu çağrıyı yaparken bunun nasıl gerçekleşebileceği konusuna da açıklık getirmektedir.

Yaban yerlere bakma
Canın odlara yakma
Her gördüğüne akma
Tevhîde gel tevhîde

Buna göre kişi, "yaban yerlere" bakmayacak, merkezde hep Allah olacaktır. Çünkü "Bir"i bilmeyen, "Bir"e bakmayan kesrete düşer ve vahdetten uzaklaşır. Onun "Her gördüğüne akma" söyleyişini böyle anlamak gerekir. Bunun için kişi "masiva"ya gözünü kapatmalı, her şeyi Hakk'tan beklemeli ve O'nda görmelidir.

Burada kişinin kendini kesret tuzaklarına düşürecek dış etkilere gözünü kapatmasının, içine dönmesinin söylenmesi son derece dikkat çekicidir. Zira mesele gönülde olup bitmektedir. İşte dikkatini içine, gönlüne çeviren kişinin bu teslimiyetle gönlündeki gamlar gider, yürek birlik hissini duyumsama, yaşama imkânı bulur. Farklılıklar içindeki özü, ahengi görebilir. Onun:

Mâsivâdan gözün yum
Ne umarsan Hakk'tan um
Gitsin gönülden hümûm
Tevhîde gel tevhîde

mısralarını bu manada anlamak gerekir. Yine; onun:

Zâhirde kalan kişi
Güç etme âsnâ işi
Gider gayrı teşvîş
Tevhîde gel tevhîde

mısraları da aynı anlam bağı içerisinde okunmalıdır. Çünkü zahire yani dışa dönük ilgilere takılıp kalan kişi, gönüle yolculuğunu zorlaştırmış olur.

İnsanı 'tevhid'den uzak kılacak şey ise, 'şirk'e düşmektir. Çünkü şirk, birliğin zıddıdır. Bundan uzak kalmayı başaran insan için en büyük ödül ise Yaradan'ı ve yaratılmışları sevme fikrine ulaşmasıdır.

Şirki baştan savursun
Hak bilmeğe iversin
Yaradan'ı seversin
Tevhîde gel tevhîde

diyen şairin, insanı Yaradan'ı sevmeye çağırması onu başta şirk olmak üzere kişiyi Hakk'tan uzak kılacak her şeye karşı bir ikaz niteliğindedir. Yaradan'ı seven, sadece kalbi bir tatmin duygusuyla mutlu olmayacak, her şeye bu sevgi penceresinden bakacaktır. Bunun kazanımları ise bereket doludur. Her şeyden önce böylesi bir bakış, kişiyi zahirden batına yani hakikat olana yöneltir. Zahirde kalan ise hakikatin nimetlerine uzak kalır. Böylece işi zorlaşır. Egosunun buyruklarına itaat eder.

Bu durum tam bir gaflet halidir. Gaflet, faniliği ebedilik sanmaktır. İşte dünyadaki bütün kavgaların temelinde yatan aslında bu yanılgıdır. Kendini merkeze koyan insan tevhidi anlayıştan uzaklaşacağı için dünya nizamını, dirliğini ilâhî referanslı olarak değil nefsaniyete göre tesis edebileceği zannına düşer. Ama ne birliği ne dirliği gerçekleştiremez. Şair, bu konuda bizi uyarır:

Sen seni ne sanırsın
Fâniye tapınırsın
Uş bir gün uyanırsın
Tevhîde gel tevhîde

Burada özellikle "faniye tapınmak" sözüne dikkat edilmelidir. Burada "fani" olandan kasıt, mal, mülk, makam, kısacası kişiyi kendi tutsaklık alanına çekebilecek olan dünyevi her şeydir.

Foto: Cemil ŞAHİN

Bu durumda yapılacak olan ise şudur: Gafletten uzaklaşmak, kendimizin yaratmadığı bir dünyanın düzenini, nefsaniyete göre değil, Yaradan'ın çizdiği yol haritasına göre sağlamaya çalışmak olmalıdır. Şair, bunu şu dörtlüklerde çok açık biçimde izaha kavuşturur:

Emri yerine yetir
Erkenden işin bitir
Sıdk ile imân getir
Tevhîde gel tevhîde

Emri yerine getirmek, Allah'ın bizim yapmamızın istediği her şeyi içtenlikle yapmaktır. Yolda yolcu olan, kendine çizilen güzergahta maksuda erişebilmek için bütün yol ver yolculuk şartlarını sıdk yani doğruluk ve samimiyetle yerine getirmelidir. Şairin:

Uyanı gör gafletten
Geç bu fâni lezzetten
İç Kevser-i vahdetten
Tevhîde gel tevhîde

demesini de bu bağlam içinde düşündüğümüzde yapılması gereken çok net olarak ortaya çıkar. Bütün mesele, gaflet halini idrak ve uyanıklık haline çevirmektir. Bunu yapabilen kişiye mükafat olarak sunulan ise "vahdet kevseri"dir. Bu, muhlis bir iman, sadece Allah'a yönelmiş muhabbettir. Aslında bu söyleyişler meselenin izahı için yeterlidir. Çünkü hakikat fikri derindir ama karmaşık değil son derece yalındır. Bütün mesele aynanın saf olmasıdır. O zaman bütün hakikatler aynada yani gönülde olduğu gibi tecelli eder.

Şiirin son dörtlüğü ise, gönlünü saflaştırıp "vahdet kevseri" içenlerin, böyle bir nimete nail olanların manevi neşe hallerini ifade etmektedir.

Hüdâyî'yi gûş eyle
Şevke gelip cûş eyle
Bu gûşdan nûş eyle
Tevhîde gel tevhîde

Çünkü muhabbet, neşe verir. Kişiyi coşkunluk haline sevk eder. Bu halin gerçekleşmesi için, şair; kendisini dinlememizi söylüyor. Eğer kişi, bir yol önderinin kaynağı ilâhî olan bu uyarıcı sözlerini dinler ve gereğini yaparsa işte bu coşkunluk denizinde zevk halini idrak edecektir. Bunun en özlü ifadesi ise şiir boyuna tekrar eden "*Tevhîde gel tevhîde*" söyleyişidir.

Tevhid, yani benlikten geçip hakikate teslimiyet, kulluk; önce Yaradan'ı sevmek, sonra cümle yaradılmışlara aynı gözle bakmaktır. Bir'i bilen birlik fikrine ulaşmakta ve bu fikri hayata geçirmekte zorlanmayacaktır.

Bütün tasavvuf metinleri gibi bu şiiri de kendi anlam dünyası içinde okuduğumuzda söylenilenlerin belli bir zaman, mekân, kişi kaydı olmadan bütün zamanlara, mekânlara ve insanlara hitap eden sözler olduğu görülecektir. Bir taraftan Hz. Âdem'le başlayan tevhidi mücadelenin ve buna uygun hayat inşasının geçmişteki tezahürlerini bir taraftan da yaşadığı çağda asıl sorunun ne olduğunu anlama imkânı bulabilecektir. Şunu çok iyi biliyor ve yaşıyoruz: Modern kabul edilen telakkiler, insanı gaflet tuzağına çekerek, dünyevileştirmekte, kendinden, özünden dolayısıyla Yaratıcı'dan uzaklaştırmaktadır. Bu yüzden çağdaş insanın asıl sorunu ne ekonomik, ne siyasi ne de toplumsal sorunlardır. Asıl sorun tevhid (birlik) bilgi ve şuurunda uzak kalmaktır.

Tasavvufu bu yüzden yeniden keşfetmek, üzerinde çok farklı açılardan hareket ederek yeniden düşünmek sadece ferdi değil aynı zamanda bir insanlık sorunudur. Hiçbir felsefî görüş, tevhidi bir anlam taşımadığı için insanın asli sorunlarına çözüm olamamaktadır. Oysa tasavvuf, insanı yaratılış eksenli ve hakikat bağlamlı ele aldığı için insanlar için gerçek bir hayat projesi ve yaşama pratiğidir. Bunu böyle bilmek, bir olanla birlikte olmak, bu birlik şuuruyla hayata, tabiata, eşyaya, dünyaya ve ahirete bakmak hepimize yeni idrak kapıları açacaktır.

İSLÂM'IN MAYASI SEVGİDİR

"Allah için herkese hürmet et de sev sevil
Her göze diken olma sünbülü ol gülü ol"
Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.)

"Sevmek, bu sevginin içinde tıpkı sıcak suda şekerin eridiği gibi erimek ve bunun neticesinde sevilmeyi başarmak. Çağımızın nefret ve şiddet üreten bütün yapılarına en büyük isyan ve başkaldırı bu veciz cümlenin içinde gizliyken aynı zamanda yeniden dirilişin müjdesi de bu sevgi ifadelerinin arasında saklanmış bir hazine gibi parıldamaktadır."

Yüce dinimiz İslâm; küfrün, karanlığın ve batılın talan ettiği gönüllere sevgi, aşk, adalet ve merhamet üzerine kurulacak olan yepyeni bir medeniyet müjdesiyle gelmiştir.

Yüce Rabb'imizin ulu katından ufuklarımıza bir rahmet ve bereket halesi olarak dokunan bu kutlu müjde, kızgın çöllerde asırlardan beri bunalmış ve bitap düşmüş olan bütün insanlığa Sevgili Peygamberimiz'in örnekliğinde sevgiyle ve aşkla yeşeren ferahfeza bir mutluluk iklimi armağan etmiştir. Bu yüzden İslâm medeniyetine sevgi ve aşk medeniyeti diyebileceğimiz gibi bu ideallerle yoğrulan Müslüman cemiyete de rahatlıkla bir sevgi toplumu diyebiliriz.

Allahu Teâlâ'nın ilahi buyruklarını bu topluma bir şifa şerbeti misali içiren Sevgili Peygamberimiz'in, üzerine basa basa ve yeminle ifade buyurduğu aşağıdaki hakikatten beslenen İslâm toplumu bugün yeniden böyle bir huzur ırmağıyla arınmaya, aklanmaya ve paklanmaya muhtaç hale gelmiştir. Bu arınmanın en önemli hammaddesi ise kuşkusuz sevgidir, bu yoldaki temel ölçü sevgi ve aşk olmalıdır.

Şöyle buyurur İki Cihan Serverimiz: *"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız."*

Rasûlullah Efendimiz'in izinden giden ve onun işaret buyurduğu sevgi yolunun sevdalısı olan âlimlerimiz, ariflerimiz ve gönül dostlarımız bu yadigâr iklimleri aşkın ve sevginin solmaz boyasıyla renklendirmiş ve dahi desenlemişlerdir. Sözün sultanı Mevlâna, Peygamber Efendimiz'in yolunu ve bu kutlu yolun yolcularını şöyle tasvir eder;

Peygamberimiz'in yolu, izi aşktır.

Biz aşk çocuklarıyız. Aşk bizim anamızdır.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.)'nin yolundan gidenler için çağın pütürlü yüreğine haykırdığı hakikat de onun nasihat adlı şiirinde şöyle dile gelir:

"Allah için herkese hürmet et de sev sevil"

Sevmek, bu sevginin içinde tıpkı sıcak suda şekerin eridiği gibi erimek ve bunun neticesinde sevilmeyi başarmak. Çağımızın nefret ve şiddet üreten bütün yapılarına en büyük isyan ve başkaldırı bu veciz cümlenin içinde gizliyken aynı zamanda yeniden dirilişin müjdesi de bu sevgi ifadelerinin arasında saklanmış bir hazine gibi parıldamaktadır.

Canımızı İlâhî Aşk ve Sevgiyle Doldurmamız Lazım

Bizleri bin bir meziyetle mücehhez olarak yaratan Yüce Rabb'imiz, aynı zamanda biz insanları sevgiyi, hürmeti ayakta tutabilen bir özellikte ve dahi güzellikte var etmiştir.

Bu yüzden bir Müslümanın bütün davranış ilkeleri sevgiye dayanmak zorundadır. Bu ilişki ister Yüce Allah'a, O'nun Rasûlü'ne, ister diğer insanlara, hayvanlara hatta bütün canlılara olsun davranışlarımızdaki bu sevgi ölçüsü hiç değişmez. Dinimiz İslâm'ın ulvî prensiplerini şiir diliyle en veciz şekilde ifade etmeyi başaran Yunus Emre, sevgi, hoşgörü, rahmet, merhamet gibi temel değerlerimizi hayatımıza nasıl ölçü yapacağımızı aşağıdaki dörtlüğüyle şöyle ifade etmiştir;

Elif okuduk ötürü
Pazar eyledik götürü
Yaratılmışı hoş gördük
Yaratandan ötürü.

Cümle yaratılmışı Yaratanımız'a hürmetten, sevgi ve saygıdan dolayı hoş görmek, onlarla ilişkilerde her zaman sevgiyi temel almak, tabiatın tahrip edildiği ve dünyanın adeta kıyamete sürüklendiği bu günün dünyasına verilecek en mukaddes mesajların başında gelmektedir. Gönlü sevgiyle yeşertmek ve canı aşkla doldurmak düşüncesi bu sebeple İslâm coğrafyasının en büyük çabasının ortak adı olmuştur. Bu ulvî düşünce, sadece fikir düzeyinde kalmamış, aynı zamanda duyarlı bütün Müslümanların topyekûn bir çilesi haline gelmiştir.

Bu büyük dertle dertlenerek yaşadığı bu sağır ve kör asırda çağın vicdanına sevgiden, aşktan ve muhabbetten güçlü kaleler kurmaya çalışan Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.), İslâm'ın bu en büyük meselesini bir şiirinde ne güzel dile getirmiştir;

Sana yok âlemde sânî
Âlemin cân u cânânı
Aşkınla dolmayan cânı
Gülüm n'idem n'idem n'idem

Canlar aşkla, sevgiyle ve muhabbetle dolacak ki insan herkese hürmet edecek, sevecek ve sevilecektir. Zira sevgiden yoksun bir toplum, zulmün, karanlığın ve bütün kötü huyların kör kuyularında mahkûm olur. Ne Rabb'ini sevebilir ne de onun sevgisine mazhar olabilir. Böyle bir toplumda ise iman yeşeremez, ihlâs filizlenemez ve hürmet çoğalamaz. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.) gibi gönül sultanlarının nasihatlerinde bilhassa sevgiyi, hürmeti ve şefkati dile getirmesinin asıl manası da budur.

Yalnız Allah İçin Sevmek Mü'minin Şiarıdır

Sevgi, karşılık beklemeden yapılmalıdır. Sevgiyi bir çıkar, haksız kazanç ve makam elde etme gibi süfli amaçlar için kullanmaya çalışanların sevgiden ve aşktan zerre kadar nasipleri yoktur.

Sevgiyi yalnızca Allah'a hasretmek ise kâmil mü'minin şiarındandır. Sevdiğini sırf Allah için sevmek, hiçbir sevgiyi Allah sevgisinin önüne geçirmemek ve Yüce Allah'ın sev dediklerini nefsine ağır gelse de hiç tereddüt göstermeden sevmek Müslüman için temel yükümlülüklerden birisidir.

Ali İmran 31. ayette bu hususta Yüce Rabb'imiz şöyle buyurmaktadır:

"(Ey Rasûlüm) de ki; 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayan ve merhamet edendir."

Sevgili Peygamberimiz de sevgiyi yalnız Allah'a hasretmek hususunda bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır:

"Kimde üç meziyet bulunursa kâmil iman sahibidir.

1- Allah ve Rasûlü kendisine başkalarından daha sevimli olmak.

2- Bir kimseyi severse ancak Allah için sevmek.

3- İman ettikten sonra küfre düşmekten ateşten kaçar gibi kaçınmak."

Bu ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerden anlıyoruz ki; kâinatı Allah için sevmek, tabiatı Allah için sevmek ve bütün mahlûkatı onun rızası için sevmek bir insanın kâmil mü'min olabilmesi için gereken en önemli hasletlerin başında gelmektedir. Bu yüzden de her ferdin olgun birer Müslüman olabilmeleri için İslâm toplumlarında ariflerimiz hem veciz şiirlerle hem de birbirinden değerli nasihat kitaplarıyla sevgi ve aşk bahisleri işlemiş, bu hususta insanları aydınlatabilmenin yoğun mücadelesini vermişlerdir.

İslâm'ın Müslümanlara öğretmek istediği sevgi, her varlığı kapsayan ve hiçbir yaratılanı dışarıda bırakmayan bir anlayışta vaz edilmiştir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz'in yakın arkadaşları sevgiyi merkeze alan bir gönül medeniyetinin ilk temsilcileri olarak bu hususta adeta birbirleriyle yarışmışlardır.

İslâm toplumlarının yabancı kültürlerin etkisi altında kalmaya başlamalarının ardından ise sevgi Yüce Allah'a hasredilen ulvî bir değer olmaktan çıkma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. İşte böyle ayrık zamanlarda devreye giren gönül sultanlarımız, yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalan sevgiyi yeniden ait olduğu Rabb'imize hasredebilmenin mücadelesini vermişlerdir.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.) de sevginin bu kaybolma tehlikesine karşı yolundan gidenleri uyarıp bu hususta azami dikkat kesilmeleri için onları şu dizesiyle uyarmak istemiştir;

"Her göze diken olma sünbülü ol gülü ol"

Sevgi En Büyük Davadır

Sevgi, şifalı meyveler veren bir bereket ağacıdır. Yüce Allah'ı layıkıyla sevmeyen bir insanın hakkıyla iman ettiği düşünülemez. İmanın ve bütün hayatın merkezine sevgiyi alan bir din, böyle bir yolu baş tacı edenleri bereketlendirecek ve sonsuz mutluluğa kanatlandıracaktır.

Yüce Rabb'imizin Kur'an-ı Kerim'de en sevdiği kullar arasında sabredenleri, sıkça tövbe edenleri, temizlenip kirlerinden arınanları, muhsinleri, muhlisleri ve bunun gibi en güzel huyları gönlüne elbise olarak giyenleri zikretmesi, sevginin insana ve topluma ne güzel bir bereket emzireceğinin en güzel örneğidir. Sevgiyi dava olarak giyinenler hem insanlar arasında kötü huyların yaygınlaşmasının önüne geçmiş olurlar hem de yaşadıkları toplumların huzur ve güvenin ferahfeza ikliminde yol alarak mutluluğa ulaşmasını temin etmiş olurlar.

Bu yüzden sevgi hem insanlar için hem de toplumlar için yüklenilecek en büyük davadır.

İslâm toplumları, sevgi ve aşk yolunun gür ırmağı Yunus Emre'nin aşağıda ifadesini bulan beytini bu anlamda yorumlamayı başarabilirlerse, şiddet ve hiddet sarmalında inim inim inleyen insanlığın nihai kurtuluşu için en büyük adımı atmış olacaklardır:

Ben gelmedim dava için, benim işim sevi için
Dost'un evi gönüllerdir, gönüller yapmağa geldim.

Asırlardır felsefelerini kendi halklarını rahat ettirebilmek için gönüller yıkmak üzerine kuran ve günümüzde bütün dünyada ama özellikle İslâm coğrafyalarında gönüller yıkmayı sürdürerek insanlığın bütün değerlerini tarumar eden çağımızın azgınlarına geçit vermemek için dünyanın merkezine sevgiyi hâkim kılan bir anlayışı yerleştirmemiz lazımdır.

Bu yol, Yüce Rabb'imizin yoludur ve O'nun eşref-i mahlûkat olarak yarattığı insana en ziyade yakışan yoldur.

Bu yol, Sevgili Peygamberimiz'in yoludur ve O'nun eşsiz örnekliğinde cahiliye illetine batmış olan bir toplumu kirlerinden arındırıp saadet ülkesinin yoluna tahvil etmeyi başarmıştır.

Bu yol, ariflerimizin, âlimlerimizin ve bütün gönül dostlarının yoludur ve onlar gerek şiirleriyle, gerek örnek davranışlarıyla ve gerekse nesirleriyle bu yolun en yılmaz savunucuları, takipçileri olmuşlardır. Üstelik bununla da kalmayıp yaşadığı çağın insanlarının yolunu sevgiyle aydınlatmanın çilesine gönüllü yazılmışlardır.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.) de nasihat adlı şiirinin 4. beytinde böyle bir davanın ve çilenin talibi olarak çağımızın devasız gibi görünen hastalıklarına şifa reçetesi ve bu reçetenin üzerine vurulan bir sevgi mührü olmayı başarmıştır;

Allah için herkese hürmet et de sev sevil
Her göze diken olma sümbülü ol gülü ol.

Ne mutlu bu davayı layık-ı vech ile yüklenenlere...

HİKMET ŞAİRİ NÂBÎ'DEN OĞLU HAYRİ'YE

"Ey Hayri, dünyada gördüğün güzellerdeki çekicilik, naziklik, letafet, endam; kaş, göz, dudak, diş, el, ayak, saç güzelliği hep kudret kaleminin süsü ve Allah'ın sıfatlarıdır. Bunu anlayabilmek için mana sırlarından haberdar olmalısın."

Eşsiz Şehir: İstanbul

Nâbî, Hayriyye isimli eserinin bir bölümünü İstanbul'a ayırır. Bu, ilk bakışta Hayri ile İstanbul'un ne alakası var diye düşündürebilir ancak bugün de eğitim, kültür, sanat başta olmak üzere aynı önemini muhafaza eden İstanbul için Nâbî, övücü tasvirlerde bulunur. İstanbul, ilim ve marifetin kabul gördüğü bir yerdir ve dünyada bir benzeri yoktur.

Her kemâl anda bulur mi'yârın
Her hüner anda görür mikdârın

Kâmil insanlar ve hüner sahipleri gerçek değerini ancak İstanbul'da bulabilirler. Yücelik ve şeref mertebesi ondadır ve ondan başka yerlerde ömür boşa tüketilmiş olur; ilim ve marifetin kaynağı İstanbul'dur. Bütün güzellikler İstanbul'da mevcuttur. İnsan; yüceliği İstanbul'da bulur, başka yerlerde ömrünü ancak telef eder. İlme, marifete orada değer verilir. Sanat sahipleri için İstanbul eşsiz bir limandır.

Bütün olumlu işlerin, güzelliklerin, iyiliklerin bulunduğu yer Nâbî'ye göre İstanbul'dur. Nâbî o kadar ileri gider ki İstanbul'un dışında yaşayan insanlar gereksiz hatta süflî işlerle uğraşmak zorundadır, bu yüzden ne yapıp edip İstanbul'a yerleşmek lazımdır. Eğer bir kimsenin gücü yetiyorsa İstanbul'dan başka bir yere ev yapmamalı kanaatini ifade eder:

Her kimün kim ola bünyadı kavî
Yapmasun gayri vilâyetde evi

Çünkü "Taşralarda kim okur kim dinler.", taşrada marifetten eser kalmamıştır.

Güzellik ve Estetik

Bir esere, bir güzele, güzelliğe edeple bakılmalı. Şehvet nazarıyla bakılırsa yoldan şaşılır:

Şart-ı âdâb ile kıl sun'anigâh
Olma şehvet nazarıyla güm-râh

Olma dil-beste-i sûret zinhâr
İdegör cânib-i ma'nîye güzâr

Şekil güzelliğine gönül bağlanmamalı, manevî yöne doğru meyletmelidir.

Ey Hayri, dünyada gördüğün güzellerdeki çekicilik, naziklik, letafet, endam; kaş, göz, dudak, diş, el, ayak, saç güzelliği hep kudret kaleminin süsü ve Allah'ın sıfatlarıdır. Bunu anlayabilmek için mana sırlarından haberdar olmalısın.

İstigna Sahibi Olmak, Tokgözlülük

Karakter sahibi insanlarda bulunması gereken özelliklerden biri de tokgözlülüktür. Nâbî de Hayri'nin hiç kimseye ihtiyacını arz etmemesini, minnet yükü altında kalmamasını öğütler:

Eyleme kimseye 'arz-ı hâcet
Olma ham-geşte-i bâr-ı minnet

Hayri bir istek için ağzını sakın açmamalı; dilenme sözlerine dudağını bulaştırmamalıdır. Çünkü bir insana ayrılmış olan rızık elbette onu bulur. Öyleyse açgözlülükten ele geçen yalnızca yüzsuyu dökmektir. Üstelik şurası muhakkak ki bir insana takdir edilen rızık başkasına geçmez; sana ayrılmış ne varsa asla başkasına gitmez.

Gördüğün şey'e talebkâr olma
'Abd destinde ne var k'isteyesin

Her gördüğüne istek duyma, kulun elinde ne var ki isteyesin?

Birine, şunu yahut bunu bana ver, deme çünkü o kul da Allah'ın ihsanına muhtaçtır ve Allah'ın bağışına bağlanıp kalmıştır.

Allah, lütfunu herkese karşılık beklemeden verir. Kulun mülkiyeti ise arada yalnızca vasıtadır. Sana rızık olarak verilen şeyin seni bulması için bir kimseden istemeye ihtiyacın yoktur. Başkasından isteyip de boş yere mihnet ve sıkıntı çekme. Allah'ın sana ihsanda bulunacağına güven ki rızkın gelsin.

Allah'ın verdiği ile yetinip evinin köşesinde rahat yaşamak hoştur.

Hakkın olmayan bir mala el uzatma. Halini bilecek olan, büyük ve bilgili olan Allah'tır:

Bî-icâzet el uzatma mâla
Sen degülsün odur a'lem hâle

Rızkı veren Allah'ın sana ayırdığına gönlünü bağla, razı ol ve her ne verdiyse ona kanaat et.

İnsan ancak rızkında bulunan şeyi yiyebilir. Dünya kadar altının gümüşün olsa, eğer rızkın yoksa bir lokma bile boğazından geçmez. Eğer altını ve gümüşü harman etsen; ekmek, pirinç ve yağın yerini tutmaz, altın ve gümüşü dişlerinle yiyemezsin.

Fakirlikten korkma, nimetin sahibi olan Allah, kulunu hiç aç bırakır mı?

Minnet ile olan nimeti yeme, hatta kokusunda minnet olan gülü bile koklama. Ey babasının canı! Eğer sana birisi bir şey verirse sakın alma, tokgözlü ol:

Yime minnetle olursa ni'met
Koklama gül k'ola bûy-ı minnet

Sana bir şey birisi virse eğer
Alma müstağni ol iy cân-ı peder

Gözünü ve gönlünü zengin tut. Lütfen açgözlü ve aşağılık olma:

Çeşmüni hâtırunı eyle ganî
Kerem it olma gedâ-çeşm ü denî

Ancak sana ikram eden sadık dostun olursa ve külfetsiz karşılıksız ikramda bulunursa kabul et. Ama sen de o dostuna karşılık ver ve onu ikram ile mükâfatlandır.

Sözünde dur. Kime bir vaadde bulunursan yerine getir. Vadettiğinden geri dönmeyi karakter zaafı kabul et.

Alay ve Mizah

Alay ve mizah hoş bir şey değildir. Bu yüzden Nâbî, oğlunun mizahtan ve başkaları ile

alay etmekten uzak durmasını ister. Bunlar dostlar arasında huzursuzluk sebebi olabilir.

Ey Hayri, dostunu bir latifeye feda etme ki, tuz ekmek hakkını ara yerden kaldırıp atmış olmayasın. Bunlar samimi dostlar için nefret sebebi olur. Sonunda mutlaka bir kötülüğe yol açar.

Latifenin ne demek olduğunu iyi bilmek lazımdır. Latife zarif ve nükteli olursa güzeldir fakat yine de bir tarafı yanar ateş gibidir. Hele hele dostların kalbine saplanan bir söz okuna, yergi ve alaya latife demek bile olmaz.

Kasten yapılmış keskin başlı kırıcı bir latife, dostlarını ağzına kadar dolu bir çekişme içine sürükler.

Garaz-âlûdeni kât-ı ser-tîz
İder ahbâbunı lebrîz-i sitîz

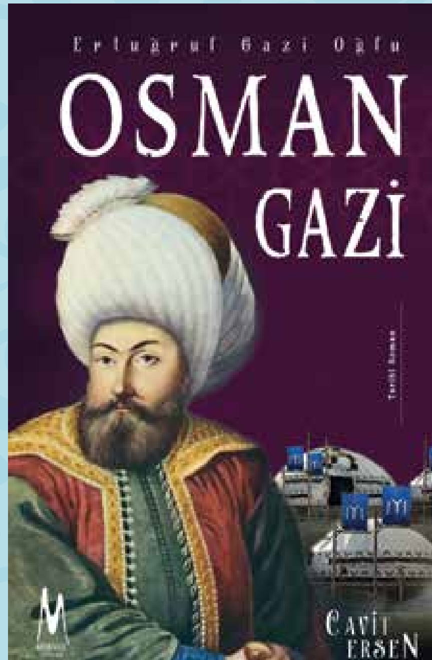
Bu yüzden zarif kişilerin latife dedikleri şey, yerinde söylenmiş cilveli güzel sözdür.

Didiler ana latîfezurefâ
Ki mahallinde ola cilve-nümâ

Konuşman az, mânâsı çok olsun, bir kimsenin gönlünü asla incitmesin. Söylediğin söz, gönül bağından yeni koparılmış bir gül gibi olmalı, onu duyan da içindeki mânâ ile bülbül olmalı. Söz, gül kokusu gibi gönülleri açmalı, gönüllerden bulunan kini yok etmeli. Söz, gönüllere vuslat müjdesi gibi olmalı, onu duyan rağbet ile şevke gelmeli. İşte latife böyle olursa ne güzeldir. Şayet böyle olmazsa onu terk etmeyi işlerin hayırlısı kabul eyle.

Ey Hayri, dedikodudan uzak dur. Kimseyi kötüleyip dedikodusunu yapma. Bunu yapmak akıllı kişiler için bir ayıptır. Dedikoduculuk ve başkasını kötülemenin lüzumu ve lezzeti yok. Üstelik günahı, diğer suçlardan da fazladır. Bunları yaparsan dostların senden emin olamazlar ve adın anıldıkça senden nefret ederler. Dedikodu ve başkasını kötülemek, onu yapan kişiyi kötü hatırlatır. Zaten bu tip kişilerin nasibi de yoktur. Allah seni bu tür işlerden korusun. Sen temiz kalpli ve huzurlu olasın.

OSMAN GAZİ

Ertuğrul Gazi'nin oğlu olan Osman Gazi, Kayı Boyu'ndan üç kıtaya yayılan büyük bir devletin kurucusudur. Babasından ve Selçuklulardan aldığı emanete hakkıyla sahip çıkan bu şanlı Oğuz Beyi, İlâ'yı Kelimetullah'ı, yani Allah'ın ismini yüceltmek ve hak din İslâm'ı yaymak için cansiperâne çalışmış ve altı asır ayakta duracak Osmanlı Devleti'nin temelini atmıştır.

Günümüzdeki bütün dünya liderlerine örnek olan ve yüce bir medeniyetin temelini atan Osman Gazi, fethettiği topraklarda Müslümanlar için olduğu kadar gayr-ı müslimler için de adalet, müsamaha, huzur ve barış ortamını sağlamış, bütün insanlığa muhteşem bir devlet modeli armağan etmiştir.

Bâbıâli olarak bilinen yayın dünyasına yeni katılan ve yerli ve milli özellikleri öne çıkaracak olan bir kültür kuruluşu olma iddiasında ve emelinde olan, arka planda Damla Yayın Grubu'nun yaklaşık 50 yıllık tecrübesini ve birikimini taşıyan Mihrabat Yayınları, Cavit Ersen'in sürükleyici bir üslûp ve akıcı bir Türkçe ile kaleme aldığı Osman Gazi isimli bu değerli eserini okuyuculara takdim ederken, toplumda uyanan tarih şuuruna ve genç nesillerde giderek genişleyen ecdat sevgisine de katkıda bulunmayı amaçlıyor.

Eserin içeriği hakkında kısa ve öz olarak önsöz bölümünde şu ifadeler yer almaktadır: "Bir aşiretten cihan devleti çıkaran, Devlet-i Âli Osman'ın kurucu liderleri olan Ertuğrul Gazi ile Osman Gazi'nin ibretamiz, destansı hayatı burada yer alıyor. Eserde, az kuvvetine rağmen Moğollarla ve Bizanslılarla cansiperane çarpışan şanlı cengâverlerin, akıncı beylerinin, cesur alplerin unutulmayacak ilgi çekici mücadelelerine şahit olacaksınız."

Önsözde ayrıca yazar hakkında da bilgiler verilerek, 1980 öncesi Türkiye'sinde Osman Yüksel Serdengeçti gibi en çok okunan ve sevilen yazarlarımızdan biri olan yazar Cavit Ersen'in bugün ne yazık ki isminin edebiyat çevrelerinin bile tam manasıyla bilmediğini, dolayısıyla Mihrabat Yayınları olarak, Cavit Ersen'in eserlerini kültür hayatımıza kazandırılarak büyük bir değerimizin yeniden hatırlanmasına vesile olunacağı böylelikle de geçmişle gelecek arasında mevcut olması gereken kültürel köprünün kurulmasının hedeflendiği dile getirilmiştir.

"Bu bir kültür hizmeti olduğu kadar aynı zamanda bizim için ihmal edilmemesi gereken bir vefa borcudur. Zira vefa duygusu eksik toplumların hafızaları da zayıf olur, güç ve moral alacakları mazileriyle irtibatları tamamen kopar." ifadelerinin yanında "Son yıllarda Devlet olarak tarihimizle barıştık, millet olarak ecdadımızı, mazimizi okumaya, anlamaya ve sevmeye başladık. Şüphesiz bu çok önemli bir gelişmedir. Bu büyük buluşmada kültür yayıncılığının yeri ve rolü büyük. İşte Mihrabat'ın kurucuları, bu hayırlı faaliyetlerin içinde olmak ve gelecekte hayırla yâd edilmek üzere tarihî eserlere ağırlık veriyorlar. Ama tarihin dışında diğer kültürel kitaplar da bu yayın faaliyeti içinde olacaktır." ifadelerine de yer verilmiş.

Mihrabad Yayınları'nın Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Nuri Yardım Bey'e ve yayınevi sahiplerine tarih ve kültürü sevdirmeye yönelik yayınlarından dolayı teşekkür ediyoruz.

Mihrabad Yayınları

Prof. K. İsmail Gürkan Cad. No: 8 Cağaloğlu/ İstanbul

Tel: 0 212 514 28 28

www.mihrabadyayinlari.com

KİTAPLIK

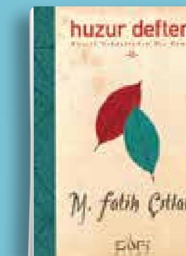
Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kafkasya Misyonu ve Operasyonları
Mehmet Bilgin
Ötüken Neşriyat
Tel: 0 212 251 03 50

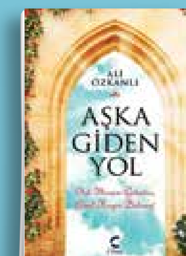
Anzako Çanakkale Savaşı'nın Acıları
Burak SERDENGEÇTİ
Akçağ Yayınları
Tel: 0 312 432 17 98

Yazdan Kalan Son Gül
Muhyiddin ŞEKÛR
TİMAŞ Yayınları
Tel: 0 212 511 24 24

Huzur Defteri 2
M. Fatih ÇITLAK
Sufî Yayınları
Tel: 0 212 511 24 24

Aşka Giden Yol
Ali ÖZKANLI
Önemli Kitap Yay.
0212 44615 15

BİTMEYEN YOLCULUK

"Gençliğini eğlenmekle geçiren ihtiyarlığını ağlamakla geçirir.' derler. Başarmak mutlu olmak değildir. Mutluluk gönül işidir. Mutluluğu içimizden başka yerlerde zannedip aramak çöldeki serabı su zannedip koşmaya benzer."

"Başarı, ulaşılacak son durak değil, bitmeyen bir yolculuktur." Başarılı insan, sürekli çözümün bir parçası, başarısız insan ise, sorunun bir parçası olur. Başarılı insanların her zaman programı, başarısız insanların her zaman bir mazereti vardır. Başarılı insan yardım etmeyi sever, başarısız insan "Benim işim değil." der. Başarılı insan sorunlara çözüm bulur, başarısız insan çözümlerde sorun arar. Başarılı insan "Zor ama imkânsız değil." der, başarısız insan ise "Mümkün, ama çok zor." der.

"Rotası olmayan gemiye hiç bir rüzgâr yardım edemez." Yaşadıklarından ders alanlar, olaylara geniş açıdan bakanlar, itiraz eden, soran, sorgulayan, kendini geliştiren, kendine güvenen, isteği ve heyecanı olan, değişime ve gelişime açık olan, planlı ve programlı çalışan, sosyal, kültürel ve sportif çalışmalara katılan, günün teknolojisini takip eden ve yabancı dil bilenler başarılı oluyor. Plansız çalışan, not tutmayan, zor ve acil işler yerine kolay ve önemsiz işlerle ilgilenen, dağınık ve düzensiz olan, takıntısı çok olanlar ise başarısız oluyor.

Bütünü Görebilmek Önemli mi?

Önüne çıkan engelleri bir türlü aşamayan birisi akıl almak için bir bilgeye gelir. Bilge kişi, adamı pencerenin yanına götürür ve cam üzerinde kanatlarını açmış bir türlü dışarı çıkamayan, çırpındıkça cama çarpan kelebeği gösterir. Kelebeğin dışarı çıkması için camı açar ama kelebek bir türlü açık pencereden çıkamaz. Bilge, gence dönerek:

- Bak evlat! Kelebek, dışarı çıkmak için gerekli olan tek yolun, şeffaf pencere olduğunu düşünerek oradan çıkacağını sanıyor. Oysaki bir an geri çekilip baksa, kocaman bir camın açık olduğunu görecek ve oradan dışarı çıkacak. Kelebek bütünü göremeyip sadece bir noktaya odaklandığı için çıkamıyor. İnsanoğlunun da önüne bazen engeller çıkar ve yaşamı zorlaşır. Böyle durumlarda yapılacak tek şey bir adım geri çekilmek, bütünü görmek ve sakin bir kafa ile bir çıkış yolu aramaktır." der.

Gençliğini eğlenmekle geçiren ihtiyarlığını ağlamakla geçirir, derler. Başarmak mutlu olmak değildir. Mutluluk gönül işidir. Mutluluğu içimizden başka yerlerde zannedip aramak çöldeki serabı su zannedip koşmaya benzer. Edward Benes: "Mutlu olmanın yolu, mutsuzlardan ders almakla başlar." diyor. Mutluluğun sihri doğru yaşamak ve dürüst olmaktır. Mutluluğun yolu başarının yolundan da ayrı değildir. Mutluluk ülkesi başarı diyarının biraz daha ilerisindedir. Bu diyarı aşmadan mutluluğa erişmek imkânsız değilse de güçtür. Başarmış bir insan için mutluluğa ulaşmak daha kolaydır. Yalnız gayret ister. Başarının düşmanı tembelliktir. Bir diğeri kötü arkadaştır. Kötü arkadaş insanı uçuruma sürükler. Arkadaşınızda dürüstlük, iyilikseverlik ve çalışkanlık olmalıdır.

Byron: "Mutluluğu tutmanın tek çaresi, onu paylaşmaktır; çünkü mutluluk ikiz doğar." diyor. Başarının bir diğer düşmanı da kötü örneklerdir. Kötü örneklere karşı iradeye sahip olmak ve çalışmak gibi iki kuvvetli silahı yanımızdan ayırmamalıyız. İradeyi terbiye edip iyiliğin hizmetinde kullanmak ve verimli çalışmayı bilmek zorundayız. Verimli çalışmanın şartları; bedeni, ruhu ve aklı iyi yönde kullanmaktır. Çalışmayı sevebilmenin ilk şartı işi ve mesleği iyi seçmektir. Çalışmayı iyi bir metoda ve sisteme bağlamak da başarıyı artırır. Başarılı olmak için çalışmak gerekir. Çalışmak ise verimli olmalıdır. İnsan, çalışmasının karşılığı olarak istediği hedefe ulaşabilmelidir. Hedefe ulaştırmayan bir çalışma boşa kürek çekmeye benzer.

Başarıya ulaşabilmek için dikkatimizi bir noktaya toplamamız gerekir. Dikkat dağınıklığının başarılarımızı engellediğini unutmayalım. Dikkatimizi toplayamamamızın sebebi zihnimizi meşgul eden problemlerdir. Bunlardan

kurtulamadıkça başarılı olamayız. Dikkatsizlik uzun vadeli ve düzenli bir çalışma ile ortadan kaldırılabilir. Zihnimiz düşünmemiz için gereken malzemeyi temin eder ve saklar.

Zihnimizi güçlendirmek için; söz, şiir, fıkra ezberlemek, konuyu hatırlamak için öğrenmek, zihin tipinizi öğrenerek ona göre davranmak, kuralları öğrenmek, benzerlik ve zıtlıklardan yararlanmak, çok çeşitli duyu organlarından yararlanmak, konuları mantıklı olarak parçalara ayırmak ve hatırlama fişleri kullanmak gerekir. Zihinsel yorgunluğu gidermek için yapılan düzenli fiziksel egzersizlerle kaslarla birlikte zihinsel gevşeme olmakta, yapılan işlerde etkinlik artmakta, enerjide artış, duygusal boşalma ve rahatlık olmaktadır. Daha iyi uyku, insanın kendine olan güveninde artış, endişelerde azalma ve daha sağlıklı olma gibi birçok yarar sayılmaktadır.

"Bir işi yapıp yapmamakta kararsızlığa düştüğünüz zaman faydası çok, zararı az olanı seçin. Bir işe öfkeli ve sinirli iken karar vermeyin. Çok konuşmayıp, yerinde ve özlü konuşun. Çok söz değil, yerinde ve özlü söz değerlidir. Dilinizi tutun, dil yarası bıçak yarasından daha kötüdür. Kimsenin yüzüne karşı söyleyemediğinizi arkasından da söylemeyin. Kimsenin cahilliğini yüzüne vurmayın. Söz vermeden önce iyi düşünün, asla yalan söylemeyin. Olduğunuz gibi görünün, göründüğünüz gibi olun."

Seneca: "İnsan hangi limana gideceğini bilmezse, hiçbir rüzgâr onun için yararlı olamaz." diyor. Boşa harcadığımız zaman değil, aslında kendi geleceğimizdir. Zamanı kontrol etmek için iyi bir planlama yapılmalı ve bu planlama yapılırken de, bugünün işini yarına bırakma, zamanı en iyi kullanan başarıya ulaşacaktır prensibine de dikkat etmelidir.

Ders programı üç aşamada hazırlanır. Birinci aşamada, çalışılması gereken konular belirlenir. İkinci aşamada ders ve konular haftanın günlerine bölünerek yerleştirilir. Üçüncü aşamada ise, okuldan geliş zamanı ve yatış zamanı arasında kalan süre hesaplanmalıdır. Uzun süre aralıksız ders çalışmak öğrenme grafiğini düşürür. Uzun süre aynı ders yerine farklı derslere çalıştığınızda daha çok şey aklınızda kalır. Yatmadan önce öğrenilenler tekrarlanmalıdır. Düzenli ve iyi bir uyku verimli çalışma için gereklidir. Beyin bütün gün öğrenilenleri uyku sırasında bütünleştirir, sıraya koyar, dosyalar. Sorunların çözümünde kullanışlı hale getirir.

Başarı için uyku, dinlenme ve beslenmeye mutlaka gerekli zaman ayrılmalıdır. Açık ve temiz hava zihni açar, vücudun sağlıklı olması, zihnin de sağlıklı olmasını sağlar. Sağlıklı bir dinleme için, dinleme anında not tutulmamalıdır, çevre ve düşüncelerimiz dikkatimizi dağıtır.

Etkin bir dinleme için konuşanın bir adım sonra ne söyleyeceğini tahmin edin, dinlerken temel fikirlere ve anahtar kavramlara dikkat edin. Yine konuşanın ses tonuna dikkat ederek derse katılın. Konuşmacı sizin anlayıp anlamadığınızı yüz hareketlerinizden anlasın. Dinlerken tepkinizi belli edin, gerektiğinde soru sorun, açıklama isteyin.

Etkin dinlemenizi engellemiyorsa not tutarak aktif katılım sağlayın bu unutmayı engeller. Ne derler: "Söz uçar yazı kalır. Hatırda değil satırda kalır." Not yazarken yeterli malzeme olmalı, her yeni fikir bir satıra yazılmalı, not tutarken gerekli kısaltmalar yapılabilir.

Kendiniz çalışırken önce konuyu okuyun, okurken de şunlara dikkat edin. Hızlı okuyun, okurken gözleriniz sürekli ilerlesin, sesli okuyun, okurken vücudumuz rahat olmalı, okuma kesintisiz olmalı, metin uzunsa parçalara ayrılmalı, önemli yerler çizilmelidir. Okuduğunuzu anlatmaya çalışın, özet çıkarın. Spinoza: "Bir şey ne kadar anlaşılırsa, o şeyin bellekte kalması da o kadar kolay olur." diyor. Çalışmada verimli olmak için, olumlu olmalı, başarısızlıktan korkmamalı, erteleme yapmamalıdır. Seneca: "Siz ertelerken zaman hızlanır." diyor. Çalışmanın verimliliği için düşünmeye zorlayan sorular sormak, kaygılanmamak, elimizden geleni yapmak, kendimize güvenmek, cesareti kaybetmeden çalışmak gerekir. Çok şey yapmaya çalışan her şeyi yarım bırakır.

Çalışmada düştüğümüz tuzakların başında; başarısız örneklere takılma, gürültülü yerlerde çalışma, aşırı kaygı ve güvensizlik, zorlanılan derslere çalışmama, çalışırken hayallere dalma, günlük ayrıntılarda boğulma, isteksizlik, çalışmayı yarıda bırakma, yatarak çalışma, uzun telefon konuşmaları, amacın belirlenmemesi, arkadaşlara hayır diyememe, düzenli tekrar yapmama, plansız ve programsız çalışma, kendinizi başkalarıyla karşılaştırma, zamanı iyi kullanamama, sınav tekniklerini bilememe, çalışırken uygun dinlenme aralıkları vermeme, yanlışlardan ders almama, eksikleri gidermeme ve çözümlenemeyen ailevi ve kişisel sorunlar içinde boğulma gelmektedir.

Çalışmanın püf noktası nedir? Çalışmamızın verimli olması, masa başında geçirilen sürenin uzunluğu ile değil, zamanın planlı ve programlı kullanılmasına bağlıdır. Verimli çalışma sadece derse zaman ayırmak değil, diğer etkinliklere de zaman ayırmaktır. Çalışma ortamının düzenli ve tertipli olması çalışma verimini artırır.

Yaptığımız her işte işin püf noktasını yakalamak işlerimizi kolaylaştırır. Her işin bir püf noktası deniyor. Bu püf noktası sözü nereden çıkmıştır? Merak edeniniz oldu mu? Bunun aslının esasının nereden, nasıl çıktığına bakalım.

Püf Noktası Nedir?

Vaktin birinde çanak-çömlek yapılan bir iş yerinde, uzun yıllar bu meslekte çalışan çırak, zamanla kalfa olur. Artık işi öğrendim, ben de kendi dükkânımı açayım ister. Ustasına bu düşüncesini söylediğinde ustası:

- Sen daha işin püf noktasını bilmiyorsun, biraz daha çalışman gerekir der. Ustasının sürekli aynı şeyi söylemesinden usanan kalfa oradan ayrılarak kendine bir dükkân açar. Yaptıklarına çok özen gösterir. Çok güzel testiler, küpler, vazolar, sürahiler yapar ama yaptıkları orasından burasından çatlar. Ne yaparsa da bir türlü yarılma ve çatlamaların önüne geçemez. Sonunda çaresiz kalarak soluğu ustasının yanında alır ve durumu anlatır. Ustası kalfaya:

- Ben sana demedim mi? Sen bu işin daha püf noktasını öğrenemedin. Bu sanatın bir püf noktası vardır, der.

Usta bunun üzerine tezgâha bir miktar çamur koyar ve:

- Haydi, geç bakalım tezgâhın başına da bir testi çıkar. Ben sana püf noktasını göstereyim der. Kalfa çamura şekil vermeye başladığında usta dönen çanağa arada sırada "Püf!" diye üfleyerek zamanla testiyi çatlatacak olan bazı hava kabarcıklarını patlatır. Bunu gören kalfa da işin püf noktasını öğrenmiş olur. O günden sonra her sanatın incelik gerektiren nazik kısmına "Püf Noktası" denilmeye başlar.

ELEŞTİRİ KÜLTÜRÜNE BAKIŞ

“Hepimiz insan olmamız hasebiyle güzel bir şekilde hitap edilmeye ve saygı çerçevesinde sözlerle muhatap olmaya hakkımız var. Kimsenin bir başkasına hakaret etme, onu küçük düşürme gibi bir hakkı ve haddi yoktur. Sözün haddi vardır, o çizgide durmak gerek. Ağzımızdan çıkan sözleri düşünce sarkacından geçirdikten sonra ifade etmemiz olası bir kırgınlığın önüne geçecektir.”

İnsan, yaratılışından bu yana zaman zaman çeşitli hatalara düşen bir varlık. Yanılgılar, hatalar, bilinmezlikler hepsi bir araya geldiğinde bir süre sonra işlerimizin çıkmaza girdiğini acı bir şekilde gözlemlemiş oluyoruz. Hiçbir insan hata yapmaz, yanılgıya düşmez, diye bir şey diyemeyiz. Çünkü biz kâinatın ve yaşadığımız olaylar karşısında zaman zaman aciz kalabiliriz, bizim de gücümüzün, ufkumuzun bir sınırı var.

Günümüzde insanî ilişkiler noktasında, konuşmanın önemi büyük; dolayısıyla muhatabımızla konuşabilmek için de belli bir kültür seviyesini yakalamış olmamız elzemdir. Bu kültür, her konuda olabilir; edebiyat, tarih, spor, güncel olaylar vb. gibi... Her bir konuda fikir beyan etmek için de bilgimizin olması gerekir. Çünkü bilgisiz fikir beyan etmek demek, rotası belli olmayan bir gemi gibi fırtınadan bir oraya bir buraya savrulması demektir. Günümüz gençliğinin muhabbetlerine zaman zaman şahit olunca açıkçası üzülüyorum. Hepsi olmasa bile gençlerin bazılarının, konuşurken argo ve küfürlü sözlerle birbirine hitap etmesi ve eleştireyim derken bunu hakaret dolu sözlerle ifade etmesi bazı yanlışları beraberinde getiriyor. Hepimiz insan olmamız hasebiyle güzel bir şekilde hitap edilmeye ve saygı çerçevesinde sözlerle muhatap olmaya hakkımız var. Kimsenin bir başkasına hakaret etme, onu küçük düşürme gibi bir hakkı ve haddi yoktur. Sözün haddi vardır, o çizgide durmak gerek. Ağzımızdan çıkan sözleri düşünce sarkacından geçirdikten sonra ifade etmemiz olası bir kırgınlığın önüne geçecektir.

Edebiyat dünyasında çeşitli fikirler ortaya konulur ve insanlar bir vesile ile bunları okurlar. Edebiyat alanında çeşitli öyküler, hikâyeler, denemeler, makaleler kaleme alınır. Netice itibariyle okurun ilgisine ve beğenisine sunulur. Okur da bunu okuması sonucunda bazen eser hakkında düşüncelerini ifade eder. Bu düşünceler, olumlu ya da olumsuz olabilir. Yani eleştiri, bir kişinin ya da eserin sadece olumsuz yönlerini ortaya koymaz, aynı zamanda olumlu yönlerini de incelemiş olur. Türk Dil Kurumu sözlüğünde eleştirinin karşılığı şu şekilde verilmiştir:

“Eleştiri/isim.

1. İsim: Bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi, tenkit.

‘Haklarında yazılan yüceltici eleştirileri de tam anladığımı söyleyemem. O zaman biraz komplekse kapılıyorum.’ (N. Meriç)

2. Edebiyat: Bir edebiyat veya sanat eserini her yönüyle değerlendirerek anlaşılmasını sağlamak amacıyla yazılan yazı türü, tenkit, kritik.

3. Felsefe: Özellikle bilginin temellerini ve doğruluk durumunu inceleme, sınama, yargılama.

‘Zengin seçenekleri dinlerken siz de muhayyilenizi, eleştiri bilincinizi bilemiş olurdunuz.’ (H. Taner.)”

Türkçe sözlüğümüzde de ifade edildiği gibi bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi, tenkit etme konusuna eleştiri denir. Eleştiri, birine hakaret içermez, saygı ve sevgi çerçevesinde doğrular ve yanlışlar dile getirilir. Belli kurallar çerçevesinde nasıl olması gerektiği anlatılır ya da kendi fikirlerimizle harmanlayarak bir fikir panayırı yapılmış olur. Kaş yapalım derken gözü çıkarmak deyiminde olduğu gibi birini acımasızca, olumsuz bir şekilde eleştirmenin de insanî bir yönü yok. Yunus Emre’nin dediği gibi, *“Mal sahibi mülk sahibi / Hani bunun ilk sahibi / Mal da yalan mülk de yalan / Gel biraz da sen oyalan.”* dizeleriyle bu yalan dünyada anlamsız bir şekilde birbirimizi kırmanın hiçbir âlemi yok.

Eleştiri, karşımızdaki insana, doğrunun ve yanlışın neler olduğunu net olarak anlayacağı bir şekilde yapılır. Zaman zaman ironi de katarak, olumsuz bir şeyi yapıcı bir şekilde anlatarak konunun daha iyi anlaşılmasını da sağlamak mümkün. Bu konuda mizahın etkisini de göz ardı edemeyiz. İstiklâl Marşı şairimiz Mehmet Âkif Ersoy'un baytar (veteriner) olduğunu bilen bir genç, onu belki küçük düşürmek maksatlı: "Affedersiniz, sizin için baytar diyorlar." der, Âkif, istifini bozmadan: "Evet, yoksa bir yeriniz mi ağrıyordu?" der. İşte nüktedan bir dille karşısındakinin küçük düşürmeye yeltenen sözleri de bu şekilde ortadan kaldırılabiliyor ve insanın hatasını anlamasını sağlayabiliyor. Ama böylesi bir konuşmada her iki taraf da olumsuz tutumlarını devam ettirirse ortaya anlamsız bir kavga, hatta dövüşmeye varan sonuçlar doğabilir. Günümüzde bunun örneklerini görmüyor muyuz? Kötü sözler sonucunda yaralananlar hatta ölenler dahi var. Burada bir hata var; insan dediğimiz varlık düşünen bir bireydir. İyi düşünmesi için de okuması gerekir. Bizler ihtiyaç listemizin en sonuna okuma eylemini koymaya devam edersek, birbirimizle hem düzgün konuşamayacak hem de birbirimizi hiç anlamayacağız. Birbirimizi anlamadığımız için de kendi kurguladığımız düşüncelerle birbirimize hakaret etmeye, belki darp etmeye kadar birçok fiile başvuracağız.

Bazı kavramları yanlış bilmemiz, yanlış kullanmamızın sonucunda ortaya daima yanlış durumlar çıkıyor. Eleştiri kültürünün bizi yanlıştan çıkarması, doğruyu da en güzel şekilde ifade etme biçimi olarak ortaya çıkarması gerekirken, bugün eleştirinin yanlış anlaşılması sonucunda çok kırıcı metinler de ortaya çıkabiliyor. Mesela yeni çıkan edebî bir eseri okuyan kişinin eseri çok kötü bir şekilde eleştirmesi onun doğru bir iş yaptığını ortaya koymaz. Eleştiri, muhatabına nerelerde yanlış yaptığını yapıcı bir dille ifade etmesiyle amacına ulaşabilir. Aksi durum, eleştiri olmaktan çıkar hakarete ulaşır ki bunun iki taraf için de bir faydası yoktur. Edebiyat dünyasında zaman zaman rastladığım kendini "Doğrucu Davut" diye tanıtıp çok kırıcı bir şekilde eleştiren insanların, herkese tepeden bakıp tek doğru kendisiymiş gibi görme hastalığından da kurtulmaları gerek.

İnsan, hatadan münezzeh değildir. Nasıl ki insanın gelişim evresinde emekleme dönemi, düşe kalka yola devam etme evresi varsa, bu ömrümüz boyunca böyle devam edecektir. Ama maharet, bu hatalardan ders almak ve bu yanılgıya/hataya bir daha düşmemektir. Eleştiri kültürü, bizi hatalarımızdan, yanılgılarımızdan az da olsa koparamıyorsa, biz henüz eleştirinin ne demek olduğunu hala anlamamışız demektir. Dolayısıyla daha kat edecek çok yol var.

Hayat

Yedi yerden yaralarım kanıyor
Alıştım sızına durgunum hayat
Onulmaz dertlere yoldaş eyledin
Hüznüne derinden vurgunum hayat

Topla neyin varsa çilen belânla
Bir hışım, bir öfke, bir heyecanla
Üstüme öyle gel, bir taze kanla
Sunduğun bahtına dargınım hayat

Anla hâllerimi zulmün sürdürme
Yaralarım yaylar gibi gerdirme
Yeter artık intizarlar verdirme
Daraldım, bunaldım yorgunum hayat

Hicranın figânı hep bana düştü
Hasretlik gönlümde piştikçe pişti
Yürek yaralarım boyumu aştı
Ne söyleyim sana kırgınım hayat

Hâllerim ortada niçin görmezsin
Dertlerime katre derman vermezsin
Merhemini bir kez bile sürmezsin
Kurşun yarasında, serginim hayat

Eşkâli mücerret şimdi biriyim
Bilmiyorum ölü müyüm diriyim
Gönül harmanında gurbet eriyim
Diyardan diyara sürgünüm hayat

Şikâyet eylesem duyar mısın ki
Çektiğimi desem sayar mısın ki
Nazlar etsem biraz uyar mısın ki
İşte seninleyim sorgunum hayat

Celalettin KURT

OSMANLI'DA İLK UÇUŞ DENEMELERİ

"Hezarfen Ahmed Çelebi, havacılık tarihine adını yazdıran ilk havacı Türk olarak kayıtlara girmiştir. Planörcülüğün de öncülüğünü üstlenmiştir. Zira uçuşunda bir planörcü gibi rüzgârın esiş yönü, hız ve şiddetini de hesaba katmıştır."

Osmanlı Devleti'nin, daha IV. Murad döneminden başlayarak, özellikle Lale Devri'nde kendini yenilemeye; Batı'daki ilmî, teknolojik ve kültürel gelişmelere paralel olarak yeni bir Rönesans hamlesi/denemesi gerçekleştirmeye çalıştığı tarihî araştırmalarla ortaya konmuştur.

Bu anlamda, IV. Murad zamanında Hezarfen Ahmed Çelebi ile Lagari Hasan Çelebi'nin, 1630-1632 yılları arasında İstanbul semalarında gerçekleştirdikleri "ilk uçuş denemeleri" tarihî öneme sahip keşiflerdendir.

İlk Denemeler Kanunî Zamanında mı?

Türklerin İstanbul'daki bu uçma denemelerinden, İngiliz matematikçi Dr. John Wilkins (1614-1672), 1638 yılında yazdığı "A Discovery of a New World" (Yeni Bir Dünyanın Keşfi) başlıklı eserinde bahsetmektedir. Buna kaynak olarak da, Kanunî Sultan Süleyman devrinde 1554-1562 yılları arasında Avusturya'nın Osmanlı/İstanbul elçisi olarak görev yapan Ogier Ghiselin de Busbecq'i göstermektedir.

1941 yılında George Allene tarafından yayınlanan "The Birth of Flight/Uçuşun Doğuşu" isimli eserde de, Türklerin İstanbul'daki denemelerine, yine Busbecq kaynak gösterilerek temas edilmiştir. Buna göre daha Kanunî Sultan Süleyman zamanında Osmanlı Türklerinde uçuş denemelerinin başladığı ileri sürülmektedir.

Hezarfen Ahmed Çelebi Kimdir?

Hezarfen Ahmed Çelebi (1609-1640), 17. yüzyılda kendisinin tasarladığı takma yapay kanatlarla uçmayı başaran ilk Osmanlı insanı ve bilgini/mucidi olarak tarihe geçmiştir. Uçma denemesini başarıyla gerçekleştirdiğinden ve geniş malumata/ilme sahip olduğundan dolayı halk tarafından kendisine "çok şey bilen, bin fenli/ilimli" anlamında Hezarfen lakabı takılmıştır.

İlk uçuş denemelerinde, 10. yüzyılda yaşamış Müslüman Türk bilgini İsmail Cevheri'den ilham aldığı rivayet edilmiştir. Cevheri'nin deney ve bulgularını titizlikle incelemiştir. Leonardo Da Vinci'nin çalışmalarından da faydalanmıştır. Kuşların uçuşunu gözlemleyerek, hazırladığı kanatların dayanıklılık derecesini ölçmeye çalışmıştır. Okmeydanı'nda uçuş deneyleri yapmıştır.

Galata'dan Süzülerek Boğaziçi'ni Geçen İlk Türk

Hezarfen Ahmed Çelebi, 1632 yılında kollarına taktığı kartal kanatlarını andıran düzenekle, Okmeydanı'ndaki Galata Kulesi'nden başlayıp Üsküdar Doğancılar Meydanı'nda nihayet bulan sekiz-dokuz turluk bir uçuş denemesi gerçekleştirmiş ve başarıyla tamamlamıştır. Lodoslu bir havada kendini 97,59 metre zirveden boşluğa bırakarak İstanbul Boğazı'nı geçmiş ve 3358 metrelik bir mesafeyi kat ederek, ortalama 12 metre irtifayla tekrar yere inmeyi başarmıştır.

Padişah IV. Murad, Sarayburnu'ndaki Sinan Paşa Köşkü'nden uçuşu seyrederek bizzat tanıklık etmiştir. Ahmed Çelebi ile yakından ilgilenmiş, uçuşunu beğenmiş ve bir kese de altın ihsan etmiştir.

Evliya Çelebi'nin Anlatımı

Bu uçuş hakkındaki tek kaynak maalesef Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'dir. Evliya Çelebi'nin konuyla ilgili aktardığı malumat şöyledir:

"Hezarfen Ahmed Çelebi, iptida (başlangıçta), Okmeydanı'nın minberi üzere, rüzgâr şiddetinden kartal kanatları ile sekiz, dokuz kere havada pervaz ederek (uçarak) talim etmiştir (alıştırma yapmıştır). Badehu (Sonra) Sultan Murad Han, Sarayburnu'nda Sinan Paşa Köşkü'nden temaşa ederken (seyrederken), Galata Kulesi'nin ta zirve-i bâlâsından (tepesinden) lodos rüzgârı ile uçarak, Üsküdar'da Doğancılar meydanına inmiştir. Sonra Murad Han kendisine bir kese altın ihsan eylemiştir."

Havacılığın Öncüsü

Böylece Hezarfen Ahmed Çelebi, havacılık tarihine adını yazdıran ilk havacı Türk olarak kayıtlara girmiştir. Planörcülüğün de öncülüğünü üstlenmiştir. Zira uçuşunda bir planörcü gibi rüzgârın esiş yönü, hız ve şiddetini de hesaba katmıştır.

Uçuş denemesi, Avrupa'da büyük yankı uyandırmış ve erken dönemlerden başlayarak tarihi-bilimsel kaynaklarda yer almıştır. Uçuşunun doğruluğunu, Yüksek Uçak Mühendisi Yavuz Kansu, aerodinamik formüllerle test ederek ispatlamıştır. Buna göre Hezarfen Çelebi, Fransız Joseph-Michael ve Jacques-Ètiennede Montgolfier'in (Mongolfier Kardeşler)1783'deki balonla ilk uçuşlarından 151 yıl önce; Avrupa'da tayyareciliğin babası olarak tanıtılan Alman mucit Otto Lilienthal'in 1890'daki basit kanatlarla uçuş denemesinden 258 yıl önce ve ABD'li Wright Kardeşler'in1903'deki ilk motorlu uçakla uçuşlarından 271 yıl önce uçuşunu gerçekleştirmiştir.

Roketle Uçan İlk Türk: Lagari Hasan

Füzeciliğin atası olarak kabul edilen ünlü Türk bilgini/mucidi Lagari Hasan Çelebi, 17. yüzyıl başlarında barut dolu haznesi bulunan basit bir hava roketi icat edip, barutun itme gücüne dayalı tepki prensibini kullanarak ilk kez havalanmayı başarmıştır.

Hasan Çelebi'nin, kendi icadı olan füzeye benzer, yedi kollu 50 okka barut macunu yüklü fişekle havaya uçup, sonra kartalınkine benzeyen kanatlarla salimen denize inmesi ise, roket tekniğinde çığır açan ve havacılık tarihine geçen bir başka muhteşem hadisedir.

Hasan Çelebi, Hezarfen Ahmed Çelebi ile aynı dönemde yaşamış ve çalışmalarında onu örnek almıştır. Hezarfen'in keşif gösterisinden daha muhteşem olan keşfini, Padişah IV. Murad'ın huzurunda, kızı Kaya Sultan'ın 1633 yılındaki doğum gecesinde tertiplenen akika şenliğinde sergilemiştir. Yaklaşık 250-300 metre kadar havalandığı ve 20 saniye boyunca havada kaldığı ölçülmüş; barutu tükendikten sonra vücuduna bağladığı kanatlar sayesinde Boğaziçi'ne oldukça yumuşak bir iniş yapmıştır.

Sultan Murad'ın takdir, övgü ve ihsanına mazhar olan bu gösteriyi, Evliya Çelebi şöyle hikâye etmiştir:

"Lâgarî Hasan Çelebi, Murad Han'ın, Kaya Sultan adlı yıldız gibi temiz kızı doğduğu gece akika şenliği oldu. Bu Lâgarî Hasan, elli okka barut macunundan, yedi kollu bir fişenkicad etti. Sarayburnu'nda, hünkâr huzurunda fişenge bindi. Talebeleri fitili ateşlediler. Lâgarî: 'Padişahım! Seni Allah'a ısmarladım, İsa Nebi (Allah tarafından göğe çekildiğinden olsa gerek) ile konuşmaya gidiyorum.' diyerek dualar ederek göklere çıktı. Yanında olan fişenkleri ateş edip denizin yüzünü aydınlattı. Gökkubbede, büyük fişenkliğin barutu kalmayıp da yere doğru inerken denize indi. Oradan yüzerek çıplak olarak Padişahın huzuruna geldi. Yeri öperek 'Padişahım! İsa Nebi sana selam eyledi.' diye şakaya başladı. Bir kese akça ihsan olunup, yetmiş akça ile sipahi yazıldı."

Modern Roket Teknolojisinin Öncüsü

Sonuç itibariyle Lagari Hasan Çelebi, Avrupa'da ilk ciddi roket denemelerinin yapılmasından yaklaşık 250 yıl önce roketle uçuş keşfini başarıyla gerçekleştirmiştir. Rus roket tekniği bilgini S. N. Kuzmenko'nun yaptığı araştırmalara göre, 17. yüzyıldan sonra ilk olarak Rusya'da Ukrayna bölgesinde roket tekniğiyle ilgili bilimsel çalışmalar başlamıştır.

Rokete ait ilk tarife, Ukrayna'da 1650 yılında rastlanmıştır. Sonraları, Nikolojev ve K. I. Konstantinov (1818-1871), Rus roket tekniğinin bugünkü seviyesine gelmesini sağlayan çalışmalarını, yine Ukrayna'da bu ilk çalışmalar üzerine bina etmiştir.

Ukrayna'daki ilk Rus roket tekniği çalışmalarının, Lagari Hasan Çelebi'nin Kırım'da ikamet ederken ölmesinden hemen sonra başlaması da oldukça enteresandır. Bu noktada, Rus roket tekniğinin gelişmesinde Hasan Çelebi ve talebelerinin tesiri olabileceği kuvvetle muhtemeldir. Rus bilim adamı S. N. Kuzmenkoda bu görüşü benimsemiş ve bunu destekleyici mahiyette Rus arşivlerinde kayıtlara rastladığını belirtmiştir.[1]

Kaynakça

John Wilkins, *A Discovery of a New World,* London, 1638; George Allene, *The Birth of Flight*, Edited: Hartley Kemball Cook, Union Ltd., London, 1941, s. 29; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, İstanbul, 1314/1893, 1969, c. 1, s. 670-671, c. 2, s. 335-336; *Evliya Çelebi Seyahatnamesinden En Güzel Seçmeler, İstanbul'da Hezarfenler,* Derleyen: Mehmet Aksoy, Server İskil, İstanbul, 1967, s. 50-52; Arslan Terzioğlu, "Türk-İslâm Kültür Çevresinde Uçma Denemeleri, Otomatik Makineler, Denizaltı ve Roket Teknolojisi", *Türkler Ansiklopedisi*, c. 11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 263-264; *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 16, Aralık 2013, s. 315-316; Şaban Döğen, *Müslüman İlim Öncüleri Ansiklopedisi*, İstanbul, 1987, s. 130; S. N. Kuzmenko, Fromthe History of Rocketry in Ukraine, XIII. Th International Congress of theHistory of Science. Section N 12. History of Aircraft, Rocketand Space Scienceand Technology, Moskou, 1971, s. 74-75

GELİN GÖNÜLLER YAPALIM

Gönül, manevî olarak iyi ve kötü duyguların mahallidir. Gönüle, Arapça'da kalp, Farsça'da dil denilir. Edebiyatımızda gönül ehli anlamında "ehl-i dil" terkibi de kullanılır.

İmanın mahalli de kalptir. İman, temiz olan yerde barınır ve güç kazanır. Bu sebeple imanın gönülde kök salabilmesi için gönlün kötü duygulardan ve günah kirlerinden sık sık arındırılması iktiza eder. Çevremizde, komşu, akraba ve iş arkadaşı olarak çok insan vardır ancak bunlardan sadece gönlünü alabildiğimiz ve gönül verdiğimiz kimseler dostumuz olur. Gönül aldığımız kimselerin hüsnü şehadetini, maddî ve manevî desteğini ve hayır duasını alırız. Gönül almanın önemini biliriz ama nasıl gönül alınacağını bilmeyiz. Gönül alan biri olabilmemiz için öncelikle kendi gönlümüzü ıslah ve imar etmemiz gerekir.

Gönlümüzün ıslahı için öncelikle gönlümüzde ve zihnimizde şirk ve hurafe nev'inden her ne varsa söküp atmamız gerekir. Bu da kelime-i tevhidin ilme'l-yakin tasdiki ile olur. Ardından gönlü günah kirlerinden arındırmak için tevbe ve istiğfar etmek gerekir. Gönül ancak tevbe ve istiğfar ile temizlenir. Gönlümüzün imarı için de öncelikle gönle yük olan ve insanı değersizleştiren kin, nefret, kibir, gurur, hırs, intikam, kıskançlık vb. kötü duyguları ıslah etmek gerekir. Fıtrî olan kin ve nefret duygusunu sadece şeytana ve kötülüklere karşı kullanarak, kibir ve gurur duygusunu vakara dönüştürerek, hırsı azim ve sebata tahvil ederek, kıskançlık duygusunu ise gıptaya çevirerek yararlı hale getirebiliriz. Art niyeti samimiyete, su-i zannı hüsnü zanna, beşerî aşkı ilâhî aşka çeviremeyen bir gönül iflah olmaz. Böyle bir gönül hem sahibine hem de çevresine zarar verir. Yine kalbi marazlardan olan inkârı imana, şirki tevhide, gafleti şuura, şüpheyi yakîne çevirmedikçe kâmil mü'min olamayız.

İmanın mahalli olan kalp, marifet, muhabbetullah, basiret, zikir, takva, insaf ve iz'an, teeni, istikrar vb. manevî duygularla beslenirse kuvvet kazanır Bu duygular hem insanı Allah'a yaklaştırır, hem de kişiliği kemale erdirir. İslâm'ın gayesi salt ülkeler fethetmek (fütuhu'l-buldan) değil, gönüllerin fethi (fütuhu'l-kulub)'dir. Bir ordunun bir yeri zorla zabtetmesi işgal, düşman ordusunu yenerek toprak kazanması zafer, zaferle birlikte yöre halkının gönlünü kazanması fetihtir.

Gönül yapmak, insanın kendini tanıması ile başlar. Şemseddin Sivasî şöyle der:

Sûr çıkar ağyarı dilden ta tecelli ide Hak

Padişah konmaz saraya hane mamur olmadan.

Gönüller yapabilmek için gönül dilini kullanmak gerekir. Baş dili, baş gözü, baş kulağı topraktan, gönül dili, gönül gözü gönül kulağı ise Rahman'dandır. Rüyada nasıl ki dilsiz, dudaksız konuşuluyorsa uyanıkken de gönül dili ile konuşulabilir. Gönül dili ile konuşamayan birinin birkaç dil bilmesinin ne önemi var? Gönül dili ile konuşabilmek için gönül ehli olmak gerekir. Düşünmeyen akıl kafada, güzel konuşmayan dil ağızda, samimi olmayan gönül, göğüs kafesinde yüktür. Gönül ehli olmak için, ihlas ve samimiyetle hareket eden bir kalbimizin olması gerekir. Agah olmak, diğerkam olmak, empati yapmak, ön yargısız olmak, insaf ve iz'an sahibi olmak, hakkanî olmak beşerî ilişkilerde sevgi ve sevgiyi esas almak, olumsuzluklara karşı hoşgörü, zayıflara karşı merhametli olmak gerekir. En önemlisi de gönül gözünün açık olması, basiret ve feraset sahibi olmak önem arz eder. Allah *"Kör olan gözler değil, göğüslerdeki kalplerdir."*[1] *buyuruyor.*

Allah, kötülüklere iyilikle karşılık verilmesini istiyor:

"İyilikle kötülük bir değildir. Sen kötülüğü iyilik ile sav, bu durumda aranda düşmanlık olan kimse sanki candan bir dost olur."[2]

Kötülüğe kötülük her kesin işidir. İyiliğe kötülük er kişinin işidir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, tevhit mücadelesinde, ümmet oluşturma çabasında Onun tatlı dili, yumuşak kalbi önemli bir yer tutar.

Özellikle belli konumda olanların, dine hizmet ve din hizmetlerini temsil konumunda olanların gönül dilini ana dil gibi kullanmaları gerekir. Aksi halde manevra alanları daralır ve bir süre sonra iş yapamaz hale gelirler. Şeyh Edebali Osman Gazi'ye yaptığı nasihatte özetle şöyle diyordu: "Ey oğul! Artık beysin. Bundan böyle öfke bize, uysallık sana. Güceniklik bize, gönül almak sana. Suçlamak bize, katlanmak sana. Acizlik, yanılgı bize, hoş görmek sana."

Bestami Yazgan'dan bal tadında öğütler:

Çiçeklerle hoş geçin, balı incitme gönül.
Bir küçük meyve için, dalı incitme gönül.
Mevla verince azma, geri alınca kızma
Tüten ocağı bozma, külü incitme gönül.
Dokunur gayretine, karışma hikmetine,
Sahibi hürmetine, kulu incitme gönül.
Sevmekten geri kalma, yapan ol, kıyan olma,
Sevene diken olma, gülü incitme gönül.

Yunus Emre'den gönül kıranlarla ilgili ciddi uyarılar:

Gönül Çalab'ın tahtı / Çalap gönüle baktı

İki cihan bedbahtı / Kim gönül yıktı ise

Aksakallı pir koca / Bilmez ki hali nice

Emek yimesin hacca / Bir gönül yıkar ise

Bir kez gönül yıktın ise, bu kıldığın namaz değil

Yetmiş iki millet dahi, elin yüzün yumaz değil.

Alvarlı Efe de şöyle der:

Sakın incitme bir canı / Yıkarsın arş-ı alâyı

Yazımızı Peygamberimiz'in bir duası ile tamamlayalım:

"Allah'ım! Beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi, kalbimiz de hatalardan arındır."

Dipnot

1. *22/Hac, 46.*
2. *41/Fussılet, 34.*